

Innst. 414 S

(2012–2013)

**Innstilling til Stortinget
fra kommunal- og forvaltningskomiteen**

Meld. St. 13 (2012–2013)

**Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om
Ta heile Noreg i bruk – Distrikts- og regionalpolitikken**

Innst. 414 S

(2012–2013)

**Innstilling til Stortinget
fra kommunal- og forvaltningskomiteen**

Meld. St. 13 (2012–2013)

**Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om
Ta heile Noreg i bruk – Distrikts- og regionalpolitikken**

Innhold

	Side
1. Regionar i balanse og konkurranse	7
1.1 Sammen drag	7
1.1.1 Mål for distrikts- og regionalpolitikken	7
1.1.2 Samandrag og konkretisering av måla	7
1.1.2.1 Distrikts- og regionalpolitikken påverkar sterke drivkrefter i samfunnsutviklinga	7
1.1.2.2 Offensiv distrikts- og regionalpolitikk	9
1.1.3 Distrikts- og regionalpolitikk – suksess gjennom 50 år	9
1.2 Komiteens generelle merknader	9
2. Norske regionar i globalt samkvem	11
2.1 Sammen drag	11
2.1.1 Noreg i Europa – annleislandet?	11
2.1.1.1 Låg folketettleik og avgrensa tilgjenge i Noreg	11
2.1.1.2 Økonomisk suksess trass geografiske utfordringar	12
2.1.2 Sentrale regionale samfunnsendingar i Noreg	12
2.1.2.1 Menneska er vår viktigaste ressurs	12
2.1.2.2 Rekordhøg vekst i folketallet dei siste åra, men framleis område med demografiske utfordringar	13
2.1.2.3 Framleis tydeleg arbeidsdeling i næringsverksemd mellom by og land	13
2.1.2.4 Utfordringar og potensial for betre regional balanse	14
2.1.3 Er dei klassiske distriktsproblema framleis aktuelle?	15
2.2 Komiteens merknader	16
3. Attraktive lokalsamfunn	18
3.1 Sammen drag	18
3.1.1 Lokaldemokrati og attraktivitet er sentralt for utviklingsarbeidet i lokalsamfunna	18
3.1.1.1 Lokalt arbeid er naudsynt	18
3.1.1.2 Eldsjeler og utviklingskultur må dyrkast fram	18
3.1.1.3 Frivillig sektor er ein ressurs	18
3.1.1.4 Eit levande lokaldemokrati	19
3.1.1.5 Kommunane har ei leiarrolle i samfunnsutviklingsarbeidet	19
3.1.1.6 Kommunen si rolle som næringsutviklar	19
3.1.1.7 Styrking av kapasitet og kompetanse for lokalt utviklingsarbeid	20
3.1.1.8 Bustadmangel bremsar utviklinga i mange distriktskommunar	21
3.1.1.9 Inkludering av tilflyttarar	22
3.1.1.10 Større behov for arbeidskraft	23
3.1.1.11 Daglegvarebutikken er ein sentral tenesteleverandør	23
3.1.1.12 Hyttefolk er med på å utvikle lokalsamfunna	23
3.1.2 Kommunesektoren legg grunnen for likeverdige levekår	24
3.1.2.1 Kommunesektoren er avgjerande for å oppretthalde busetnadsmønsteret	24
3.1.2.2 Regionalpolitikk i inntektssystemet	24
3.1.2.3 Kommunesektoren medverkar til ein breiare arbeidsmarknad i Distrikts-Noreg	25
3.1.2.4 Samhandlingsreforma medverkar til spreining av kompetansearbeidsplassar	25
3.2 Komiteens merknader	26
4. Infrastruktur, transport og kommunikasjonsteknologi	29
4.1 Sammen drag	29
4.1.1 Transportpolitikken medverkar til å nå distrikts- og regionalpolitiske mål	29
4.1.1.1 Kopling av arbeidsmarknader for å styrkje veksten utanfor dei største byområda	30
4.1.1.2 Ein metode for å vurdere potensialet for kopling av arbeidsmarknader	30
4.1.1.3 Storleik, avstand og kritiske tersklar	30
4.1.1.4 Ein politikk for framtidens arbeidsmarknader	31

	Side
4.1.2	Den digitale allemannsretten 31
4.1.2.1	Nye tenester og ny bruk fører til større behov for kapasitet og stabilitet i nettet 31
4.1.2.2	Breibandsdekninga aukar stadig – men det er store regionale skilnader i tilgangen til dei høgaste kapasitetane 31
4.1.2.3	God kapasitet på breiband er viktig for bulyst og næringsetableringar 32
4.2	Komiteens merknader 33
5.	Rammevilkår for ein aktiv distrikts- og regionalpolitikk 36
5.1	Sammendrag 36
5.1.1	Viktige internasjonale rammevilkår 36
5.1.1.1	Størst mogleg nasjonalt handlingsrom 36
5.1.1.2	Regjeringa vil føre vidare den geografisk differensierte arbeidsgjevaravgifta 37
5.1.1.3	Provenynøytralitet og kompensasjon for auka avgift 37
5.1.1.4	Regjeringa vil føre vidare eit stort geografisk verkeområde for investeringsstøtte 37
5.1.1.5	Revidert verkeområde kan gje ei anna geografisk fordeling av dei distrikts- og regionalpolitiske midlane 38
5.1.2	Fylkeskommunen er ein viktig aktør for regional utvikling 38
5.1.2.1	Regionale utfordringar krev regionale løysingar 38
5.1.2.2	Eit distrikts- og regionalpolitisk oppdrag 38
5.1.2.3	Regionalt utviklingsarbeid – partnerskap, samarbeid og planlegging 39
5.2	Komiteens merknader 40
6.	Innsats for næringsutvikling og verdiskaping 40
6.1	Sammendrag 40
6.1.1	Kunnskapsdriven global konkurranse 40
6.1.1.1	Norske regionar er del av den globale arbeidsdelinga 40
6.1.1.2	Todeling av norsk næringsliv har geografiske konsekvensar 41
6.1.2	Næringsretta innsats på mange sektorområde 41
6.1.2.1	Den samla næringsretta innsatsen i Noreg er omfattande og særskild viktig 41
6.1.2.2	Ressursbaserte næringar er viktige i Distrikts-Noreg 41
6.1.3	Ein distriktsretta innsats tilpassa behova til næringslivet 43
6.1.3.1	Fylkeskommunane legg grunnlaget for regional skreddarsaum 43
6.1.3.2	Tilgang på privat kapital varierer mellom regionane 44
6.1.3.3	Tiltak for innovasjon og internasjonalisering som er tilpassa regionale utfordringar ... 45
6.1.3.4	Innovasjonsnettverka gjev samarbeid og kunnskapsflyt 45
6.1.3.5	Departementet følgjer opp råd frå gründerar 46
6.2	Komiteens merknader 47
7.	Kompetanseheving i arbeidsmarknaden 57
7.1	Sammendrag 57
7.1.1	Kompetent arbeidskraft er avgjerande for samfunnsutviklinga 58
7.1.1.1	Kompetanse og kunnskap er naudsynt 58
7.1.1.2	Tilbod om ei desentralisert og fleksibel utdanning gjer utdanning mogleg for fleire ... 58
7.1.1.3	Kopling av tilbod og etterspurnad etter kompetanse 59
7.1.2	Universitet og høgskular har ei regional rolle 59
7.1.3	Utvikle tilbod tilpassa den regionale arbeidsmarknaden 59
7.1.4	Rettleiing og fråfall i vidaregåande opplæring 59
7.2	Komiteens merknader 60
8.	Politikk for område med særlege utfordringar og potensial 61
8.1	Sammendrag 61
8.1.1	Politikk for mindre arbeidsmarknader 62
8.1.1.1	Store variasjonar i utviklinga i små arbeidsmarknader 62
8.1.1.2	Samla omtale av innsats retta mot mindre arbeidsmarknader 62
8.1.1.3	Mindre arbeidsmarknader og samspelet med eit verdifullt naturmangfald 62

	Side
8.1.2	Innsats for næringsmessig omstilling av lokalsamfunn 63
8.1.2.1	Statleg innsats for lokalt omstillingsarbeid 64
8.1.2.2	Spesialisering gjev grunnlag for vekst, men òg for sårbarheit 64
8.1.3	Politikk for nordområda 64
8.1.3.1	Store skilnader i utviklinga i Nord-Noreg 64
8.1.3.2	Auka kunnskapsbasert verdiskaping på land 65
8.1.3.3	Vidareføring av tiltakssona for Finnmark og Nord-Troms 67
8.1.3.4	Utvikling i samiske område 67
8.1.4	Politikk for fjellområda 68
8.1.4.1	Distrikts- og regionalpolitikken treffer utfordringane og stimulerer potensiala i fjellområda 68
8.1.4.2	Styrking av nettverk og samarbeid i fjellområda 69
8.2	Komiteens merknader 69
9.	Statleg lokaliseringpolitikk 69
9.1	Sammendrag 69
9.1.1	Staten i geografien – sentralisering i sum 69
9.1.2	Teknologiske og organisatoriske potensial for staduavhengige arbeidsplassar 70
9.1.2.1	Desentralisert organisering og fjernarbeid 70
9.1.2.2	Små vanskar med å rekruttere rett kompetanse 70
9.1.3	Reiskap for å styre lokaliseringa av statlege arbeidsplassar 70
9.2	Komiteens merknader 71
10.	Økonomiske og administrative konsekvensar 71
10.1	Sammendrag 71
10.2	Komiteens merknader 71
11.	Komiteens tilråding 72

Innst. 414 S

(2012–2013)

Innstilling til Stortinget fra kommunal- og forvaltningskomiteen

Meld. St. 13 (2012–2013)

Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Ta heile Noreg i bruk – Distrikts- og regionalpolitikken

Til Stortinget

1. Regionar i balanse og konkurranse

1.1 Sammendrag

I meldinga blir det vist til at regjeringa vil ta heile Noreg i bruk. Regjeringa vil halda fram med å byggje landet for komande generasjonar. Det blir peikt på at ein aktiv distrikts- og regionalpolitikk har skapt eit Noreg regjeringa er stolte av. Regjeringa skal utvikle næringslivet og velferdstilbodet også i framtida, og politikken må foredlast vidare for å møte dei utfordringane som ventar. Det blir i meldinga vist til at utfordringar endrar seg, men at ein viktig visjon ligg fast: det gode liv i heile landet.

1.1.1 Mål for distrikts- og regionalpolitikken

Det blir i meldinga peikt på at regjeringa vil oppretthalde hovudtrekka i busetnadsmønsteret. Regjeringa vil nytte dei menneskelege og naturgjevne ressursane i heile landet for størst mogleg nasjonal verdiskaping, sikre likeverdige levekår og gje alle reell fridom til å busetje seg der dei vil.

1.1.2 Samandrag og konkretisering av måla

1.1.2.1 DISTRIKTS- OG REGIONALPOLITIKKEN PÅVERKAR STERKE DRIVKREFTER I SAMFUNNSUTVIKLINGA

Det blir i meldinga vist til at distrikts- og regionalpolitikken tek sikte på å påverke utviklingstrekk og dei sterke drivkreftene i samfunnet. Demografiske

strukturar, flyttetendensar, næringsstruktur og næringsutvikling påverkar utviklinga. Det same gjer større krav i samfunnet om utdanning og kompetanse. På toppen av dette kjem kva preferansar folk har både sosialt og geografisk når dei skal forme liva sine.

I dag er ein vitne til djuptgåande endringar i næringsliv, arbeidsliv og demografi. Desse endringane vil prege utviklinga i heile landet og leggje føringar for korleis det blir å leve i det norske samfunnet i framtida. Slik sett er måla for distrikts- og regionalpolitikken ambisiøse og djerve. Det blir i meldinga peikt på at ein må handle no for ikkje å hamne i irreversible regionale ubalansar på lengre sikt, til ugunst for folk både i sentrale strok og i distrikta.

Det blir i meldinga peikt på at distrikts- og regionalpolitikken har vore ein suksess gjennom 50 år. Når ein samanliknar det som skjer i Noreg med utviklinga i andre land ser ein at Noreg har gode levekår over heile landet og relativt små forskjellar mellom regionane. Næringslivet tek del i den globale arbeidsdelinga, og det går godt i store delar av landet. Dei siste åra er også nedgangen i folketalet i mange distriktskommunar snudd til vekst. Kompetansearbeidsplassutvalet slo fast at ei balansert regional utvikling er ein føresetnad for ei størst mogleg nasjonalinntekt. Nasjonalinntekta legg grunnlaget for det framtidige velferdssamfunnet. Distrikts- og regionalpolitikken er difor til det beste for landet.

Meldinga til Stortinget er innretta mot ei kunnskapsbasert verdiskaping og velfungerande regionale arbeidsmarknader. Ein må leggje til rette for ei balansert regional utvikling med ein politikk og verkemiddel, som er tilpassa lokale fortrinn og utfordringar.

Sterk vekst i folketalet i heile landet

Det blir i meldinga vist til at Noreg i dag har ei relativt balansert utvikling i folketalet. Inntil for få år

sidan var utviklinga eit nullsumspel, der vekst i folketalet i sentrale stork førte til nedgang i mindre sentrale stork. Slik er det ikkje i dag. Samla sett har ein i dag den beste folketaletutviklinga i Distrikts-Noreg på over 30 år. Hovudårsaka er innvandringa, som bidreg til at alle fylka har vekst i folketalet. 118 fleire kommunar hadde vekst i folketalet i 2011 enn i 2006.

Men det er store skilnader mellom kommunane, og framleis er det mange distriktskommunar som slit med nedgang i folketalet og med å oppretthalde det offentlege og private tenestetilbodet.

Mykje sentralisering skjer i samband med val av studiestad.

Flyttemønsteret viser at det er behov for å føre vidare ein spreidd utdanningsstruktur og utvikle gode regionale utdanningstilbod.

Den sterke veksten i folketalet i storbyane fører til press på bustadbygging, transport og offentlege tenester. Vi må difor ha ein sterkare vekst i bustadbygginga. Pressproblema i storbyregionane kan vi motverke gjennom å styrkje små og store arbeidsmarknader i heile landet.

Kompetansearbeidsplassar

Det blir i meldinga peikt på at kompetansearbeidsplassane er skeivt fordelte. Kompetansearbeidsplassutvalet konkluderte med at ei vidare sentralisering av kompetansearbeidsplassar kan gje store samfunnsøkonomiske kostnader fordi andre tilgjengelege ressursar ikkje blir nytta fullt ut. Humankapitalen er i dag den aller viktigaste kjelda til velstand og økonomisk vekst. Det blir i meldinga peikt på at ei høg grad av sysselsetjing i heile landet difor er avgjerande for å sikre framtidig velstand og velferd. Deltakinga i arbeidslivet er høg i Noreg samanlikna med andre land, men manglande evne til å omstille arbeidskrafta gjer at unødig mange personar somme stader hamnar utanfor arbeidslivet etter nedleggingar og nedbemanningar. Manglande kompetanse og låg økonomisk aktivitet i eit område kan føre til at folk blir utstøytte frå arbeidslivet med passivitet som resultat. Noreg er eit høgkostland, og det er først og fremst verksemdar som genererer høg verdiskaping per hovud, det er lønsamt å lokalisere i dei rike landa i framtida. Både næringslivet og offentleg sektor i heile landet må difor bli meir kunnskapsbaserte.

Framveksande todeling i næringslivet

I meldinga blir det peikt på at ein ser ei framvaksande todeling i næringslivet i Noreg. På den eine sida har ein den delen som konkurrerer globalt, og som er direkte eller indirekte kopla til dei sterke næringane innan petroleum, sjømat og sjøtransport. Dei områda som har den største eksporten av varer og tenester per sysselsett, finn ein langs kysten, med Sunnmøre i fremste rekkje. Finansiering, enginee-

ring og FoU er eksempel på tenester knytte til desse næringane, og de finn ein oftast i universitetsbyane.

På den andre sida har ein regionar med meir tradisjonelle næringar som ikkje på same måten tek del i den sterke nasjonale veksten. Det er mange slike i mindre arbeidsmarknader i Innlandet, i den indre delen av Sørlandet, inne i fjordområda på Vestlandet og i mange delar av Trøndelag og Nord-Noreg.

Små arbeidsmarknadsregionar har strukturelle utfordringar med vekst og verdiskaping

Det blir i meldinga peikt på at spreidd busetnad er ein sentral del av den norske eigenarten, men mindre arbeidsmarknader har andre føresetnader for vekst og utvikling enn større. Regjeringa legg difor opp til ein framleis kraftfull innsats retta mot mindre arbeidsmarknader. Arbeid med attraktive lokalsamfunn, utbygging av breiband og samferdsel, differensiert innsats for næringsutvikling, fleksibel utdanning og tilrettelegging for fjernarbeid er alle innsatsområde som er særleg viktige for mindre arbeidsmarknader. Som grunnlag for å vurdere initiativ vil departementet også kartleggje eksisterande arbeid i fylka med mobilisering, rådgjeving og tilrettelegging for etter- og vidareutdanning blant folk og verksemdar.

Det blir i meldinga peikt på at Lokalsamfunn, kommunar og dei regionale arbeidsmarknadene må vere attraktive for at måla om busetjing og verdiskaping skal bli nådd i heile landet.

Kommunesektoren er hovudkanalen når det gjeld å sikre likeverdige velferdstilbod i heile landet. Det er brei politisk semje om at kommunane skal tilby likeverdige tenester.

Regjeringa vil halde fram med å prioritere kommuneøkonomien og føre vidare dei regionalpolitiske tilskota i inntektssystemet.

Mange kommunar i dei mindre arbeidsmarknadene ligg i område der det også er store, verneverdige naturområde. Regjeringa vil jobbe på lag med kommunane for å vidareføre arbeidet med å førebyggje konflikt og sikre berekraftig forvaltning av ressursar i desse kommunane.

Utvikle og utvide småbyregionane

Store delar av det mest globaliserte og eksportorienterte næringslivet i landet finn ein i relativt små byregionar.

Investeringar i samferdsel gjer at mindre arbeidsmarknader kan koplast saman, og at folk i bygder og på tettstader får større valfridom når det gjeld arbeid. Regjeringa vil følgje opp perspektivet om kopling av arbeidsmarknader i framtidige prosessar med Nasjonal transportplan.

Mange små og mellomstore byar har institusjonar for høgare utdanning, sjukehus og ulike typar

statlege verksemdar. Regjeringa legg vekt på at organiseringa av statlege verksemdar skal sikre folk i alle delar av landet god tilgang på tenester, ei jamnare regional fordeling av statlege arbeidsplassar og oppbygging og vidareutvikling av profesjonelle fagmiljø også utanom dei større pressområda.

Departementet ynskjer å leggje til rette for ei positiv utvikling i små og mellomstore byar. Men ingen byar og byregionar er like, og kvar region må analyserast for seg. Eit mål må vere å knyte næringslivet i sentra og omlanda betre saman, slik at større delar av regionen kan ta del i dynamikken i næringslivet.

Departementet har difor sett av 7,5 mill. kroner i statsbudsjettet for 2013 til å starte eit utviklingsprogram som skal styrkje små og mellomstore byar som regional utviklingskraft.

Sterk vekst i storbyområda

Det blir i meldinga peikt på at den sterke veksten i hovudstadsregionen og i andre storbyregionar fører med seg særskilde utfordringar. Pressproblema må løysast på to måtar. På den eine sida må offentlege planar ta høgde for den sterke veksten som er varsla dei komande åra. Veksten får følgjer for mellom anna infrastruktur, bustadmarknader, levekår, tenestetilbod og integrering. Dette er spørsmål som er teke opp i eksisterande og komande meldingar til Stortinget om integreringspolitikken, bustadpolitikken og Nasjonal transportplan. Regjeringa har også bedt Oslo og Akershus om å samarbeide om å utvikle ein samla areal- og transportplan for hovudstadsregionen.

Det går fram av meldinga at regjeringa på den andre sida vil føre ein politikk som sikrar ei meir balansert utvikling i Noreg. Det blir i meldinga peikt på at ein også må sikre at unge som veks opp i dag finn det attraktivt å bu og arbeide i område med viktige næringer også utanfor storbyområda. Det krev ein offensiv distrikts- og regionalpolitikk som kan spreie veksten til små og større arbeidsmarknader i heile landet.

1.1.2.2 OFFENSIV DISTRIKTS- OG REGIONALPOLITIKK

Regjeringa vil føre ein offensiv og regionalt differensiert politikk for å nå dei distrikts- og regionalpolitiske måla.

Gjeninnføringa av den differensierte arbeidsgjevaravgifta i 2007 er ein sentral del av den offensive distriktspolitikken regjeringa fører. EU skal vedta nye retningslinjer for regionalstøtte i 2013. Regjeringa vil arbeide for å føre ordninga med differensiert arbeidsgjevaravgift vidare. Regjeringa vil òg føre vidare dagens kompensasjonsordningar.

Det blir i meldinga peikt på at ein viktig del av handlingsrommet for distrikts- og regionalpolitikken er høvet til å gje investeringsstøtte til bedrifter i dis-

trikta. Regjeringa har i dei komande forhandlingane med ESA som mål å oppnå eit best mogleg resultat for nytt verkeområde for investeringsstøtte frå 2014.

Den offentlege innsatsen må tilpassast utfordringane og potensiala i den einskilde regionen. Difor har fylkeskommunane fått eit distrikts- og regionalpolitisk oppdrag frå departementet og dei disponerer nærare 80 pst. av midlane til distrikts- og regionalpolitikk over budsjettet til departementet. Regjeringa vil framleis dimensjonere midlane for å treffe landsdelar og område med særskilde utfordringar.

I meldingas kapittel 1.2.2 blir følgjande føresetnader/tiltak oppsummert:

- Attraktive lokalsamfunn
- Den digitale allemannsretten
- Differensiert næringspolitikk
- Tiltakssona for Finnmark og Nord-Troms
- Fjellområda
- Statleg lokaliseringpolitikk

1.1.3 *Distrikts- og regionalpolitikk – suksess gjennom 50 år*

I meldingas kapittel 1.3 blir det gitt ei utgreiing om distrikts- og regionalpolitikken gjennom 50 år.

1.2 Komiteens generelle merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jorodd Asphjell, Lise Christoffersen, Hilde Magnusson, Ingalill Olsen og Eirik Sivertsen, fra Framskrittspartiet, Gjermund Hagesæter, Morten Ørsal Johansen og Åge Starheim, fra Høyre, Øyvind Halleraker og Michael Tetzschner, fra Sosialistisk Venstreparti, lederen Aksel Hagen, fra Senterpartiet, Heidi Greni, og fra Kristelig Folkeparti, Geir Jørgen Bekke vold, viser til at regjeringen i Meld. St. 13 (2012–2013) Ta heile Noreg i bruk understreker at regjeringen vil opprettholde hovodtrekkene i bosetningsmønsteret. Meldingen understreker at dette er en forutsetning for at vi kan utnytte de menneskelige og naturgitte ressursene i hele landet og derigjennom sikre en størst mulig nasjonal verdiskaping, sikre likeverdige levekår og gi alle reell frihet til å bosette seg der de vil.

Komiteen slutter seg til perspektivet i meldingen som er innrettet mot en kunnskapsbasert verdiskaping og velfungerende regionale arbeidsmarkeder, og mot at man må legge til rette for en balansert regional utvikling med en politikk og virkemidler som er tilpasset lokale fortrinn og utfordringer.

Komiteen vil understreke betydningen av å se distrikts- og regionalpolitikken i sammenheng med andre politikkområder. Komiteen viser i den for-

bindelse til at regjeringen nylig har lagt fram ny Nasjonal transportplan, jf. Meld. St. 26 (2012–2013), og en stortingsmelding om boligpolitikk, jf. Meld. St. 17 (2012–2013). Samferdsel- og boligpolitikk er to av mange politikkområder som har svært stor betydning for distrikts- og regionalpolitikken.

Komiteen vil understreke distrikts- og regionalpolitikken som et politikkområde med mange aktører og interessenter. Videre er utfordringene ofte svært sammensatte og dessuten ulike i forskjellige deler av landet. Helhetlig tilnærming, og lokal og regional tilpasning og differensiering av politikken er viktige stikkord. Komiteen vil peke på at distrikts- og regionalpolitikken handler om velferd og verdiskaping der folk bor. Komiteen slutter seg til ambisjonene i meldingen om å føre en offensiv og regionalt differensiert politikk for å nå de distrikts- og regionalpolitiske målene.

Komiteen viser til at det har blitt holdt åpen høring på Stortinget i forbindelse med behandlingen av stortingsmeldingen, der følgende organisasjoner deltok: Opplysningsrådet for veitrafikken, Det norske skogselskap, Frivillighet Norge, Norges Bondelag og Forskningsrådet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil tilføye at det politiske målet om å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret har lange tradisjoner i norsk politikk, mens det i praksis gjøres lite for å oppfylle dette målet. Verken regjeringen eller Stortinget kan vedta hvor folk skal bo, noe daværende kommunal- og regionalminister Åslaug Haga bekreftet i sitt svar på spørsmål i forbindelse med behandlingen av Dokument nr. 15:130 (2006–2007).

Som situasjonen i dag fortoner seg, mener disse medlemmer at norsk distriktspolitikk ikke har fungert etter forutsetningene og dermed må anses som feilslått. Disse medlemmer mener at veien videre for distriktsutvikling er å satse på byer og regionsentre som katalysatorer for utviklingen, i erkjennelse av at det er byer og regionsentre som skaper grunnlaget for befolkningen i distriktene.

Disse medlemmer vil vise til regjeringens lite vellykkete forsøk på å legitimere sin distriktspolitikk gjennom utredningsprosjektet «Sentraliseringens pris». Der ble det lagt et premiss for forskerne at det bare skulle være de negative virkningene av sentraliseringen som skulle undersøkes. Forskernes konklusjon ble likevel denne:

«Oppsummert gir ikke analysen grunnlag for å konkludere sterkt med at sentralisering gjennomgående har negative effekter verken for individer, regioner eller nasjonen som helhet».

Studier viser en klar sammenheng mellom urbanisering og økt produktivitet, blant annet fordi storbyer gjør det mulig med økt spesialisering av arbeidskraften og derved bedre utnyttelse av de samlede arbeidskraftressurser. Det vises i den forbindelse til Finansdepartementets svar på Fremskrittspartiets spørsmål nr. 35 til perspektivmeldingen 2013 (Meld. St. 12 (2012–2013)), der det kommer frem at urbanisering kan gi markeder med flere aktører og dermed bidra til mer konkurranse på produktmarkedene, samt gi grunnlag for å høste stordriftsfordeler.

Disse medlemmer mener at markedet vil regulere den geografiske spredningen av arbeidsplasser. Dagens bosettingsmønster er i betydelig grad et resultat av hvordan markedet fungerte i tidligere tider. Eksport av sjømat har i flere hundre år sørget for en spredt bosetting langs kysten, mens fremveksten av byene langs sørlandskysten i stor grad skyldes gode tider for handelsflåten under seilskutetiden.

Disse medlemmer er av den oppfatning at markedet og folks frie valg også i fremtiden skal styre bosettingen i Norge. For øvrig vises det til Fremskrittspartiets kommentarer angående bosettingsmønsteret i Innst. S. nr. 56 (2006–2007) til St.meld. nr. 21 (2005–2006) «Hjarte for heile landet».

Komiteens medlemmer fra Høyre mener at målet med den økonomiske politikken må være å videreutvikle det norske velferdssamfunnet, arbeid til alle, å øke verdiskapingen, å få til en rettferdig fordeling og å stimulere til en langsiktig og bærekraftig utvikling. Disse medlemmer vil peke på at det er viktig å legge til rette for at den enkelte får reell frihet til å bosette seg der han eller hun ønsker. Målet er å ta vare på hovedtrekkene i bosettingsmønsteret og å utløse verdiskapingspotensialet i alle deler av landet. Innsatsen for å fremme regionalpolitiske mål skal også medvirke til å styrke konkurranseevnen i forhold til andre land.

Disse medlemmer vil fremheve at Norge er et land med store variasjoner og rikt mangfold. Gjennom distriktspolitikken er det viktig å ta vare på og videreutvikle dette mangfoldet. Disse medlemmer viser til at Høyres hovedstrategi i regional- og distriktspolitikken er å

- prioritere virkemiddel som kan medvirke til å styrke evnen til innovasjon og nyetablering i alle deler av landet, med vekt på å nå potensielle gründere og entreprenører
- delegerer og desentraliserer mer ansvar og flere oppgaver til underliggende nivå
- styrke infrastrukturen for å gjøre større deler av landet mer tilgjengelig
- styrke vekstkraften der den er, og samtidig sikre grunnlaget for gode levekår i alle deler av landet

Disse medlemmer vil videre vise til at vi må ha virksomheter i alle deler av landet for å sikre den samlede verdiskapingen i nasjonen. Råvareuttak og primærproduksjon i distriktene er grunnlag for store deler av verdiskapingen i landet vårt, og det er potensial for mye mer. Tro på egne krefter er viktig for å utløse nyskaping og vekstkraft. Disse medlemmer vil peke på at staten ikke bygger landet, derimot er det statens oppgave å føre en politikk som legger til rette for at enkeltmennesker, virksomheter og institusjoner kan virke og skape verdier for seg selv og for samfunnet. Disse medlemmer støtter og vil fremheve viktigheten av å sette individet i sentrum. Dette må også gjelde i distriktpolitikken. Hver og en av oss må gis muligheten til å velge på selvstendig grunnlag hvor vi vil bo og arbeide. Det må legges til rette slik at den enkelte har reell frihet til å bosette seg der hun eller han ønsker.

Disse medlemmer vil fremheve viktigheten av at politiske avgjørelser blir tatt så nær den det gjelder som mulig. Derfor ønsker disse medlemmer å delegerer mer myndighet nedover i statsforvaltningen og desentralisere mer ansvar og flere oppgaver til kommunesektoren. Disse medlemmer vil fremheve at de som er nærmest utfordringene alltid har vært, og er, dyktigst til å finne de gode løsningene. Disse medlemmer mener det er behov for nye ideer og bedre løsninger på dette feltet, og ønsker en helhetlig kommunereform for å styrke norske kommuners robusthet.

Disse medlemmer viser til at konkurranse nasjonalt er med på å stimulere til skapervilje og virkestrang hos den enkelte, og samtidig er en forutsetning for at norske bedrifter skal ha konkurranseevne internasjonalt. Konkurranse virker skjerpene og er en viktig drivkraft for å få til utvikling og endring. Disse medlemmer legger vekt på at gjennom en sterkere målretting av virkemidlene vil det kompenseres for svikt i markedet og medvirke til at alle deler av landet kan få en positiv utvikling og likeverdige vilkår for å delta i konkurransen. Disse medlemmer vil presisere at hovedansvaret for verdiskapingen i Norge allikevel ligger hos enkeltmennesket, i den enkelte bedrift og i den enkelte region.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti mener god distriktpolitikk skal gjøre det mulig å bo, arbeide, drive konkurransedyktig næringsliv og ha likeverdige tjenestetilbud i hele landet. Dette medlem peker på at Distrikts-Norge har sammensatte utfordringer som må løses med differensiert distriktpolitikk, basert på regionale fortrinn og med sterk regional styring og samordning.

Dette medlem viser til at det er mange politikkområder som til sammen utgjør en god distriktpolitikk. Blant annet er kommunenes rammevilkår,

infrastrukturbygging, boligbygging og kommunikasjonsløsninger svært viktige elementer i en god distriktpolitikk. Dette medlem vil trekke frem at det også er avgjørende med arbeidsplasser i distriktene for å styrke bosettingen her.

Dette medlem støtter i all hovedsak hovedlinjene i stortingsmeldingen, men mener en mer fremoverlent politikk både hva gjelder boligbygging, arbeidsplasser og infrastruktur kunne tjent distriktene ved at både innbyggertallet og verdiskapingen i distriktene hadde økt.

Dette medlem legger til grunn at politiske beslutninger skal tas på lavest mulig hensiktsmessig nivå. For at dette skal være mulig forutsetter det at maktfordelingen og finansieringen er slik at kommunene har nok virkemidler til å ivareta sine oppgaver.

Dette medlem viser til at Norge er et langstrakt land med mange ulike kommuner og fylker, med ulike utfordringer. Dette medlem ønsker å legge til rette for et levende folkestyre lokalt og regionalt, der de folkevalgte kan utnytte sine lokale og regionale fortrinn til det beste for innbyggerne, næringslivet og samfunnet ellers. Et velfungerende lokaldemokrati er viktig, og dette medlem mener det er avgjørende at staten i hovedsak styrer gjennom rammer slik at den lokale og regionale handlefriheten øker og lokaldemokratiet styrkes.

2. Norske regionar i globalt samkvem

2.1 Sammendrag

2.1.1 *Noreg i Europa – annleislandet?*

2.1.1.1 LÅG FOLKETETTELK OG AVGRENSA TILGJENGE I NOREG

Det blir i meldinga vist til at Noreg skil seg ut i europeisk målestokk ved at mykje av landarealet er fjell og vidder, og ved at det ofte er store avstandar arbeidsmarknadene imellom. Samstundes er folketettleiken låg og tilgjenget til både kommunikasjonar og dei store europeiske marknadene er avgrensa.

Noreg, Sverige, Finland og særleg Island, har særst få innbyggjarar i ein europeisk samanheng. Sjølvstøtt er det monalege regionale variasjonar også her.

Det blir i meldinga vist til at det mot dette bakteppet er lett å forstå at distriktdimensjonen i distrikts- og regionalpolitikken i desse landa historisk har handla om å kompensere for ulemper knytte til mellom anna låg folketettleik og store avstandar til større marknader. I ein europeisk samanheng er dette relevant ved at EU har låg folketettleik som eit særskilt kriterium for regionalstøtte.

Det viktigaste grunnlaget for regionalpolitikken elles i Europa er knytt til inntektsutjamning (konvergens) mellom land og regionar som følgje av store

skilnader i økonomiske utvikling. Regionalpolitikken utgjør meir enn ein tredel av EUs budsjett og er sentral for å nå måla om vekst og sysselsetjing.

2.1.1.2 ØKONOMISK SUKSESS TRASS GEOGRAFISKE UTFORDRINGAR

Norske regionar – i meldinga i tydinga fylke og landsdelar – klarer seg i stor grad betre enn tilsvarande regionar i Europa. Arbeidsløysa er gjennomgåande lågare, sysselsetjinga er høgare og verdiskapinga og kjøpekrafta per innbyggjar er større. I tillegg har vi dei siste åra hatt ein auke i folketalet i det meste av landet.

I Europa, utanom Noreg, er det i hovudsak dei tettbygde regionane med korte avstandar til dei største europeiske marknadene som klarer seg best. Noreg skil seg frå denne tendensen ved at det i stort har vore positiv utvikling òg i dei delane av landet som har lågast folketal og minst tilgang til kommunikasjonar og større marknader. I tillegg er det mindre skilnader mellom fylka og landsdelane i Noreg enn i mange andre land i Europa.

Noreg er blant dei landa som har lågast fattigdomsrisiko, og i tillegg er det relativt liten skilnad mellom regionane i landet (her: landsdelar). Dette illustrerer at ein i Noreg har klart å oppretthalde ei balansert fordeling og utvikling på dette geografiske nivået.

Saman med utvidinga av EØS-området i 2004 dannar situasjonsskildringa i meldingas kap. 2.1.2 bakteppe for den store innvandringa til Noreg dei seinare åra. Det blir i meldinga peikt på at innvandringa har kome heile landet til gode og har i hovudsak vore relatert til arbeid.

Den nordiske modellen – ein forklaringsfaktor for balansert utvikling?

I mange tilfelle er det store skilnader mellom land og regionar i Europa når ein vurderer ulike indikatorar på samfunnsutviklinga. Noreg står fram som eit paradoks ved at utviklinga her i det store og heile er svært god, sjølv om vi skårar lågt på fleire av dei faktorane som utviklingsteoriane gjerne nyttar som forklaring. Storleik, folketettleik, avstandar og tilgjenge er alt nemnt. Noreg ligg heller ikkje på topp når det gjeld faktorar som FoU-investeringar eller innovasjon i næringslivet. Trass i dette har vi altså ei særskild god utvikling i landet sett under eitt, samstundes som dei regionale skilnadene er små og utviklinga relativt balansert.

Dei nordiske landa er kjenneteikna ved å vere små, opne og egalitære økonomiar som har klart å kombinere vekst og stabilitet med små skilnader, høg levestandard og stor grad av både sosial og politisk tillit. Landa har sjenerøse og universelle velferdssystem, og det er lange tradisjonar for eit nært og om-

fattande trepartssamarbeid mellom styresmaktene og organisasjonane i arbeidslivet. Det har vore peika på at nettopp dette nære trepartssamarbeidet mellom anna er ei av årsakene til den relativt balanserte økonomiske utviklinga vi har hatt i Norden sidan 1970-talet – ein periode der fleire andre europeiske land har hatt større utfordringar med å kome fram til felles løysingar, og der det er blitt større økonomiske skilnader.

I meldinga blir det halde fram at utviklinga soleis er eit resultat av ein vilja politikk. Distrikts- og regionalpolitikken i heile etterkrigstida har blant anna vore tufta på eit mål om god regional balanse. Etableringa av Distriktenes Utbyggingsfond og industriutbygginga, den regionalt differensierte investeringsavgifta og arbeidsgjevaravgifta, bedriftsutviklingstilskotet og kommunale næringsfond er alle døme på verkemiddel i så måte. Samstundes blir det i meldinga peikt på at ein i Noreg har klart å forvalte oljerikdommen godt, i tillegg at ein dei siste tjue åra har nytt godt av eit stadig betre byteforhold mellom eksport og import.

I sum viser dette at det slett ikkje er nokon motsetnad mellom det å vere lokalisert i randsona av Europa, og det å oppnå vekst i ein globalisert verdsøkonomi. Like fullt finn vi regionale skilnader også i Noreg. Det blir i meldinga peikt på at ein føresetnad for høgast mogleg nasjonal verdiskaping i framtida nettopp er ei balansert regional utvikling – ikkje berre mellom fylke og landsdelar, men òg mellom sentrale og mindre sentrale område – som sikrar at ressursane i heile landet blir tekne i bruk på ein optimal måte.

2.1.2 *Sentrale regionale samfunnsendringar i Noreg*

2.1.2.1 MENNESKA ER VÅR VIKTIGASTE RESSURS

Det blir i meldinga vist til at Noreg i internasjonal samanheng er eitt av dei landa som har lukkast best i å omsetje naturressursar til økonomisk og sosial utvikling og større velferd for innbyggjarane. Inntektene og forvaltninga av petroleumformuen har vore viktig i den samanhengen. Over tid er det likevel utviklinga i økonomien på fastlandet som har hatt mest å seie for den totale verdiskapinga og inntekta i Noreg. Det er soleis menneska – og vår felles arbeidssinnsats – som er den klart viktigaste kjelda til vår nasjonale formue og høge levestandard. Utrekingar syner at nasjonalformuen per innbyggjar blei fordobla frå 1985 til 2008. I hovudsak skuldast dette auka humankapital.

Det blir i meldinga peikt på at sidan arbeidskrafta er hovudgrunnlaget for vår felles velferd, er det naudsynt med høg sysselsetjing og produktivitet i heile landet. Difor må verkemidla vere tilpassa ulike regionale føresetnader.

2.1.2.2 REKORDHØG VEKST I FOLKETALET DEI SISTE ÅRA, MEN FRAMLEIS OMRÅDE MED DEMOGRAFISKE UTFORDRINGAR

Dei siste åra har det vore ein formidabel auke i folketalet i Noreg. I 2011 var auken større enn nokon gong før i talet på menneske (65 565 personar), og ifølgje Statistisk sentralbyrå må ein attende til 1920 for å finne ein større vekst i prosent.

Alle fylka har hatt ein auke i folketalet kvart år dei siste fire åra (2008–2011). Ein ser ei positiv utvikling òg når vi ser på utviklinga i ulike regiontypar og i det distriktpolitiske verkeområdet. Men det er framleis mange kommunar som har utfordringar knytte til nedgang i folketalet. Desse kommunane finn ein i all hovudsak i det distriktpolitiske verkeområdet. I 2011 hadde 117 av 428 kommunar nedgang i folketalet. Samstundes ville folkeveksten vore klart lågare – i alle delar av landet – dersom fordelinga mellom inn- og utvandring sidan 2004 hadde gått i null. Dei siste åra har nettoinnvandringa stått for om lag 70 pst. av veksten i folketalet i Noreg. Innvandringa er den av dei demografiske komponentane som i størst grad har vore geografisk balansert dei siste åra, med relativt små forskjellar i rate per innbyggjar mellom landsdelane og mellom sentrale og mindre sentrale strom. Dette står i motsetjing til kva som er tilfellet for fødselstala og den innanlandske flyttinga, der utviklinga, i grove trekk, vedvarande har vore betre i dei største enn i dei minste arbeidsmarknadene.

Figur 2.7 på s. 24 i meldinga illustrerer alderssamansetnaden i ulike delar av landet i 1971 og 2012. Figuren syner at det er relativt langt fleire barn og unge vaksne som bur i dei største arbeidsmarknadene i dag samanlikna med 1971. Samstundes er delen eldre blitt relativt større i dei minste arbeidsmarknadene. Ein konsekvens av denne utviklinga er at det i dag veks opp færre barn med røter i desse områda. Dette vil ha innverknad på framtidens flyttemønster.

Alderssamansetnaden i befolkninga har mykje å seie for kva offentlege tenester det er behov for i lokalsamfunna. Også næringslivet vil merke endringane, då desse vil påverke føresetnadene for rekruttering av arbeidskraft med relevant kompetanse.

2.1.2.3 FRAMLEIS TYDELEG ARBEIDSDELING I NÆRINGSVERKSEMD MELLOM BY OG LAND

Det har vore ein utdanningseksplasjon dei siste førti åra

Det blir i meldinga peikt på at ei høgt utdanna befolkning er ein føresetnad for ei berekraftig økonomisk utvikling i eit moderne kunnskapsamfunn.

Noreg er blant dei landa i OECD som har flest menneske med høgare utdanning, og stadig fleire investerer i slik kompetanse. Som følgje av denne utviklinga har delen av befolkninga i alderen 16 år eller

meir med høgare utdanning auka frå drygt 7 pst. i 1970 til drygt 28 pst. i 2011.

Det er monalege skilnader mellom ulike regiontypar i landet når det gjeld kven som har høgare utdanning. I 2011 hadde drygt 37 pst. av befolkninga i Osloregionen høgare utdanning, mot drygt 17 pst. i dei spreiddbygde områda. Det er noko større skilnader mellom dei største og dei minste arbeidsmarknadsregionane i dag enn for 40 år sidan, men veksten i dei ulike områda har vore relativt jamn.

Kompetansesarbeidsplassutvalet peikar på at den kraftige auken i delen av befolkninga med høgare utdanning både er ein konsekvens av ønskt politikk og av strukturelle endringar i økonomi og arbeidsmarknad. Etter den andre verdskrigen skjedde det ei vesentleg utbygging av utdanningstilbodet på alle nivå, der geografisk og institusjonell spreing var ein viktig føresetnad. I dei seinare åra er det satsa meir på etter- og vidareutdanning, og studiefinansieringa er betra. Vel så viktig er likevel endringane i næringsstruktur, som har ført til at behovet for personar med høgare utdanning har auka kraftig. Det siste er blitt forsterka av at ein parallelt har hatt ein formidabel auke i yrkesdeltakinga til kvinner.

Dei same faktorane som er skildra ovanfor, forklarar på mange måtar også dei regionale skilnadene i utdanningsnivået. Ulik næringsstruktur fører til ulikt behov for utdanning. Arbeidsmarknaden er større og breiare for folk med høg utdanning i byane. Samstundes ligg dei fleste utdanningsinstitusjonane i byområde. Ulik grad av utdanningstilbøyelegheit forklarar òg noko av skilnadene. Utdanningstilbøyelegheita er svakt aukande jo større arbeidsmarknaden er, men Kompetansesarbeidsplassutvalet syner at dette i hovudsak er tilfellet for den mannlege delen av befolkninga.

Det er framleis store regionale skilnader i næringsstruktur mellom dei største og dei minste arbeidsmarknadene

Det blir i meldinga vist til at parallelt med utdanningseksplasjonen er vi blitt meir produktive, og vi har gått igjennom ei omfattande omstilling av næringslivet frå primærnæringer og industri til tenestepnæringer. Til dømes er delen sysselsett i primærnæringer endra frå om lag 41 pst. av alle sysselsette i 1930, til om lag 3 pst. i 2012. I same periode har delen sysselsett i tertiærnæringer auka frå om lag 36 pst. til om lag 80 pst.

I samband med omstillinga av økonomien er det vanleg å tale om utviklinga av ein kunnskapsøkonomi, der humankapitalen blir stadig viktigare for økonomisk vekst.

Dei fleste OECD-landa har dei siste tiåra vore i ein stor omstillingsprosess frå primær- og sekundærnæringer til tertiærnæringer. Tal frå OECD viser at

det i dag i hovudsak er mindre skilnader i næringsstruktur mellom landsdelane i Noreg enn i OECD-landa elles. Samstundes er det like fullt store skilnader i Noreg når vi samanliknar regiontypar med utgangspunkt i storleiken på det største senteret i regionen (sentralitet), og ikkje berre samanliknar landsdelane.

Arbeidsinnvandrane kjem til alle næringar i heile landet

Dei siste tiåra har sysselsetjinga auka sterkt i dei tenesteytande næringane, medan det har vore ein nedgang i primærnæringane. Dette er tilfellet i både dei største og i dei minste arbeidsmarknadsregionane. Som følgje av dei store variasjonane i næringsstrukturen har sysselsetjinga difor auka mest i større byområde og noko mindre i regiontypar med mindre befolkning. I grove trekk finn ein denne trenden òg om ein ser på utviklinga dei siste åra, sjølv om tala blir noko modifiserte av den store arbeidsinnvandringa til landet.

Tal frå Statistisk sentralbyrå syner at det frå 2008 til 2011 har vore ein vekst i sysselsetjinga på 37 000 personar. Ser ein nærare på tala, syner dei samstundes at auken i talet på sysselsette arbeidsinnvandrarar har vore på drygt 66 000 personar, medan det har vore ein nedgang i sysselsette elles på om lag 29 000 personar. Arbeidsinnvandringa har kome heile landet og alle næringane til gode. I mange tilfelle er det innvandringa som gjer at ein har hatt vekst i sysselsetjinga i ein del næringar (til dømes overnatting og servering) dei siste åra, i andre tilfelle modererer innvandringa nedgangen (til dømes primærnæringane).

Dei sterkaste eksportregionane finn ein langs kysten frå Telemark til Møre og Romsdal

For mellom anna å kaste lys over den regionale arbeidsdelinga har Menon Business Economics, på oppdrag frå departementet, gjennomført ein regional analyse av korleis norsk vare- og tenesteeksport (utanom utilverka olje og gass) fordelte seg regionalt i 2009.

I absolute tal er eksporten størst der det bur flest menneske, det vil seie i dei største arbeidsmarknadene på Aust- og Vestlandet. Hovudbiletet er likevel at ein ser ei todeling av landet mellom dei eksporttunge områda – særleg langs kysten frå Telemark til Møre og Romsdal – og resten av landet. Mykje av den omfattande tenesteeksporten frå Osloregionen er nettopp knytt til dei store næringsklyngjene i dette området. Vidare ser ein at det jamt over er dei minste arbeidsmarknadene som sett under eitt har mest eksport per sysselsett. Her er det særleg Vestlandet som trekkjer opp snittet.

Kva forklarar desse variasjonane i eksportgrad? Ein av hovudkonklusjonane til Menon er at lokalise-

ringa av naturressursane framleis har mykje å seie, og at næringsstrukturen forklarar mykje, men òg at eksport avlar eksport. Vi finn eksportretta verksemdar innan dei fleste næringane, men utanom eksporten av utilverka olje og gass er eksportgraden, ikkje uventa, høgast innan maritim og offshore leverandøriindustri, kraftkrevjande industri og sjømatnæringa. Eksportretta bedrifter er i stort kjenneteikna av høg produktivitet og god lønsemd. Sterke klynger forsterkar den positive utviklinga. Jo meir spesialisert næringslivet er i ein region, desto høgare er eksportgraden. Jo større bedrifta er, desto meir eksporterer ho, og jo meir FoU det er i bedrifta, desto meir eksporterer ho.

2.1.2.4 UTFORDRINGAR OG POTENSIAL FOR BETRE REGIONAL BALANSE

Kompetansearbeidsplassar er overrepresenterte i dei største arbeidsmarknadene

Ein konsekvens av utdanningsekspløsjonen, dei store omstillingane av norsk næringsliv og utviklinga av ein kunnskapsøkonomi, er at mykje av veksten i næringslivet i dag skjer i kompetanseintensive næringar. Kompetanseintensive næringar og behovet for personar med høgare utdanning veks i takt og er innbyrdes avhengige. Dette er bakgrunnen for at regjeringa sette ned eit utval – Kompetansearbeidsplassutvalet – som mellom anna fekk i oppdrag å analysere korleis skiftet i retning av eit meir kunnskapsbasert arbeidsliv har påverka utviklinga i sysselsetjinga i ulike delar av landet. (NOU 2011:3 Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst i hele landet.)

Kompetansearbeidsplassutvalet presenterer tal som dokumenterer at dei kompetanseintensive næringane har hatt ein større vekst – både i prosent og i talet på arbeidsplassar – enn dei mindre kompetanseintensive næringane i perioden 1999–2009. Dei siste åra i denne perioden var det rett nok ein noko større vekst i dei mindre kompetanseintensive næringane.

Veksten i talet på sysselsette i dei kompetanseintensive næringane har vore relativt balansert mellom dei ulike regiontypane. Det har òg vore ei viss utjamning dei siste åra i perioden.

Dette er likevel berre ein del av biletet, og reflekterer utviklinga i næringsstrukturen. Dei kompetanseintensive arbeidsplassane er overrepresenterte i tertiærnæringane, det vil seie næringar som i prosent har hatt ein kraftig vekst i heile landet. Døme på slike næringar er finansiell tenesteyting, telekom og IKT, FoU, og andre informasjons-, konsulent- og rådgjevingstenester. Det er i dei største arbeidsmarknadene desse næringane utgjør den største delen av sysselsetjinga.

Ei av hovudårsakene til at det er ei overvekt av unge vaksne i regionar med store senter, er at unge flyttar frå mindre til større stader for å ta utdanning, og at dei blir verande etter å ha fullført utdanninga fordi sjansen for å få relevant arbeid der er større. Så lenge kompetansearbeidsplassane utgjer ein mindre del av alle arbeidsplassane i mindre sentrale enn i meir sentrale område, samstundes som tendensen til å ta utdanning er mykje jamnare regionalt enn utdanningsnivået i regionane, må dei sentrale stroka måtte absorbere mange av dei ferdig utdanna. Dette kan igjen vere ein sjølvforsterkande prosess.

Dei menneskelege ressursane er godt nytta, men det er utfordringar somme stader i landet

Kompetansearbeidsplassutvalet peikar på at dei store og fundamentale omstillingstendensane i næringslivet dei siste tiåra i det store og heile har vore svært vellukka, men at ei bakside kan vere at ein i nokre tilfelle omstiller til arbeidspassivitet. Sjølv om Noreg, samanlikna med dei fleste landa i Europa, har ein svært høg grad av sysselsetjing, syner statistikken at vi finn monalege skilnader òg internt i Noreg. Desse skilnadene er likevel i liten grad relatert til storleiken på arbeidsmarknaden. Tvert imot har sysselsetjingsgraden samla sett vore høgare i dei minste arbeidsmarknadene enn i dei største dei siste åra. Desse skilnadene er likevel moderate, og kan nok til dels forklarast med at studentar og innvandrarar utgjer ein større del av befolkninga i dei største arbeidsmarknadene.

Det er på Vestlandet at ein finn dei største samanhengande områda med særleg høg sysselsetjing, medan sysselsetjinga er vesentleg lågare i einskilde geografiske lommer i Nord-Noreg, Austlandet og Sørlandet. Størsteparten av den tapte arbeidsinnsatsen er knytt til uføretrygding.

Det er stor variasjon i sysselsetjingsgrad både mellom fylka og mellom kommunane i fylka. Eit fellestrekk er at ein i nær alle fylka finn kommunar i begge endar av sysselsetjingskalaen.

Det er fleire moglege årsaker til at det er regionale skilnader i graden av sysselsetjing. Skilnadene kan til dømes kome av at det er reelle variasjonar i sjukdomsførekost og/eller forvaltningspraksis, ulik grad av sårbarheit, omstillingstakt og variasjonar i dei lokale arbeidsmarknadene, demografiske variasjonar og kulturelle smitteeffektar. Kompetansearbeidsplassutvalet taler om at vekst avlar vekst, men òg om at fråvær avlar fråvær. Ei anna årsak til at somme stader har utfordringar med mange personar utanfor arbeidslivet, kan vere at det er ubalanse mellom kompetansen til den ledige, lokale arbeidsstyrken og dei behova bedriftene i området har. I slike situasjonar kan det vere relativt stor arbeidsløyse samstundes

som bedriftene rapporterer om problem med å rekruttere nok arbeidskraft.

Det er regionale variasjonar i kva grad bedriftene klarer å rekruttere nok arbeidskraft

Tal frå Nav syner at 12,5 pst. av bedriftene på landsbasis våren 2012 har mislukkast med å rekruttere arbeidskraft, eller måtte tilsetje personar med lågare eller annan kompetanse enn dei søkte etter. For om lag 80 pst. av desse bedriftene var mangelen på kvalifisert arbeidskraft årsaka til rekrutteringsproblema. Dette er eit fellestrekk for bedrifter i heile landet og i dei fleste næringane. Tala frå Nav syner likevel at det er klare regionale skilnader når det gjeld i kva grad bedriftene melder om rekrutteringsproblem, men skilnadene mellom regiontypene er mindre enn mellom landsdelane. Det er på Vestlandet og i Nord-Noreg at bedriftene melder om størst rekrutteringsproblem. Slik har det vore i fleire år. Av einskildfylka hadde Finnmark dei største rekrutteringsproblema våren 2012.

Det er i åra framover òg grunn til å vente at demografiske trendar kan påverke føresetnadene for rekruttering av arbeidskraft. Alderssamansetnaden varierer mellom dei ulike regiontypene i landet. Ein konsekvens av at dei mindre sentrale områda har ein større del av befolkninga over arbeidsfør alder, er at forsørgingsbøra generelt er større i desse områda. Figur 2.15 i meldinga syner utviklinga i forsørgingsbøra i ulike regiontypar frå 1981 og fram til i dag, i tillegg til prognosen for utviklinga fram til 2040. Ein ser at hovudtrenden er lik i alle områda: Små barnekull i mellomkrigstida har resultert i at talet på eldre, samanlikna med resten av befolkninga, kontinuerleg har gått ned frå byrjinga av 1990-åra og fram til i dag. Men etter kvart som dei store barnekulla som følgde i kjølvatnet av den andre verdskrigen blir pensjonistar, vil eldredelen stige markert i alle delar av landet i åra framover. Endringane vil likevel bli størst i dei meir sentrale delane av landet, som i dag har den yngste befolkninga.

I 1981 var det på landsbasis om lag 4,5 personar i arbeidsfør alder per person i pensjonsalder. Fram til 2040 er det venta at det tilsvarande talet vil falle til 2,9, men det vil variere frå om lag 3,5 personar i Osloregionen til om lag 2 personar i dei spreiddbygde områda. Dette fører med seg utfordringar som mellom anna må løysast i distrikts- og regionalpolitikken. Nøkkelen er å sikre riktig kompetanse i alle delar av landet.

2.1.3 Er dei klassiske distriktsproblema framleis aktuelle?

Det blir i meldinga peikt på at det lenge har vore tverrpolitisk semje om at det å oppretthalde hovudtrekka i busetnadsmønsteret er særst viktig, fordi

spreidd busetnad er ein sentral del av den norske eigenarten. Tunge demografiske trendar, med netto utflytting og nedgang i fødselstala i distrikta, har gjort dette til ei stor utfordring dei siste tiåra. Mykje av utfordringa har bakgrunn i endringar i næringsutvikling, med sterke strukturendringar i primærnæringane og etter kvart industrien.

Utviklinga dei seinare åra har likevel vore betre enn på svært lenge. Kommunane i dei minste arbeidsmarknadene i landet har no samla sett hatt ein auke i folketalet fleire år på rad. I perioden Statistisk sentralbyrå har tal på kommunenivå, har det ikkje nokon gong vore fleire kommunar med auke i folketallet enn i dei siste tre åra (korrigert for talet på kommunar som har eksistert – frå 744 i 1951 til 428 i dag). Hovudsaka til dette er stor innflytting frå utlandet til alle delar av landet. I mange kommunar er utfordringa no å sikre rekrutteringa til næringslivet og offentleg sektor, og å sikre inkludering av tilflyttarane, til dømes gjennom å skaffe attraktive bustader.

Likevel er det framleis område som ikkje har vekst. Dette er særleg område som i liten grad er kopla til veksten i til dømes olje- og gassindustrien og havbruksnæringa. Mange av desse områda har i tillegg ei aldrande befolkning og/eller mange i arbeidsfør alder som har hamna utanfor arbeidsmarknaden. Dette kan på sikt gje store utfordringar med å oppretthalda busetnaden og dermed føre til uttynning av alt små og sårbar miljø. Kommunane blir difor avhengige av tilflytting for å sikre arbeidskraft til både privat og offentleg sektor.

Det blir i meldinga peikt på at dei klassiske distriktsproblema med fråflytting og mangel på arbeidsplassar framleis er aktuelle, men på klart færre stader enn for berre nokre år sidan. Ulike utfordringar i ulike distriktsområde gjer det endå meir naudsynt med ein differensiert politikk for å møte utfordringar og fortrinn i distriktsområda.

2.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til at høyst mulig nasjonal verdiskaping i framtida forutsetter at ressursene i hele landet blir tatt i bruk på en optimal måte.

Komiteen vil peke på at det i sin tur forutsetter en balansert regional utvikling – mellom fylker og landsdeler, men også mellom sentrale og mindre sentrale områder.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil peke på at en stor del av den folketallsveksten vi har hatt i Norge de siste årene, kommer fra innvandring. I mange tilfeller er det innvandringen som gjør at man har hatt vekst i sysselsettingen i en del næringer de siste årene, for eksempel innen overnatting og servering. I andre til-

feller har arbeidsinnvandring moderert nedgangen i antall sysselsatte, for eksempel i primærnæringene.

Komiteen viser til at det i meldingen blir pekt på at demografiske trender kan påvirke både forutsetningene for å rekruttere arbeidskraft og den såkalte forsørgerbyrden. I meldingen blir det vist til at det i 1981 var om lag 4,5 personer i arbeidsfør alder per person i pensjonsalder. Fram til 2040 er det ventet at tallet vil falle til 2,9, men at det vil variere fra om lag 3,5 i Osloregionen til om lag to personer i de mest spredtbygde områdene.

Komiteen vil peke på at dette fører med seg ulike utfordringer både i sentrale og mindre sentrale områder.

Komiteen vil peke på at det lenge har vært bred politisk enighet om at det er svært viktig å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Utviklingen de senere årene har vært bedre enn på svært lenge når vi ser på antallet kommuner med folketallsvekst. De klassiske distriktsproblema med fraflytting og mangel på arbeidsplasser er fortsatt aktuelle – men på klart færre steder enn for noen få år siden. Det er fortsatt områder som ikke har vekst.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti, er enig i det som fremgår av meldingen når det påpekes at ulike utfordringer i ulike regioner gjør det enda mer nødvendig med en differensiert politikk for å møte utfordringer og fortrinn.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil påpeke at innvandrere primært synes å ville bosette seg i områder som allerede er tett befolket. Der er det lettere å finne andre fra samme land eller med en lik kulturell bakgrunn. Følgen av dette er et sterkt økende press på infrastruktur og tjenester i byer.

Disse medlemmer har merket seg at reiselivsnæringen har gitt uttrykk for bekymring for utsiktene til serverings- og overnattingssteder utenfor pressområdene. Kombinasjonen av dårligere økonomiske kår i mange land, høye norske priser og et veinett som etter europeisk målestokk må kunne betegnes som svært dårlig, gjør at mange enten nedprioriterer ferieturer eller velger billigere og lettere tilgjengelige feriemål. Mange turister, enten de kommer med egen bil eller er på busstur, vil oppleve de store utgiftene forbundet med veibommer som sjokkartet. Dermed taper Norge arbeidsplasser som er helt eller delvis avhengig av turisme.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at behovet og mulighetene for personbevegelser på tvers av lande-

grensene øker som følge av økt verdenshandel, reduserte transportkostnader, nedbygging av grensehindre og tettere samhandling mellom land. Ulike kulturer kommer i kontakt med hverandre, og ideer, kunnskap og erfaringer utveksles raskere og mer omfattende enn tidligere. Disse medlemmer mener økt arbeidsinnvandring er et viktig bidrag for å ta denne utviklingen på alvor og utnytte det potensialet som ligger i globaliseringen.

Arbeidsmarkedet vil trolig være preget av økende migrasjon av arbeidstagere og tjenesteytere i årene fremover, men også av større konkurranse om arbeidskraft mellom land. Det å ha en bevisst og helhetlig politikk som sikrer en bærekraftig arbeidsinnvandring, er en av de største politiske utfordringene i årene fremover. Kunnskap og kompetanse, sammen med mangfold i arbeidsstyrken, er avgjørende for innovasjon og næringsutvikling i et stadig mer konkurranseutsatt og internasjonalt arbeids- og næringsliv.

For å opprettholde dagens velferdsnivå og sikre verdiskapning gjennom en levende kunnskapsøkonomi mener disse medlemmer at Norge må føre en politikk som gjør landet i stand til å hevde seg internasjonalt i konkurransen om den kompetente arbeidskraft.

Disse medlemmer vil understreke viktigheten av arbeidsinnvandring for Distrikts-Norge. Mange kommuner ville sett befolkningsnedgang, hadde det ikke vært for arbeidsinnvandringen. Derfor mener disse medlemmer det er svært viktig å sørge for en vekstfremmende arbeidsinnvandring. Samtidig må det føres en politikk som sørger for at den kompetansen arbeidsinnvandrerne bringer med seg til distriktene benyttes på en mest mulig hensiktsmessig måte.

Norsk arbeids- og næringsliv vil ha behov for spesialkompetanse for å klare konkurransen med internasjonale selskaper. Det utvidede internasjonale arbeidsmarkedet gir norsk næringsliv økte muligheter til å rekruttere nettopp den nødvendige arbeidskraften.

Disse medlemmer mener at i et globalisert arbeidsmarked må hovedmålet for arbeidsinnvandringspolitikken være å legge til rette for at bedrifter og virksomheter kan rekruttere arbeidskraft fra utlandet på en enkel og effektiv måte når de måtte ha behov for det. Samtidig bør rammer og tiltak utformes slik at de gevinstene som følger av arbeidsinnvandring, kan realiseres på en balansert måte for arbeidsgiver, individ og samfunn. Hver enkelt arbeidsinnvandrer skal sikres gode forhold i arbeid og samfunnsliv for øvrig. At det er arbeid å få, og at det lønnes godt, er helt avgjørende for om arbeidstagere i andre land vurderer det som aktuelt å søke arbeid i Norge.

Disse medlemmer viser til at individuelle faktorer som familieforhold, personlige nettverk, jobbmuligheter og muligheter for økt livskvalitet har betydning for migrasjonsstrømmene. Vektleggingen av ulike hensyn varierer etter personlige preferanser og økonomiske, geografiske, sosiale og kulturelle kjennetegn. For eksempel viser undersøkelser at ønsket om høyere inntekt og bedre arbeidsvilkår er viktigere motivasjonsgrunner for migrasjon blant borgere i de nye medlemslandene i EU enn blant borgere i de gamle medlemslandene.

Disse medlemmer viser til at før finanskrisen bidro arbeidstagere fra andre land med helt nødvendig arbeidskraft i Norge i bl.a. bygge- og verfts-næringene og innen flere servicebransjer. Uten denne ekstra tilgjengelige arbeidskraften ville veksten i norsk økonomi ha bremsset opp. Samtidig ser man at flere av disse arbeidsinnvandrerne har slått rot i Norge, og familiene har flyttet etter. Da er det viktig at man får anledning til å lære språket skikkelig, enten gjennom arbeid eller kurs. Språkopplæring er i dag både en rett og en plikt for en rekke innvandrere. Dette bør også bli en rettighet for arbeidsinnvandrere fra EØS-land på ledighet i Norge, og arbeidsledighet bør ikke ekskludere en fra å ta del i språktrening. Slik opplæring vil gi arbeidssøkende innvandrere ytterligere kvalifikasjoner, og kan bidra til at de raskere kommer inn i arbeidslivet dersom de skulle falle utenfor.

Disse medlemmer vil understreke at det er behov for flere tiltak som mer målrettet vil tiltrekke spesiell kompetanse til Norge. Det er ingen selvfølge at den kompetente arbeidskraften søker seg til Norge. Norge betaler relativt lave lønninger for akademikere, spesialister og forskere. Det er viktig å markedsføre Norge for utenlandsk arbeidskraft. Selv om Norge er et attraktivt land for dem med lave kvalifikasjoner, søker de høykvalifiserte seg gjerne dit hvor de får bedre betalt for kompetansen. Disse medlemmer viser til at den sammenpressede lønnsstrukturen i Norge gjør landet lite attraktivt for de velutdannede. Denne problemstillingen må tas på alvor dersom Norge i fremtiden skal kunne vedlikeholde og videreutvikle velferdssamfunnet Norge til å bli en kunnskapsnasjon.

I dag er det slik at Norge taper denne konkurransen i forhold til land som USA, Canada og Storbritannia, til tross for at Norge årlig kåres til verdens beste land å bo i. Disse medlemmer viser til at Norge har en spesialistkvote for å kunne rekruttere kompetanse fra ikke-EU-land. Denne kvoten er på 5 000 personer. Det er et tankekors at en i 2009 kun rekrutterte rundt 1 700 spesialister. Norge er i ferd med å tape den internasjonale konkurransen om kvalifisert arbeidskraft. Dette er urovekkende, særlig i en tid hvor behovet for arbeidskraft i Norge er stort.

Disse medlemmer mener at bedrifter bør kunne forhåndsgodkjennes slik at faglærte/spesialister kan påbegynne arbeidet sitt der, mens Utlendingsdirektoratet (UDI) saksbehandler søknaden. Det bør innføres et hurtigsporsystem for forhåndsgodkjente bedrifter. I dagens forskrift er det regulert hvem som kvalifiseres som spesialist for å falle innenfor ordningen. Disse medlemmer mener derfor at det i større grad bør overlates til arbeidsgiverne/bedriften selv å bedømme hvorvidt en arbeidstager har den rette kompetansen. Det vil fjerne byråkrati og frigjøre ressurser til behandling av mer kompliserte saker.

Disse medlemmer vil fremheve at saksbehandlingstiden og byråkratiet som møter mennesker som vil jobbe i Norge og bedriftene som trenger arbeidskraft utenfra, er uholdbar. Fra bedrifter meldes det om saksbehandlingstider på opptil seks måneder for arbeidstagerer fra ikke-EU-land. Dette er en klar ulempe for norske bedrifter som er avhengige av utenlandsk kompetanse. I tillegg er det for mange av de utenlandske arbeidstagerne som kommer hit som spesialister, svært tidkrevende å få tildelt personnummer. Personnummer er en forutsetning for å åpne bankkonto, noe som igjen er et viktig element i det å kunne få utbetalt lønn. Videre får man ikke tildelt fastlege uten personnummer, og svært utfordrende blir det å skaffe forsikring, mobiltelefon etc. Disse medlemmer vil derfor endre/forenkle prosessen med å søke om, og få tildelt, personnummer for arbeidsinnvandrere.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at bare fem pst. av innvandrerne som søker seg til EU-landene har høyere utdannelse eller er faglærte, mot over 50 pst. av dem som får oppholdstillatelse i USA. Disse medlemmer ønsker i tillegg til vurdering av endringene i dagens system en helhetlig endring av arbeidsinnvandringspolitikken gjennom å se på erfaringene EU og USA har gjort seg på feltet. Disse medlemmer ønsker derfor å vurdere innføringen av et såkalt «Blått kort» lik EU-landene, etter modell fra det amerikanske «Green Card».

3. Attraktive lokalsamfunn

3.1 Sammendrag

Regjeringa vil

- -styrkje kapasitet og kompetanse i kommunane for å ta vare på eldsjeler og lokalt engasjement i det lokale samfunnsutviklingsarbeidet
- -styrkje det langsiktige arbeidet med lokal samfunns- og næringsutvikling gjennom å stimulere til meir samarbeid mellom regionale og lokale aktørar

- framleis prioritere kommuneøkonomien og føre vidare dei regionalpolitiske ordningane i det kommunale inntektssystemet

3.1.1 Lokaldemokrati og attraktivitet er sentralt for utviklingsarbeidet i lokalsamfunna

3.1.1.1 LOKALT ARBEID ER NAUDSYNT

Det blir i meldinga vist til at dei distrikts- og regionalpolitiske utfordringane på fleire måtar er annleis no enn før.

Det er i område med små arbeidsmarknader og få sysselsette i vekstnæringane ein i hovudsak finn att distriktsproblema, det vil seie i delar av Nord-Noreg, i indre fjordstrok og i innlandet i Sør-Noreg. I mange av desse områda er det i tillegg ei aldrande befolkning og/eller mange i arbeidsfør alder som har hamna utanfor arbeidsmarknaden.

Distrikta har mange som flyttar ut, og mange som flyttar inn. Å inkludere fleire av dei som kjem for å arbeide, anten dei kjem frå utlandet eller ikkje, er ei kjelde til vekst i folketalet.

Kva som gjer at folk vel å flytte til og bli buande ein plass, er i stor grad subjektivt. Somme føresetnader er grunnleggjande: Tilgang på arbeid, gode tenester, kultur- og fritidstilbod, tilfredsstillande infrastruktur og eit inkluderande og ope samfunn er viktige trekk i attraktive lokalsamfunn. Innsatsen for næringsutvikling og attraktive lokalsamfunn er difor like viktig som før.

3.1.1.2 ELDSJELER OG UTVIKLINGSKULTUR MÅ DYRKAST FRAM

Det blir i meldinga vist til at det er folk som skaper attraktive stader. Engasjerte innbyggjarar og eldsjeler kan utgjere ein viktig forskjell i utviklinga av lokalsamfunnet. Ein nasjonal og lokal politikk for lokal samfunnsutvikling må stimulere og treffe desse menneska og sikre at dei har rammevilkår som utløysar engasjementet i handling og gjennomføringskraft.

At folk får tillit og rom til å utforme og setje i verk idear, har positive ringverknader.

3.1.1.3 FRIVILLIG SEKTOR ER EIN RESSURS

Det blir i meldinga peikt på at frivillig sektor er viktig for demokratiet, for tilbodet til innbyggjarane og som samfunnsutviklar. For mange norske kommunar er frivillig innsats avgjerande for kommunale aktivitetar. Det blir skapt mange verdjar på grunnlag av frivillig innsats. Gode lokalsamfunn og nærmiljø er tufta på eit godt samspel mellom kommunane og frivillige organisasjonar. Frivillige organisasjonar skaper arenaer for samhald i nærmiljøet. Deltaking i frivillige lag og organisasjonar gjev erfaringar som byggjer demokrati og skaper likeverdige borgarar.

Kommunen må evne å vere ein arenabyggjar og samarbeidspartnar for frivillig sektor, næringslivet og innbyggjarane. Partnerskapen kan skape nye løysingar og gje resultat som det ikkje ville vore mogleg å oppnå utan samarbeid.

Det kan verke som om kommunesektoren har eit utnytta potensial for å arbeide meir utoverretta og strategisk overfor frivillig sektor.

Kommunane kan gje økonomisk støtte i form av tilskot eller betaling for tenester. Det er viktig at kommunane held fram med å stille lokale eller anlegg til disposisjon for lokalt foreiningsliv, idretts- og kulturaktivitetar, og i den grad det er hensiktsmessig involverer frivillig sektor i arbeidet med kommunale planar eller ulike partnerskapsprosjekt.

3.1.1.4 EIT LEVANDE LOKALDEMOKRATI

Det blir i meldinga peikt på at eit levande og desentralisert demokrati der mange deltek er grunnleggjande for å kunne møte utfordringane i samfunnet på ein god måte. Eit godt grunnlag for eit levande folkestyre er nærleik, likeverd og korte avstandar mellom dei som gjer vedtak, og dei som vedtaka gjeld. Dette byggjer tillit og sosial kapital og er med på å skape trygge og levande lokalsamfunn.

Med kommunar og fylkeskommunar som ramme gjev lokaldemokratiet innbyggjarane høve til å delta og engasjere seg i det offentlege livet. Kommunen syter for gode retta mot fellesskap og individ og er med på å ta vare på den lokale fellesskapen sine interesser mot omverda. Lokalkunnskap bidreg til godt tilpassa løysingar og effektiv tenesteproduksjon.

Regjeringa meiner at velfungerande, trygge og identitetsskapande lokalsamfunn med eit reelt folkestyre er avgjerande for attraktive lokalsamfunn og eit godt velferdssamfunn.

3.1.1.5 KOMMUNANE HAR EI LEIARROLLE I SAMFUNNSUTVIKLINGSARBEIDET

Kommunane har ansvar for tenestetilbod, forvaltningsoppgåver og samfunns- og næringsutvikling. For å møte endringar og utfordringar må kommunane ta ei aktiv leiarrolle. Sjølv om lokal samfunnsutvikling ikkje er ei lovpålagd oppgåve, meiner departementet at kommuneleiinga må leggje vekt på arbeidet med lokal samfunnsutvikling. Både den politiske og den administrative leiinga må engasjere seg og setje av kapasitet til å drive utviklingsarbeid.

Ein kommune som tek ei leiarrolle i samfunnsutviklinga, legg til rette for at eldsjeler får høve til å skape og gjennomføre utviklingstiltak. Det kan handle om å skape møtearenaer og å opprette og halde ved like partnerskap og avtalar. Det kan òg handle om å gjennomføre politiske prosessar og setje i verk tiltak som støttar opp om innsatsen til eldsjelene. Ei langsiktig positiv utvikling føreset at kommunen er i

stand til å evaluere, lære og endre arbeidsform når dette viser seg naudsynt eller føremålstenleg. Samstundes er små fagmiljø, som er avhengige av eldsjeler, sårbare. Rekruttering av kompetanse er ein kritisk faktor i kommunane.

Kommunar som er gode til å utvikle lokalsamfunnet har auge for kva potensial som finst både i og utanfor lokalsamfunnet. For dei er vegen kort frå idear, mål og intensjonar til avgjerder og handling. I det daglege er det viktig at kommunen har ei open og positiv haldning til ulike initiativ og tiltak. Gjennomføring krev god organisering.

Plan- og bygningslova er ein viktig reiskap for å leie utviklinga i den retninga ein ynskjer. Program og tiltak som skal styrkje den lokale samfunnsutviklinga, må vere heilskaplege og setjast i verk på tvers av sektorar og politikkområde. Alle kommunar skal utarbeide ein kommuneplan med ein eigen samfunnsdel. Denne planen skal konkretisere måla og visjonane for utviklinga i kommunen. Ein godt forankra samfunnsdel kan gje trygge og langsiktige linjer i kommuneplanlegginga.

3.1.1.6 KOMMUNEN SI ROLLE SOM NÆRINGSUTVIKLAR

Førstelinje for tenester til det lokale næringslivet

Gjennom nærleiken til innbyggjarane og næringslivet har kommunane lokalkunnskap som gjev gode føresetnader for å vere ein viktig aktør i det lokale nærings- og samfunnsutviklingsarbeidet. For å kunne utføre oppgåva som førstelinje må kommunane ha god tilvisingskompetanse, og arbeide systematisk med grunderar. God dialog og godt samarbeid med Innovasjon Noreg, fylkeskommunane og fylkesmennene er naudsynt.

Kommunale og regionale næringsfond

Det blir i meldinga vist til at målet med dei kommunale og regionale næringsfonda er at dei skal medverke til å utvikle og leggje til rette for lokalt næringsliv og lokalsamfunn. Kommunane kan med fonda gje støtte til bedrifter innanfor reglane for bagattellmessig støtte og gruppeunntaka. Næringsfonda er eit verkemiddel med rom for å forme innsatsen i tråd med lokale utfordringar og behov.

Rambøll konkluderer med at næringsfondsmidlane særleg har medverka til å styrkje, sikre eller etablere arbeidsplassar og til å styrkje eller ta vare på overlevingsevna til lokale verksemder og entreprenørar ofte i form av å utvikle vidare etablerte verksemder. Midlane har hatt særleg verdi for små og mindre sentrale kommunar der sysselsetjinga er konsentrert i industri-, forretnings- eller besøksnærings. Fonda har òg særleg verdi for å styrkje kommunane og regionråda i rolla som pådrivar for lokal nærings- og samfunnsutvikling. Evalueringa stadfestar at

kommunane har ei viktig rolle i å utvikle arbeidsplassar og attraktive lokalsamfunn.

Evalueringa konkluderer med at det ikkje er grunnlag for å hevde at éi organisering av arbeidet med lokal nærings- og samfunnsutvikling gjev meir effekt enn ei anna. Dette er i tråd med funn frå fleire andre studiar, til dømes evalueringa av langtidseffektar av omstillingsarbeid. Vidare viser evalueringa at kommunane kan bli betre til å vise næringsaktørane til dei rette statlege tilskotsforvaltarane. Kommunane kan òg bli betre på å rettleie i utvikling av forretningsplanar og på andre fagfelt som er relevante for entreprenørskap.

Tydeleg ansvarsdeling og samarbeid i bruken av kommunale og regionale næringsfond

Det blir i meldinga vist til at det trengst ei tydeleg ansvarsdeling mellom aktørane i verkemiddelapparatet for å oppnå gode resultat av bruken av kommunale og regionale næringsfond.

Resultata av fondsbruken er best der det er inngått samarbeidsavtalar mellom til dømes kommunen og Innovasjon Noreg. Avtalar mellom Innovasjon Noreg, fylkeskommunane, regionråd og kommunar medverkar til å klargjere rollene til dei ulike aktørane og ansvarsdelinga mellom dei. Departementet meiner slike avtalar kan klargjere korleis dei ulike aktørane best kan påverke og utløyse utviklingspotensialet.

3.1.1.7 STYRKING AV KAPASITET OG KOMPETANSE FOR LOKALT UTVIKLINGSARBEID

Prosjektmidlar til lokalt samfunnsutviklingsarbeid

Departementet har ei fireårig bulystsatsing (2010–2013) som skal støtte opp om lokale, regionale og nasjonale utviklingsprosjekt som fremjar bulyst. Prosjekta varierer både i innhald og i korleis dei er innretta. Fylkeskommunane har i tillegg prosjektmidlar til å støtte utviklingsprosjekt i eige fylke.

Konkrete prosjekt utløyser lokalt engasjement, noko det er mykje av, og som er naudsynt for å utvikle attraktive lokalsamfunn. Det blir vist til i meldinga at både kommunar, fylkeskommunar, fylkesmannen og departement støttar gode prosjekt. Utfordringa er at prosjekta kan bli for kortsiktige, at gjennomføringa blir personavhengig, og at lærdom frå prosjektet ikkje blir vidareforedla i kommunane. Slike lokale utviklingsprosjekt er avhengige av god forankring, særleg i kommuneleinga, men òg i kommunen sitt langsiktige planverk.

Fylkeskommunen rettleier kommunane i samfunnsutviklingsarbeidet

Det blir i meldinga peikt på at fylkeskommunane si rolle som rettleiar og samordnar for kommuneplanlegging styrkt med ei ny plan- og bygningslov.

Særleg dei mindre kommunane er avhengige av at fylkeskommunane har kompetanse og er pådrivarar for utviklingsarbeidet i kommunane.

Gjennom LUK-satsinga (Lokal samfunnsutvikling i kommunane (LUK)) blir utviklingskompetansen til kommunane styrkt gjennom kurs og vidareutdanning. Kompetansen blir utvikla i samarbeid med høgskular, universitet og andre aktørar knytte til gjennomføring av konkrete tiltak i kommunane. Som ein del av dette utviklar mange fylkeskommunar og kommunar arbeidet med planstrategi og samfunnsdelen i kommuneplanen. Dette er viktige verktøy for å utvikle attraktive regionar og kommunar.

Dei fylkeskommunane som får til ei god samhandling, og organiserer verksemda etter det, er dei som i størst grad lukkast i arbeidet. Så langt syner evalueringa at LUK i mange tilfelle har medverka til å styrkje samhandlinga mellom fylkeskommunane og kommunane.

Distriktssenteret formidlar kunnskap om lokal samfunnsutvikling

Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret) blei etablert i 2008. Distriktssenteret skal medverke til å koordinere og målrette utviklingsinnsats gjennom samarbeid, nettverksbygging og arenaer for å dele kunnskap og spreie erfaringar på tvers av kommunar og fylke. Den mest sentrale rolla består i å samle inn og formidle kunnskap. Senteret skal òg rettleie kommunar, lag, foreiningar og eldsjeler. Gjennom å samle inn kunnskap gjer Distriktssenteret det lettare for aktørane å dele erfaringar og lære av kvarandre.

Distriktssenteret blir stadig betre kjent og meir nytta av brukarane. Brukarundersøkinga frå hausten 2011 synte at brukarane er godt nøgde med den rådgjevinga dei har fått, kompetansen til dei tilsette og servicen Distriktssenteret yter.

Tiltak for auka utviklingskapasitet i mindre distriktskommunar

For å nytte potensialet som ligg i godt utviklingsarbeid i distriktskommunar, som på grunn av manglande kapasitet ikkje set lokalt utviklingsarbeid på dagsordenen, opprettar departementet eit målretta utviklingstiltak frå og med 2013. Kommunane i målgruppa (kommunar med færre enn 2 000 innbyggjarar som ligg i sone III og IV i det distriktspolitiske verkeområde) er oppmoda om å arbeide saman med større eller omkringliggjande kommunar. Skreddarsaum, med utgangspunkt i potensialet i den einskilde kommunen, blir ein viktig del av programmet. Tiltaket skal vere femårig, og kommunane får tett oppfølging av fylkeskommunane og Distriktssenteret.

Interkommunalt samarbeid

Det blir i meldinga vist til at for kommunar med avgrensa kapasitet og kompetanse kan samarbeid med nabokommunane vere ein nøkkel til å styrkje den lokale samfunnsutviklinga. Interkommunalt samarbeid kan vere nyttig både innanfor arealforvaltninga, den generelle naturressursforvaltninga, den næringsretta arbeidet og for å utvikle infrastrukturen og betre tenestetilbodet i eit større område.

Kapasitet og kompetanse til kommunal planlegging er ei stor utfordring for mange små kommunar.

Ei undersøking viser at interkommunalt plan-samarbeid ikkje er veldig utbreidd, men at dei kommunane som har innført det, er godt tilfredse med denne måten å arbeide på.

Kommunal- og regionaldepartementet har, saman med Miljøverndepartementet og KS, teke initiativ til å sjå på korleis interkommunalt plansamarbeid kan auke kapasiteten og kompetansen i mindre distriktskommunar.

3.1.1.8 BUSTADMANGEL BREMSAR UTVIKLINGA I MANGE DISTRIKTSKOMMUNAR

Bustadmarknaden fungerer ikkje optimalt

Etter år med nedgang i folketalet har mange distriktskommunar opplevd betre økonomiske tider, ledige jobbar og tilflytting. Auka tilflytting skal i teorien gje auka aktivitet på bustadmarknaden. For mange kommunar er det likevel ei utfordring å finne gode og attraktive bustader til innflyttarar. Det kan vere mange grunnar til at bustadmarknaden ikkje fungerer som ynskjeleg, slik at folk har problem med å skaffe seg ein eigna bustad. Dersom folk ikkje får seg ein plass å bu, kan det lokale næringslivet og kommunane som treng arbeidskraft, få problem. Det kan hindre vekst og utvikling i distriktskommunane.

Om lag halvparten av kommunane i landet har små, usikre eller stagnerande bustadmarknader. Dette er i stor grad distriktskommunar, som er kjenne-teikna av mellom anna få tilgjengelege bustader, manglande variasjon i bustadtype og liten aktivitet i bustadbygginga. Det kan vere mangel på eigna bustader både i eige- og leigemarknaden. Det vert i meldinga peikt på nokre hinder for utviklinga i slike bustadmarknader.

Utfordringane i bustadmarknaden gjer at det kan vere eit problem å skaffe seg ein eigna bustad i ulike situasjonar. Det gjeld mellom anna unge og arbeidsinnvandrarar, som kan ha behov for å leige bustad, og barnefamiljar, som ikkje får kjøpt dei tomme bustadene som finst. I tillegg gjeld det eldre som har behov for enkle og praktiske bustader.

Kommunen som aktør i bustadetableringa

Det blir i meldinga peikt på at kommunen har ei sentral rolle når det gjeld å ta tak i bustadutfordringane. Mange kommunar og andre lokale aktørar er initiativrike og prøver ut ulike tiltak. Samstundes ligg det mange stader eit stort potensial i å jobbe meir heilskapleg med utfordringane og å samarbeide betre med private aktørar.

Erfaringane dei siste åra har vist ei rekkje døme på korleis kommunane kan jobbe meir aktivt på bustadmarknaden i distrikta, slik som

- å stimulere til bruk av tomme bustader
- å byggje omsorgsbustader og sentrumsnære seniorbustader, som frigjer eldre bustader til barnefamiljar
- å leggje til rette økonomisk og praktisk for utbyggjarar, mellom anna gjennom attraktive eller rimelege tomter og prioritert handsaming av søknader om bustadbygging
- å utvikle gode rutinar for forvaltning og gjennomstrøyming i kommunale bustader
- å styrkje samhandlinga om bustadplanlegginga og bustadarbeidet i kommunen
- å utvikle prøvebustader for dei som vil prøve ut livet i kommunen
- å involvere det lokale næringslivet og aktive innbyggjarar
- å nytte startlånordninga for bustadetablerarar
- å nytte grunnlånet til bygging av kommunale utleigebustader

I somme kommunar blir diskusjonen om attraktive areal for bustadetablering sterkt kopla til avgrensingar og premisser for arealbruken i området (topografiske og geologiske utfordringar, nasjonale føringar når det gjeld jordvern, strandsoneforvaltning og naturmangfald). Kapasitet, kompetanse og samhandlinga mellom ulike sektorstyresmakter er ein avgjerande faktor for å lette planprosessane.

Eigedomspolitikken i landbruket – lys i alle glas

Av dei om lag 185 000 landbrukseigedomane i landet er 33 000 utan fast busetnad. Mange av desse eigedomane ligg i distriktskommunar. Som ei oppfølging av Meld. St. 9 (2011–2012) Landbruks- og matpolitikken har regjeringa teke fleire viktige grep for å stimulere til auka omsetnad av landbrukseigedomar utan busetnad, og meir aktiv bruk av mindre eigedomar til busetjing. Som eit ledd i dette er nedre grense for priskontroll på konsesjonspliktige landbrukseigedomar med bustadhus lyfta frå 1,5 til 2,5 mill. kroner.

Gjennom endring av regelen om deling i jordlova vil det bli enklare å dele frå romslege tomter, tun og bustadhus, samstundes som produktivt jord- og skog-

bruksareal kan bli selt til landbrukseigedomar med aktiv drift. Vidare vil regjeringa innskrenke odelskrinsen og oppheve reglane om odelsfrigjering av landbrukseigedom.

Samla sett inneber desse grepa auka potensial for å nytte landbrukseigedomar som ressurs både for busetting og verdiskaping.

Statleg satsing på bustadetablering i distriktskommunar

Det blir i meldinga peikt på at for å lukkast med å etablere bustader i distrikta treng kommunane mange samarbeidsaktørar. Særleg viktig her er innbyggjarane sjølve, det lokale næringslivet og fylkeskommunane. Staten er òg ein samarbeidsaktør gjennom Husbanken, fylkesmennene og Distriktssenteret, mellom anna gjennom å spreie kunnskap om korleis kommunane kan arbeide.

For å støtte kommunane i arbeidet har departementet lansert ei treårig satsing. Gjennom satsinga skal kommunane og andre involverte få utvikle ny kunnskap og stimulere til fleire og ulike typar bustader. Som ein viktig del av satsinga er det etablert ei ny ordning med tilskot til prosjekt som er med på å auke bustadmassen.

Husbanken skal dokumentere erfaringane og sikre at andre kommunar kan dra nytte av dei.

Det var 82 distriktskommunar som søkte om å få ta del i satsinga på bustadetablering. Det inneber at mange fleire enn dei tolv kommunane som er med i prosjektet, kjenner seg att i desse utfordringane og ynskjer å utvikle nye arbeidsformer.

Staten har fleire finansielle verkemiddel som kan stimulere til bustadutvikling i distrikta. Både tilskot til utleigebustader og tilskot til omsorgsbustader gjev kommunane handlingsrom i utviklinga av bustadtilbodet. Startlån og grunnlån medverkar til å gjere bustadinvesteringar moglege. Distriktskommunar nyttar startlån relativt sett meir enn andre kommunar. I område med låg verdi på omsette bustader er det meir vanleg både med startlån og at startlånet utgjer ein høgare del av bustadverdien.

Grunnlånet skal medverke til å sikre naudsynt bustadforsyning i distrikta. Mange av kommunane manglar utleigebustader. Det vil vere med på å auke bustadforsyninga dersom ein kan ta ledige bustader i bruk til utleige. Grunnlånet kan i dag gå til oppføring eller utbetring av bustader, men det er berre mogleg å få grunnlån til kjøp av bustader når det skal vere utleigebustader for prioriterte grupper. Ein utilsikta konsekvens av denne avgrensinga er at private aktørar som vil kjøpe og utbetre bustader for å leige dei ut til arbeidstakarar og andre innflyttarar, ikkje kan få grunnlån til dette føremålet. Regjeringa vil tilpasse regelverket slik at det ikkje hindrar at ein kan få

grunnlån til eit føremål som er viktig i samband med bustadforsyning i distrikta.

3.1.1.9 INKLUDERING AV TILFLYTTARAR

Det blir i meldinga peikt på at distriktskommunar treng folk til å skape liv og kraft i lokalsamfunna, og verksemder treng stabile og kompetente arbeidstakarar. I tillegg til norske tilflyttarar gjeld det flyktningar, familiesameinte og arbeidsinnvandrarar.

Det blir i meldinga peikt på at innvandrarar representerer potensial for kommunar som ynskjer å halde på eller auke folketalet og for verksemder som treng arbeidskraft. Regjeringa la i 2012 fram Meld. St. 6 (2012–2013) En helhetlig integreringspolitikk – mangfold og fellesskap. Ein hovudbodskap i meldinga var at alle innbyggjarar i Noreg har plikter og rettar.

Ein studie NIBR har laga på oppdrag frå IMDi og Distriktssenteret, viser at mange innvandrarar opplever at dei ikkje får brukt kompetansen dei har med seg frå opphavslandet.

Språk og bustad er ofte avgjerande for inkludering

Dersom ein lokalt ynskjer at innvandrarar skal bli buande, må det skapast tilhøyrsløse til staden. Både lokalt næringsliv, einskildindivid, frivillige organisasjonar og kommunane spelar ei viktig rolle for å lukkast med dette. Språk er ei nøkkelutfordring. Arbeidsinnvandrarar og familiane deira har ikkje rett på gratis norskopplæring slik flyktningar har. Språkopplæring på arbeidsplassen kan difor vere eit viktig tiltak for å betre føresetnadene for å få kontakt med lokalbefolkninga og for å slå røter i lokalsamfunnet.

Lokale, regionale og nasjonale styresmakter kan gje tilskot til gode løysingar til språkopplæring for arbeidsinnvandrarar. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet vil samarbeide med relevante aktørar for å finne ut korleis eit nettbasert tilbod for å møte behovet for norskopplæring på ein betre måte kan utviklast. Kommunal- og regionaldepartementet vil òg ta initiativ til ein dialog med fylkeskommunane om korleis dei kan bidra til betre integrering og språkopplæring.

Bustadspørsmålet er ei anna hovudutfordring i integrerings- og inkluderingsarbeidet. Innvandrarar er som dei fleste nordmenn. Dei vil gjerne eige bustaden framfor å leige han.

Mange innvandrarar har problem med å få banklån på grunn av krav om sikkerheit og eigenkapital. Innvandrarar har liten kjennskap til startlån, bustøtte og anna tilrettelegging for bustadkjøp frå Husbanken. Kommunane kan redusere barrierane ved å gje betre og meir målretta informasjon om desse ordningane og gjennom å leggje til rette for bustadkjøp på anna måte.

Kommunane kan samordne ressursar for betre integrering

NIBR presenterer i rapporten fleire lærestykke til inspirasjon for ei meir heilskapleg satsing på inkludering. Rapporten peikar på at kommunar som lukkast med inkludering, evnar å arbeide på tvers av sektorar mot felles mål. Ei felles rådgjevingsteneste for alle tilflyttarar, anten det er nordmenn, flyktingar, arbeidsinnvandrarar eller familiesameinte, er eit døme på ein slik måte å jobbe på. Departementet meiner at ei felles og godt koordinert rådgjevingsteneste kan vere eit viktig tilskot til ein meir effektiv politikk for å påverke lokal samfunnsutvikling og folketalsutvikling i distriktskommunar på ein positiv måte.

3.1.1.10 STØRRE BEHOV FOR ARBEIDSKRAFT

Det blir i meldinga vist til at den demografiske utviklinga, og større forventningar frå innbyggjarane og statlege styresmakter til dei kommunale tenestene, gjer at kravet til kompetanse i kommunane blir større. Dei store barnekulla fødde etter den andre verdskrigen blir snart pensjonistar. Kommunane må difor greie å trekkje til seg relevant og nok kompetanse. Dette krev eit aktivt og systematisk kompetanseutviklingsarbeid i kommunane, gjerne i samarbeid med andre kommunar, offentlege og private aktørar.

Saman om ein betre kommune

I programmet Saman om ein betre kommune, starta i 2011, er kompetanse og rekruttering eitt av fire tema. Målet er å styrkje kommunane si evne til strategisk kompetanseplanlegging og å realisere kompetanse- og rekrutteringstiltak som er tilpassa dei forventningane innbyggjarane og dei utfordringane kommunen har.

Deltakarkommunane får tilgang til eit ressursmiljø og ein fagleg fellesskap med andre kommunar, og kommunane får økonomisk støtte til å gjennomføre prosjektarbeidet. For å delta må kommunane sikre ei god lokal forankring av arbeidet blant folkevalde, administrative leiarar og medarbeidarar og tillitsvalde.

I første pulje, frå 2011, er det elleve kommunar og eitt regionråd (seks kommunar) som jobbar med kompetanse og rekruttering.

Hausten 2012 blei nye kommunar tekne opp i programmet. Søknadane viser ei dreining over mot tema som omdøme, kompetanse og rekruttering.

Innovasjon i kommunesektoren

Med dei store utfordringane kommunane har med tanke på den demografiske utviklinga og behovet for arbeidskraft, er det naudsynt også å nytte ressursane betre og gjere kommunane betre førebudd på

dei endringane som kjem. Regjeringa skal våren 2013 leggje fram ein strategi for innovasjon i kommunesektoren. Fornyng og innovasjon vil framleis vere kommunen sitt ansvar, men staten kan medverke til å leggje til rette for innovasjon, nytenking og effektivisering i sektoren.

Regionalt samarbeid for å rekruttere kompetent arbeidskraft

I mange fylke er det dei siste åra utvikla og sett i gang regionale traineeprogram for å rekruttere og halde på unge vaksne med høg utdanning. Det er gode indikasjonar på at traineeprogram er målretta og effektive som rekrutteringsverkemiddel.

3.1.1.11 DAGLEGVAREBUTIKKEN ER EIN SENTRAL TENESTELEVERANDØR

Gjennom MERKUR-programmet legg departementet til rette for å styrkje stillinga til distriktsbutikken. Programmet skal styrkje daglegvaretenesta, men òg leggje til rette for ulike tilleggstenester, som kan styrkje butikkdrifta og gje innbyggjarane eit betre tenestetilbod.

Dei siste åra er det etablert eigne ordningar for investeringsstøtte til daglegvarebutikkar i distrikta. Departementet ser at det no er behov for justeringar. Ein rapport frå Institutt for bransjeanalyse syner at mange daglegvarebutikkar i distrikta har svært svak økonomi og står i fare for å måtte leggje ned. For å oppretthalde eit viktig tenestetilbod i mindre bygder styrkjer departementet ordninga, slik at om lag 200 fleire butikkar kan få støtte til naudsynt opprusting og modernisering.

Det er òg etablert ei eiga ordning for drivstoffanlegg som eit ledd i å utvikle eit heilskapleg tenestetilbod.

3.1.1.12 HYTTEFOLK ER MED PÅ Å UTVIKLE LOKALSAMFUNNA

I takt med større velstand og meir fritid aukar talet på og bruken av fritidsbustader i norske kommunar. Meir bruk av hyttene og andre fritidsbustader, nye måtar å bruke fritida på og nye typar fritidsinteresser kan utfordre vertskapsrolla og samstundes skape potensial for utvikling av lokalsamfunna.

Hytta har tradisjonelt vore ein del av fritidssfæren der rekreasjon har vore viktig. Dagens moderne fritidsbustader har ei utforming og eit bruksmønster som stiller større krav til standard og dermed ei økonomisk investering som gjer fenomenet interessant også i samanheng med næringsøkonomi og sysselsetjing. Ein medviten hyttepolitikk i kommunane har potensial til å påverke samfunnsutviklinga lokalt på fleire måtar.

Hyttebygging og bruk av hyttene kan stimulere lokal omsetjing og sysselsetjing i næringar som bygg og anlegg, tenester, handel, reiseliv og opplevingar.

Det blir i meldinga vist til at det for kommunane er viktig å liggje framfor utviklinga med planarbeid og tilrettelegging for hytteutbygging og lokal verdiskaping. Tydelege regionale og kommunale planar og strategiar gjer det meir føreseieleg for utbyggjarinteresser. Eit ope og inkluderande førearbeid er viktig for å redusere potensielle konflikhtar mellom anna knytt til arealbruk mellom utbygging og naturmangfald og mellom lokalbefolkninga og hytteeigarane. Planlegging kan òg vere med på å styrkje potensialet for det lokale næringslivet, mellom anna til å vere konkurransedyktig når det gjeld leveransar av varer og tenester.

Ved å leggje til rette for fjernarbeid kan kommunane stimulere til meir bruk av hytta, og dermed påverke den lokale verdiskapinga. Utbygging av breiband og mobildekning i område med hytter blir viktig for å sikre fleksible hyttekontorløyningar.

Det blir i meldinga peikt på at det i kommunar der fritidsbustader er viktige, kan vere lurt å leggje til rette for møteplassar og samarbeid mellom dei fastbuande og brukarane av fritidsbustadane. Det finst fleire døme på at det er vilje blant deltidsinnbyggjarar til å delta i lokalsamfunnet. Gjennom ei meir systematisk tilnærming til å avdekkje kva typar tenestetilbod hytteeigarane ynskjer, og som lokalt næringsliv kan levere, ligg også eit potensial for verdiskaping.

For hyttekommunane handlar utfordringa når det gjeld deltidsinnbyggjarar, også om samanhengen mellom forventningar om eit godt tenestetilbod og kva handlingsrom kommunen har for å møte forventningar og forpliktingar. Per i dag er det kanskje på plansida og særleg når det gjeld byggjesakshandsaming trykket er størst på tenestesida. Det er likevel grunn til å tru at trykket også vil kome på andre kommunale basistjenester i framtida om utviklinga held fram i same takt.

Per i dag seier eit fleirtal av hyttekommunane at dei opplever tenesteytinga til fritidsbefolkninga som lite utfordrande. Fylkesmannen kan i fordelinga av skjønsmidlar til kommunane ta omsyn til kommunar som har relativt høge kostnader med mange fritidsbustader.

3.1.2 Kommunesektoren legg grunnen for likeverdige levekår

I meldinga framgår at kommunesektoren betyr meir i mindre arbeidsmarknader enn i større. Sektoren yter tenester som er viktige for næringsliv og folk, etterspør varer og tenester og er ein stor arbeidsgjevar. Kommunane etterspør arbeidskraft med ulik

kompetanse og medverkar til å gjere arbeidsmarknaden breiare.

3.1.2.1 KOMMUNESEKTOREN ER AVGJERANDE FOR Å OPPRETTHALDE Busetnadsmønsteret

Det blir i meldinga peikt på at kombinasjonen av generalistkommunesystemet, ein stor kommunal sektor, ein finmaska kommunestruktur og eit utjamnande inntektssystem har gjort at kommunesektoren i avgjerande grad er med på å oppretthalde busetnadsmønsteret i landet.

Generalistkommunesystemet inneber at alle kommunar, uavhengig av storleik, busetnadsstruktur og demografi, er pålagde dei same oppgåvene gjennom lov. Det same finansieringssystemet gjeld for alle. Systemet har lagt til rette for at innbyggjarane i alle delar av landet har god tilgang til eit offentleg tenestetilbod og har likeverdige høve til å delta i og påverke avgjerder som vedkjem kvardagen deira, jf. Meld. St. 12 (2011–2012) Stat og kommune styring og samspel.

Det er eit etablert prinsipp at offentlege oppgåver bør liggje på det lågast moglege effektive forvaltningsnivået. Kommunane har difor i dag ein brei og tung oppgåveportefølje, med ansvar for sentrale velferds- og forvaltningsoppgåver.

Distriktskommunar er gjerne kjenneteikna av at dei har eit spreidd busetnadsmønster, store areal og store avstandar. For at innbyggjarane skal få tilgang til dei kommunale tenestene, er det difor naudsynt med fleire mindre tenesteeiningar. Kommunar med spreidd busetnadsmønster treng difor fleire tilsette, noko som fører til større utgifter for kommunen. Slike og andre kostnadsskilnader mellom kommunane blir i prinsippet utjamna fullt ut i inntektssystemet.

Det er til dels store skilnader i inntekter mellom kommunane. Dette kjem av stor variasjon i skatteinngangen, som berre delvis blir utjamna. Kommunar med høge utgiftskorrigerte inntekter har betre føresetnader for å gje eit godt tenestetilbod.

Størstedelen av dei kommunale arbeidsplassane følgjer av busetnadsmønsteret og tenesteytinga. Talet på kommunar betyr såleis mindre. Ein kan likevel tenkje seg at mange og små kommunar kan gje fleire arbeidsplassar knytte til administrasjon, og at slike arbeidsplassar kan gje ein breiare arbeidsmarknad i mange lokalsamfunn. Dei regionalpolitisk grunngevnne tilskota i inntektssystemet gjev òg grunnlag for betre tenestetilbod og fleire arbeidsplassar i distriktskommunar.

3.1.2.2 REGIONALPOLITIKK I INNTEKTSSYSTEMET

Det overordna føremålet med inntektssystemet er å utjamne føresetnadene for at kommunane skal kunne gje eit likeverdig tenestetilbod til innbyggjarane sine. Ved fordelinga av rammetilskotet blir det teke

omsyn til strukturelle ulikskapar i kostnadene kommunane har (utgiftsutjamning) og ulikskapar i skatteinntektene (inntektсутjamning). Utjamninga av dei økonomiske føresetnadane kan seiast å utgjere den breie regionalpolitikken i inntektssystemet. Inntektssystemet inneheld også tilskot som er grunngeve ut frå distrikts- og regionalpolitiske mål. Det er Nord-Noreg-tilskotet, småkommunetilskotet, distriktstilskot Sør-Noreg, veksttilskotet og storbytilskotet. Tilskota har ein samla verdi på 3,2 mrd. kroner, som svarer til 2,8 pst. av det samla rammetilskotet til kommunane for 2013. I tillegg ligg det inne om lag 450 mill. kroner i skjønstilskotet, som kompensasjon for auka arbeidsgjevaravgift. Det blir i meldinga gitt ei utgreiing om dei ulike tilskota.

3.1.2.3 KOMMUNESEKTOREN MEDVERKAR TIL EIN BREIARE ARBEIDSMARKNAD I DISTRIKTS-NOREG

Det blir i meldinga peikt på at ein sterk kommunesektor ikkje berre gjev gode tenester til folk i heile landet. Han er òg ein stabiliserande faktor i mange kommunar og lokalsamfunn. Kommunesektoren utgjør ein større del av sysselsetjinga jo mindre arbeidsmarknaden er. Den totale offentlege tenesteytinga er derimot jamnare fordelt sidan statleg sysselsetjing er klart høgare i dei største arbeidsmarknadene.

Det er ulike årsaker til at kommunal sektor er størst i dei minste kommunane. For det første krev kommunesektoren i desse områda fleire arbeidstakarar grunna mange og små einingar. For det andre vil graden av kommunal sysselsetjing vere høg dersom aktiviteten i den private og statlige sektoren er låg. For mange kommunar har inntektssystemet generelt, og regionaltilskota spesielt, gjort det mogleg å oppretthalde kommunal sysselsetjing og ha eit godt tenestetilbod trass i svikt i privat sektor og nedgang i folketalet. Skilnader i kommunal sysselsetjing i ulike kommunetypar kan òg vere påverka av ulik grad av utsetjing av tenester til private. Særleg i Oslo blir ein del kommunale oppgåver utførte av private, noko som gjev færre kommunalt tilsette.

I Distrikts-Noreg er kommunesektoren viktig for å skape ein breiare og meir variert arbeidsmarknad, særleg for personar med høgare utdanning. Ein større del av befolkninga i dei største arbeidsmarknadene har universitets- og høgskuleutdanning. Det er òg tilfellet for dei tilsette i kommunal sektor, men her er skilnadene mindre.

3.1.2.4 SAMHANDLINGSREFORMA MEDVERKAR TIL SPREIING AV KOMPETANSEARBEIDSPASSAR

Samhandlingsreforma tredde i kraft 1. januar 2012. Samhandlingsreforma skal medverke til at innbyggjarane får fleire og betre helsetenester lokalt.

Det blir i meldinga vist til at samhandlingsreforma vil medverke til å spreie kompetansearbeidsplassar. Kommunane får gjennom tiltaka i reforma insentiv til å rekruttere helsepersonell og annan nøkkelpkompetanse. Det er innført økonomiske insentivordningar for å stimulere kommunane til å satse meir på førebygging og å styrkje helse- og omsorgstilbodet. Det er innført kommunal betaling for utskrivingsklare pasientar og kommunal medfinansiering for somatiske innleggingar. Det er overført 5,6 mrd. kroner til kommunane til desse oppgåvene. Det tas sikte på å innføre ein plikt for kommunane til å ha eit omgåande-hjelp-døgntilbod frå 2016, og det er etablert ei finansieringsordning for å fase dette inn over fire år. Dette vil krevje ein styrkt medisinsk og helsefagleg kompetanse i kommunane. Eit anna døme er at det blir etablert lokalmedisinske senter med fleirfaglege tilbod, som rehabilitering, legetenester og psykisk helsetilbod, ofte som interkommunalt samarbeid. Desentraliserte spesialisthelsetenester, som til dømes dialyse, røntgen og behandling av KOLS, kan òg, i samarbeid med helseføretak, inngå i desse sentra. Som ei overgangsordning blir det gjeve statlege tilskot for å stimulere til ei slik etablering.

Skal kommunane lukkast med desse oppgåvene, må dei leggje til rette for gode fagmiljø for å rekruttere og halde på kompetanse.

Både fleire oppgåver innan helse- og omsorgstenester og den nye folkehelseleva inneber at kommunane må leggje større vekt på helseperspektivet i kommuneplanlegginga. For å betre kompetansen i langsiktig og strategisk samfunnsplanlegging på folkehelsefeltet på lokalt og regionalt nivå er det etablert eit opplærings- og utdanningsprogram i regi av KS på oppdrag frå Helsedirektoratet. Programperioden går over fire år, og skal vare ut 2015. Regjeringa vil leggje fram ein stortingsmelding om folkehelse våren 2013.

Samhandlingsreforma får følgjer langt utover helsesektoren. Ho vil gjere sitt til å endre kommunane si rolle og styrkje lokale og regionale samarbeidsstrukturar.

Regjeringa la i 2012 fram Meld. St. 9 (2012–2013) En innbygger – én journal. Digitale tenester i helse- og omsorgssektoren. Meir bruk av elektronisk kommunikasjon mellom kommunale tenester og spesialisthelsetenesta vil også gjere det enklare for helsepersonell i distrikta å få til god samhandling og få tilgang på informasjon.

3.2 Komiteens merknader

Komiteen mener attraktive lokalsamfunn og lokal utviklingskraft er viktige forutsetninger for å nå distrikts- og regionalpolitiske mål om bosetting og verdiskaping. Komiteen støtter opp om meldingens understreking av samspillet mellom lokalt engasjement, frivillig sektor, næringslivet og kommunen i det lokale samfunnsutviklingsarbeidet.

Komiteen vil understreke at det har vært bred politisk enighet om at kommunene skal tilby likeverdige tjenester i hele landet. En god og forutsigbar kommuneøkonomi gir mulighet for et bedre tjenestetilbud til innbyggerne. Komiteen ønsker en fortsatt prioritering av kommuneøkonomien og en videreføring av de regionale ordningene i det kommunale inntektssystemet.

Komiteen viser til at det i meldingen påpekes at det er i områder med små arbeidsmarkeder og få sysselsatte i vekstnæringene at vi i hovedsak finner distriktsproblemene. Det pekes videre i meldingen på noen grunnleggende forutsetninger for at folk velger å flytte til og bli boende en plass: Tilgang på arbeid, bolig, gode tjenester, kultur- og fritidstilbud, tilfredsstillende infrastruktur og et inkluderende og åpent samfunn er viktige trekk i attraktive lokalsamfunn.

Komiteen mener at nærhet og likeverd mellom de som fatter vedtak og de som vedtakene gjelder, er et godt grunnlag for levende folkestyre og trygge og levende lokalsamfunn.

Komiteen peker på at lokale ildsjeler, frivillig sektor og et levende lokaldemokrati alle er viktige bestanddeler og aktører i attraktive lokalsamfunn.

Komiteen vil understreke frivillig sektors viktige rolle for demokratiet, for tilbudet til innbyggerne og som samfunnsutvikler.

Komiteen viser til at Frivillighet Norge under Stortingets høring av meldingen 15. april 2013 framhevet de frivillige organisasjonene som viktige nærmiljøskapere: Organisasjonene tilbyr kulturoppføring og -tilbud, bygger folkehelse, forebygger sykdom, driver omsorgs- og behandlingstilbud og bidrar med beredskap og trygghet. Organisasjonene tilbyr barn, unge, voksne og gamle meningsfulle aktiviteter og møteplasser, og er viktige som kanaler til deltakelse i samfunnet og demokratiet. Komiteen deler denne beskrivelsen.

Komiteen viser videre til at Frivillighet Norge etterlyste konkrete tiltak for å styrke kapasitet og kompetanse i kommunene for å ta vare på ildsjeler og lokalt engasjement. Komiteen deler ambisjonen og mener at det kanskje viktigste, konkrete tiltaket staten kan tilby i denne sammenheng, er en god og forutsigbar kommuneøkonomi. Komiteen mener den nasjonale politikken for lokal samfunnsutvikling først og fremst skal sikre at kommunene har kapasitet og kompetanse til å ta vare på ildsjeler og lokalt en-

gasjement i samfunnsutviklingsarbeidet. Meldingen slår fast at kapasiteten og kompetansen skal styrkes. Komiteen viser også til at meldingen påpeker at kommunen må være en arenabygger og samarbeidspartner for frivillig sektor, næringslivet og innbyggerne. Komiteen mener samarbeidsplattformen utarbeidet av Frivillighet Norge og KS kan være et godt eksempel på en samarbeidsplattform, men mener det må være opp til de lokale myndigheter og organisasjoner selv å velge de løsninger og samarbeidsformer som utnytter lokale forutsetninger best.

Komiteen vil spesielt påpeke det meldingen tar opp omkring boligmangel som kan bremse utviklingen i mange distriktskommuner. Mange distriktskommuner med folketallsvekst har en utfordring i å finne gode og attraktive boliger til innflyttere. Det kan hindre ytterligere vekst og utvikling i distriktskommuner og næringsliv som trenger arbeidskraft.

Komiteen viser til at det i meldingen trekkes fram flere eksempler på hvordan kommuner kan jobbe mer aktivt på boligmarkedet for å få fram flere og mer varierte boliger.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, henviser videre til Meld. St. 17 (2012–2013) Byggje – bu – leve, der regjeringen legger opp til økt boligbygging gjennom blant annet raskere saksbehandlingstid, samordning av planlegging i pressområdene, gjennomgang av innsigelsesinstituttet med mer.

Flertallet vil dessuten også peke på eienoms politikken i landbruket. I dag er svært mange landbrukseiendommer uten fast bosetting. I Meld. St. 9 (2011–2012) Landbruks- og matpolitikken har regjeringen tatt flere grep for å stimulere til økt omsetning av landbrukseiendommer uten bosetting. Flertallet viser til at forslag om å innskrenke odelskretsen og oppheve reglene om odelsfrigjøring ved kjøp av odelseiendom som tilleggsjord er fulgt opp gjennom lovforslag i Prop. 128 L (2012–2013).

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er skeptiske til kravene om universell utforming og energieffektivitet (Tek 10 – Tek 15) når det gjelder nye boliger. Disse kravene vil virke sterkt fordyrende, noe som er spesielt uheldig i en tid hvor det er bygget altfor få nye boliger i forhold til behovet. Særlig vil dette ramme unge mennesker i distriktene.

Komiteen vil understreke at den demografiske utviklingen og større forventninger fra innbyggerne og statlige myndigheter til de kommunale tjenestene, gjør at krav til kompetanse i kommunene blir større. Rekruttering av relevant og nok kompetanse er derfor en kritisk faktor i kommunene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti, støtter understrekingen i meldingen av den betydning landets kommuner har i å opprettholde bosettingsmønsteret. Flertallet viser til at distriktskommuner ofte er kjennetegnet av at de har spredt bosetting og store arealer og avstander. For at innbyggerne skal få tilgang til de kommunale tjenestene er det derfor nødvendig med flere mindre tjenesteenheter. Kommuner med spredt bosettingsmønster trenger derfor flere ansatte, noe som fører til større utgifter for kommunen. Flertallet viser til at slike og andre kostnadsforskjeller i prinsippet blir utjevnet fullt ut i inntektssystemet.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at inntektssystemet for kommunene ble endret i 2009 og 2011, på bakgrunn av utredninger fra Sørheimutvalget og Inntektssystemutvalget, jf. NOU 2005:18. Dette flertallet peker på at det er til dels store variasjoner mellom kommunene i skatt per innbygger, og at forskjeller i inntektsnivå påvirker mulighetene kommunene har til å gi tjenester til sine innbyggere. For å sikre en jevnere fordeling av inntekter og større forutsigbarhet for kommunene har regjeringen redusert andelen av kommunesektorens inntekter som kommer fra skatt fra 50 til 40 pst. Den kommunale selskapskatten er avviklet, og for kommunene er graden av skatteutjevning økt fra 55 til 60 pst. Dette gjør at også næringssvake kommuner blir i stand til å legge til rette for ny næringsvirksomhet og økt verdiskapning. Dette flertallet mener en reversering av disse tiltakene ville være meget uheldig, da det ville øke forskjellene mellom skattesterke og skatte-svake kommuner og derigjennom endre forutsetningene deres for å kunne yte gode tjenester til sine innbyggere. Det ville også gjøre det vanskeligere for skattesvake kommuner i hele landet å være pådrivere og tilretteleggere for næringsutvikling og verdiskapning.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, understreker viktigheten av at inntektssystemet bidrar til å utjevne forutsetningene for at kommunene skal kunne gi et likeverdig tjenestetilbud til innbyggerne sine. Ved siden av inntekts- og utgiftsutjamning inneholder inntektssystemet også tilskudd som er begrunnet ut fra distrikts- og regionalpolitiske mål: Nord-Norge-tilskuddet, småkommunetilskuddet, distriktstilskudd Sør-Norge, veksttilskuddet og storbytilskuddet. Flertallet vil fremheve inntektssystemet som en sentral del av distrikts- og regionalpolitikken.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil peke på at Bolystordningen, som forvaltes av Kommunal- og regionaldepartementet i samarbeid med fylkeskommunene, skal legge til rette for at kommuner innenfor det distriktpolitiske virkeområdet skal bli mer attraktive å bo i og flytte til. I 2013 er det bevilget 35 mill. kroner på kap. 552 post 72 til Bolyst. Etter søknad kan det tildeles støtte til lokale, regionale og nasjonale pilotprosjekter, som skal fremme attraktive lokalsamfunn både for næringslivet og befolkningen. Bl.a. tildeles det midler til prosjekter som skal legge til rette for integrering av innvandrere og tilflyttere, stedsutvikling og ungdomsprosjekter. Dette flertallet viser til at antall søknader om tilskudd fra Bolystordningen har økt betydelig fra 2012 til 2013. Mens det i 2012 ble søkt om støtte på til sammen 114 mill. kroner, ble det før søknadsfristens utløp i 2013 søkt om støtte på til sammen 173 mill. kroner. Dette flertallet viser til at regjeringen i revidert nasjonalbudsjett, Prop. 149 S (2012–2013), foreslo å øke bevilgningen over kap. 552, post 72 med 20 mill. kroner, slik at total ramme til Bolyst blir 55 mill. kroner i 2013.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil også vise til kommunens rolle som næringsutvikler. Kommunenes lokal-kunnskap og nærhet til innbyggerne og næringslivet gir dem gode forutsetninger i denne rollen. Ofte er kommunen de som først møter virksomheter og gründere. Flertallet vil understreke betydningen av god dialog og godt samarbeid med Innovasjon Norge, fylkeskommunene og fylkesmennene.

Flertallet vil vise til kommunale og regionale næringsfond som viktige virkemidler i næringsutvikling, som gir rom for å forme innsatsen i tråd med lokale utfordringer og behov. En evaluering av ordningen viser at resultatene av fondsbruken er best der det er inngått samarbeidsavtaler mellom for eksempel kommunen og Innovasjon Norge.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet støtter siktemålet om mer robuste regioner og kommuner, men vil presisere at regioner er noe annet enn fylkeskommuner. Disse medlemmer anser fylkeskommunen for å være en administrativ konstruksjon som kan være lite hensiktsmessig for regional utvikling. Disse medlemmer mener imidlertid tiltakene som er foreslått i Meld. St. 13 (2012–2013) er for snevre og neppe vil være tilstrekkelige til å oppfylle de fastsatte mål. Disse medlemmer mener at det riktige virkemidlet for å oppnå mer robuste kommuner er samenslåing av kommuner.

Disse medlemmer vil også vise til at kommuner med fordel kunne overta mange av fylkeskommunens oppgaver og at fylkeskommunen må anses som et unødvendig forvaltningsledd. Beregninger har vist at det arbeider 2 630 mennesker i administrative stillinger i landets fylkeskommuner. Mange av disse arbeidstakerne må anses for å være godt kvalifisert for stillinger i kommuner, som med nedleggelse av fylkeskommunene vil bli tilført nye oppgaver, mens andre vil kunne dekke behovet for arbeidskraft i privat sektor.

Disse medlemmer mener utviklingen i kommuneøkonomien tilsier at det er behov for reformer. For tiden står 47 kommuner på den såkalte RO-BEK-listen, noe som innskrenker disse kommunenes økonomiske spillerom og evne til å oppfylle sine oppgaver når det gjelder tjenester til befolkningen. Disse medlemmer mener at statlige tilskudd til kommunene bør baseres på et objektivt differensiert innbyggertilskudd og et opplegg med behovsstyrt statlig finansiering ved en del tjenester. Videre mener disse medlemmer at det må gis åpning for fritt skattøre og at selskapskatten tilbakeføres til kommunene.

For øvrig vil disse medlemmer ta avstand fra hyllesten av fylkeskommunen som næringsutvikler, som fremgår av meldingen. Disse medlemmer mener at det ikke foreligger noe empirisk grunnlag som kan berettiggje en slik hyllest.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til utfordringene i boligmarkedet. En bolig er mer enn stedet vi bor, det er hjemmet vårt. Derfor er det viktig å legge til rette for at alle har et sted å bo, at det er mulig å bo der i landet man ønsker, at det bygges nok boliger og at folk flest får råd til å bo i boligene.

Vi blir stadig flere nordmenn. Det bygges for tiden ca. 10 000 boliger for lite hvert år. I tillegg er det en intern flytting i Norge i retning av tettstedene. Det er derfor flere som vil ha bolig enn det er boliger i markedet, og da presses prisene opp. Prisen på eneboliger er firedoblet de siste 20 årene, og prisen på leiligheter er syvdoblet. Dette gjør det utfordrende, spesielt for unge førstegangsetablerende, å komme inn på boligmarkedet.

Disse medlemmer viser til at boligmarkedet styres av tilbud og etterspørsel. Etterspørselen er i dag svært stor i enkelte områder, og disse medlemmer har derfor fremmet flere konkrete tiltak for å hjelpe på tilbudssiden. Disse medlemmer mener det viktigste politiske tiltaket er å sørge for at det bygges nok boliger. Her er rammevilkårene for byggenæringen viktig, fordi den bokstavelig talt produserer dine og mine hjem. Mangel på godkjente arealplaner, lite helhetlig planlegging, statlige innsigelser,

samt størrelsen på kommunenes tomtereserver og flaskehals i byggesaksbehandlingen har lenge begrenset boligbyggingen i store deler av Norge. Disse medlemmer mener det er behov for nye ideer og bedre løsninger i boligpolitikken.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at fire av fem eier sin egen bolig i Norge, noe som er den høyeste eierandelen i Norden, og blant de høyeste i verden. Høyre ønsker å bygge opp under eierlinjen og «selveierdemokratiet», fordi det at folk flest eier bolig bidrar til høy velstand for et bredt lag av befolkningen.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti viser til Representantforslag 8:130 S (2011–2012) om en ny bolig- og byutviklingspolitikk for bærekraft og livskvalitet, der Kristelig Folkeparti fremmet en rekke forslag for å styrke boligbyggingen i Norge.

Komiteens medlemmer fra Høyre ønsker en helhetlig gjennomgang av inntektssystemet for kommunesektoren. Endringer skal sikre og stimulere til en positiv utvikling i kommunenes inntekter. Målet er å bygge opp under det lokale selvstyret ved at kommunene får beholde en andel av selskapskatten og en større del av egne skatteinntekter. Vekstkommunenes utfordringer må ivaretas bedre.

Disse medlemmer viser til at da inntektssystemet ble behandlet i 2009, tok Høyre flere initiativ for at det skulle sikres bred politisk enighet om inntektssystemet for kommunesektoren for å sikre et mer forutsigbart, enkelt og rettferdig inntektssystem. Dessverre valgte regjeringen å vedta et system som kun fikk helhetlig støtte fra de rød-grønne regjeringspartiene. Det har ført til at dagens modell for fordeling opprettholder et avhengighetsforhold mellom stat og kommune, noe disse medlemmer ønsker å endre.

Disse medlemmer mener at det i dag legges for lite vekt på hva kommunen og dens innbyggere skaper. For disse medlemmer er det viktig å vri inntektssystemet over fra å være et system for statlige politiske føringer over til et system som legger til rette for, og belønner innovasjon, vekst og kreativitet. Samtidig er det viktig å fremheve verdien av at kommunenes inntekter har lokal forankring. Målet om at en andel av lokale skatteinntekter skal tilfalle lokalsamfunnet er basert på ønsket om å styrke koblingen mellom de som betaler skatten, de lokale beslutningstagerne, og brukerne av tjenestene.

Disse medlemmer ønsker bære- og livskraftige kommuner som skaper varme lokalsamfunn – ikke tomme skall som styres av staten. For disse medlemmer er de gode lokalsamfunnene og tje-

nestetilbud med kvalitet viktigst. Skal det lokale selvstyret fungere, må regjeringen være en tilrettelegger, og ikke en grensesetter. Det betyr at når kommuner klarer å skape verdier, bør de ha noe igjen for dette, derfor ønsker disse medlemmer at kommunene skal finansieres av en større del av egne skatteinntekter, og få beholde en andel av selskapskatten. Mindre statlig overføringsavhengighet og høy lokal finansiering av kommunale tjenester vil bidra til å styrke det lokale selvstyret og bidra til økt effektivitet i tjenesteproduksjonen.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti mener at staten, gjennom overføringene til kommunene, må sikre kommunalt handlingsrom, og ta høyde for de ulike utfordringene som finnes både mellom og innenfor landsdeler. Inntektssystemet må i større grad også ta høyde for distriktskommuner med stor vekst i folketallet og tilsvarende utfordringer. Dette medlem mener det er helt sentralt at alle skal få tilbud om grunnleggende tjenester med god kvalitet, uavhengig av om man bor i distriktet eller i byen.

Dette medlem mener videre at sterke og slagkraftige regioner er en viktig forutsetning for utvikling alle steder i landet, basert på lokale og regionale fortrinn. Dette medlem vil ha en reell regionreform som sikrer dette.

Dette medlem mener en del oppgaver er mest hensiktsmessig å legge til regionalt nivå. Dette medlem ønsker større og mer slagkraftige regioner enn dagens fylkeskommuner. Det regionale nivået må styres av et direkte folkevalgt organ for å sikre reelt demokrati.

Dette medlem mener større regioner enn dagens fylkeskommuner vil åpne for at flere oppgaver kan løses regionalt. Det forutsetter at Stortinget og departementene gir fra seg makt til regionforsamlingene.

Dette medlem peker på at de geografiske forholdene i Norge er slik at regionene vil måtte bli av ulik størrelse. Regionnivået må være direkte folkevalgt styrt for å sikre reelt demokrati. Den regionale statsforvaltningen må ha ansvar for kontroll- og tilsynsoppgaver og rettleiding. Utøvende styring og politiske skjønsmessige vurderinger må overføres til det folkevalgte regionale nivået. Dette medlem mener det fremtidige regionnivået må få hovedansvaret for helhetlig regional utvikling. En vellykket distrikts- og regionalpolitikk forutsetter at det tas utgangspunkt i egne regionale forutsetninger og behov. Dette medlem mener videre at statlig politikk må samordnes på regionalt nivå. Regionalisering av statlig virksomhet bør i størst mulig grad samsvare med de folkevalgt styrte regionene.

Dette medlem trekker frem at sentrale oppgaver for det regionale nivå vil være videregående opplæring, regional høyere utdanning og forskning, innovasjon og næringsutvikling, samferdsel, kultur, oppgaver innen helse, miljø og landbruk, samt sektoroverskridende og kommuneoverskridende planlegging.

Dette medlem mener flere av virkemidlene som i dag forvaltes av staten, må overføres til regionene. Transport- og infrastrukturtiltak, personrettede og næringsrettede virkemidler må sees mer i sammenheng. Dette er alle oppgaver som krever politiske prioriteringer, som bør sees i sammenheng og som er for omfattende til at den enkelte kommune kan ivareta ansvaret. Dette medlem mener et politisk styrt regionnivå dermed vil være et nødvendig redskap for å legge makt og beslutninger nærmest mulig dem det gjelder.

4. Infrastruktur, transport og kommunikasjonsteknologi

4.1 Sammendrag

Regjeringa vil

- følge opp perspektivet om kopling av arbeidsmarknader i framtidige prosessar med Nasjonal transportplan
- vurdere bruk av tilskot også i åra framover for å stimulere til utbygging av breiband med høg kapasitet i små marknader

4.1.1 *Transportpolitikken medverkar til å nå distrikts- og regionalpolitiske mål*

Det blir i meldinga peikt på at eit godt transport-system rundt om i landet er naudsynt for å nå dei distrikts- og regionalpolitiske måla om fridom til busetjing og likeverdige levekår.

Transporttilbodet kan både vere eit gode i seg sjølv, og ei teneste som gjev tilgang til andre gode og tenester. Eit påliteleg transporttilbod er naudsynt for næringslivet, for verdiskaping og for å utnytte dei menneskelege og naturbaserte ressursane som finst i landet.

I meldinga legg departementet særleg vekt på kva verknad transportsystemet har for regionale arbeidsmarknader som grunnlag for busetnad og regional utvikling. I den samanhengen er det spesielt avstandsreduksjonar på vegsystemet som er viktig. Den heilskaplege transportpolitikken kjem i Nasjonal transportplan (NTP) for 2014–2023, og der vil også andre aspekt enn persontransporten bli lagde vekt på.

4.1.1.1 KOPLING AV ARBEIDSMARKNADER FOR Å STYRKJE VEKSTEN UTANFOR DEI STØRSTE BYOMRÅDA

Det blir i meldinga peikt på at fysisk og digital infrastruktur, kompetansetilgang, omstillingsevne og bransjebredde er viktige faktorar for å trekkje til seg nyetableringar og arbeidstakarar med høgare utdanning. Tilgangen aukar med storleiken på arbeidsmarknaden. Kompetansearbeidsplassutvalet meiner difor det er avgjerande å leggje til rette for kopling av arbeidsmarknader (regionforstørring) og utvikling av robuste arbeidsmarknader.

Med eit høgare utdanningsnivå, eit meir spesialisert arbeidsliv og fleire hushald med to arbeidstakarar, er eit variert tilbod av arbeidsplassar ein viktig føresetnad for næringsutvikling og stabil vekst i folketalet. Regionar med variert næringsstruktur er mindre sårbare i nedgangstider. Busette i desse regionane har fleire arbeidsplassar å velje mellom, og næringslivet har betre tilgang til kompetanse. Transportinvesteringar kan binde saman folk og arbeidsmarknader og gje regionar større tyngd og rekkjevidd. Slik kan kopling av arbeidsmarknader motverke sentraliseringstendensane i landet vårt.

Endringar i nærings- og arbeidsliv skaper nye transportbehov. Innovasjonar og endringar i transportsektoren dei siste tiåra har medverka til at transportkostnader utgjer ein stadig mindre del av dei totale produksjonskostnadane for den einskilde verksemda. Lang avstand til eksportmarknadene gjer likevel at norsk næringsliv har høgare transportkostnader enn konkurrentane i utlandet. Kombinert med eit generelt høgt kostnadsnivå medverkar dette til at norsk eksportverksemd i stor grad fokuserer på kunnskapsintensive eller unike produkt der pris spelar ei relativt mindre rolle.

Påliteleg og trygg transport i alle delar av landet er viktig. Godstransporten både inn og ut av landet aukar i omfang, og gode transportårer er naudsynt. I tillegg er kopling av arbeidsmarknader der det finst potensial for det viktig.

Det blir i meldinga peikt på at transportinvesteringar i mange tilfelle er eit naudsynt, men ikkje tilstrekkeleg, vilkår for vekst. Ein veg, ei jernbanelinje, eit ferjesamband eller ein kortbaneflyplass skaper i seg sjølv ingenting, men blir først viktige når dei bind noko saman. Kva dette noko er, varierer med kvar i landet vi er, og kva for potensial som finst der. Det er difor naudsynt at transportpolitikken tek omsyn til lokale og regionale variasjonar i næringsliv, arbeidsmarknader og busetnad.

4.1.1.2 EIN METODE FOR Å VURDERE POTENSIALET FOR KOPLING AV ARBEIDSMARKNADER

Det er potensial for å kople arbeidsmarknader mange stader i landet. For å følgje opp tilrådinga frå

kompetansearbeidsplassutvalet om å kople arbeidsmarknader har Transportøkonomisk institutt, på oppdrag frå departementet, undersøkt dette potensialet.

Analysen frå Transportøkonomisk institutt syner i stort at Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane har det største potensialet for kopling av arbeidsmarknader.

Felles for dei områda som ifølgje analysen har størst potensial for kopling av arbeidsmarknader, er at veginvesteringar gjev klare reduksjonar i reisetid til tilstrekkeleg mange arbeidsplassar slik at grunnlaget for vekst blir monaleg styrkt. Utslaget er sterkt i fjordområde der ferjesamband blir skifta ut med bruer eller tunnelar.

Analysen syner at fleire sentrale område har lågt potensial for ytterlegare vekst som følgje av kopling av arbeidsmarknader. Hovudårsaka er at dei alt har god tilgang på arbeidsplassar innanfor attraktive pendlingsavstandar.

Det er også nokre dalføre og innlandsområde som har lågt potensial for kopling av arbeidsmarknader. Dei låge utslaga i desse tilfella kjem av at områda etter ei oppgradering av vegnettet framleis vil ligge for langt unna eit større tilbod av arbeidsplassar.

Transportøkonomisk institutt har laga ein metode for å måle verknader av slike koplingar av arbeidsmarknader. Potensial for kopling av arbeidsmarknader er eit døme på ei meirnytte av investeringar som i liten grad blir synleggjort i dag. For å vurdere det reelle potensialet for regionforstørring må ein gjere nærare vurderingar og ta høgd for ulike næringsstrukturar og kompetansebehov i regionane. Det såkalla Hagen-utvalet (NOU 2012:16) har greidd ut om rammeverket for samfunnsøkonomiske analysar, der mellom anna ringverknader av samferdselsprosjekt blir drøfta. Utvalet tilrår at dei samfunnsøkonomiske analysane i særskilde tilfelle kan utvidast med ei drøfting av denne type verknader, men då som ein supplerande analyse og ikkje som ein del av nyttekostberekningar.

Også område med små arbeidsmarknader og lite potensial for regionforstørring kan ha nytte av at tilstøytande arbeidsmarknader blir større. Større økonomisk aktivitet og større tenestetilbod kan dermed kome nærare også den mindre arbeidsmarknaden. Men ein slik effekt kjem ikkje av seg sjølv. Difor er mange av verkemidla i distrikts- og regionalpolitikken, som til dømes differensiert arbeidsgjevaravgift og midlar til regional utvikling, innretta mot nettopp å treffe dei områda som er ein del av mindre arbeidsmarknader.

4.1.1.3 STORLEIK, AVSTAND OG KRITISKE TERSKLAR

Til grunn for analysen til Transportøkonomisk institutt ligg ein idé om kritiske tersklar. Dette er re-

levant med tanke på prioritering av veginvesteringar ut frå målet om regionforstøring og gjeld både pendlingsavstand og storleik på arbeidsmarknadane.

Det blir i meldingas kap. 4.1.3 gitt ei nærare utgreiing om denne tematikken.

4.1.1.4 EIN POLITIKK FOR FRAMTIDAS ARBEIDSMARKNADER

Det blir i meldinga peikt på at transportpolitikken er viktig for å nå distrikts- og regionalpolitiske mål. Her er kopling av arbeidsmarknader ein viktig strategi saman med ein påliteleg og trygg transport i alle delar av landet.

Samferdselsdepartementet vil følgje opp perspektivet om kopling av arbeidsmarknader i framtidige prosessar med Nasjonal transportplan. Samferdselsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet vil samarbeide om å utvikle metodar og verktøy for å vurdere i kva grad ei investering bidreg til kopling av arbeidsmarknader.

4.1.2 Den digitale allemannsretten

Det blir i meldinga peikt på at eit godt utbygd breiband, telefoni og annan digital infrastruktur er sentrale føresetnader for å sikre tilgang til tenester og moglegheit for full samfunnsdeltaking og bulyst i heile landet.

Mobildekninga i Noreg er god, men det er framleis område utan dekning, og som difor svekkjar grunnlaget for næringsverksemd og busetnad. Regjering vil fortsett bidra til å auke mobildekninga. Velfungerande konkurranse i telebransjen er naudsynt for å sikre best mogleg mobildekning. Regjeringa er vidare positiv til spleiselaga som finst mellom telesekskapa og lokale myndigheiter for å etablere nye basestasjonar, inklusive bruk av regionale utviklingsmidlar. For breiband har også dekninga blitt betre, men det er naudsynt med medviten politikk for å sikre at alle delar av landet får tilgang til tilstrekkeleg kapasitet, slik at vi unngår for store geografiske skilnader i tilgang på breiband. I tida framover treng også næringslivet tilgang til ein digital infrastruktur med stadig større kapasitet. Breiband er ein type infrastruktur som ofte vil vere like naudsynt som veg, telefoni og straum.

4.1.2.1 NYE TENESTER OG NY BRUK FØRER TIL STØRRE BEHOV FOR KAPASITET OG STABILITET I NETTET

Internett er eit fleksibelt, raskt og kostnadseffektivt system for å frakte digitalt innhald og tenester. Tenester på Internett har erstatta fysiske tenester som posttenester og andre tenester som før kravde personleg frammøte. I tillegg har Internett lagt til rette for ei rekkje nye og meir avanserte tenester.

Undersøkingar frå Statistisk sentralbyrå syner at 86 pst. av befolkninga i Noreg bruker Internett kvar dag eller nesten kvar dag. Alder er den viktigaste forklaringsvariabelen for digital deltaking. Det er små geografiske skilnader i bruken.

Talet på brukarar av Internett har auka dei siste åra, og Internett blir brukt både oftare og til fleire føremål enn tidligare. Nexia hevdar at denne utviklinga vil halde fram i åra som kjem sjølv om det finst hindringar.

Det er videotenester som er årsaka til den største auken i etterspurnaden etter kapasitet. Det vil bli meir bruk av skyteneste (det vil seie prosessering og lagring av data via Internett) til å lagre bilete, dokument og film både i arbeidslivet og heime. Verksemdar både i privat og offentleg sektor vil trenge høgare kapasitet for å kunne ta i bruk videomøte og andre former for staduavhengig kommunikasjon.

Kravet om eit robust og stabilt nett med høg kvalitet er òg ein viktig faktor i andre samanhengar. Dette gjeld for tenester som krev kontinuerleg samband, som til dømes fjernstyring og overvaking av anlegg, nye e-helsetenester og oppgaver knytte til beredskap og tryggleik. Også det at stadig fleire samfunnsstenester føreset nettbruk, og at stadig fleire nyttar Internett, aukar behovet for stabile og sikre nett som er oppe heile tida.

4.1.2.2 BREIBANDSDEKNINGA AUKAR STADIG – MEN DET ER STORE REGIONALE SKILNADER I TILGANGEN TIL DEI HØGASTE KAPASITETANE

Tilbodet av breiband har vore i sterk vekst dei siste åra. Kapasiteten har dobla seg kvart anna år, men det er stor skilnad i kapasitet og talet på tilbydarar mellom dei største og dei minste arbeidsmarknadene.

Dekningsundersøkinga for 2012 syner at det er god dekning av lågare breibandskapasitet over heile landet.

For høgare kapasitetar er det større geografiske skilnader.

Det er ulike årsaker til at det er i dei større arbeidsmarknadene ein nyt godt av tilbod om dei høgaste kapasitetane. I desse områda har det vore mogleg å få høg breibandskapasitet med låge kostnader gjennom det eksisterande kabel-tv-nettet. På grunn av små avstandar mellom hushalda er det òg billegare å byggje ut fibernett, og det er ofte kortare avstand til sentralane i det koparbaserte nettet, slik at det er mogleg å levere breiband med stor kapasitet over telelinjene.

I dei minste arbeidsmarknadene er det mindre konkurranse om kundane, og mange føretak finn det ikkje lønsamt å byggje eit breiband som er godt nok, og som dekkjer behovet til alle hushalda. Større marknader har fleire tilbydarar, som ofte tilbyr den

høgast moglege kapasiteten for å vinne konkurransen om kundane.

Innhaldsleverandørane tilpassar seg den kapasiteten brukarane har, og nye tenester blir utvikla, noko som krev stadig større bandbreidd. Samstundes jobbar tilbydarane kontinuerleg med å gjere tenestene enklare tilgjengelege på mobilplattformer. Det har over tid konsekvensar for nettbrukarar som ikkje får tilgang til den auka kapasiteten. Denne utviklinga går fort og krev aktive verkemiddel for å motverke at vi framover ser eit tydelegare geografisk klasseskilje mellom ulike delar av landet.

4.1.2.3 GOD KAPASITET PÅ BREIBAND ER VIKTIG FOR BULYST OG NÆRINGSETABLERINGAR

Regjeringa vil halde fram arbeidet med å sikre tilgang til breiband med tilstrekkeleg kapasitet til å møte framtidige behov i skule, helse, næringsliv og private hushald i heile landet. Regjeringa vil leggje fram ei melding om IKT-politikken, leggje til rette for utbygging av mobilt breiband og vurdere bruk av tilskot også i åra framover for å stimulere til spreiring av breiband med høg kapasitet i små marknader. Noreg ligg over gjennomsnittet i Europa både når det gjeld tilbod og bruk av breiband. Det bør leggjast til rette for at Noreg skal ha sikre og robuste breibandsnett av god kvalitet. Marknadsbasert utbygging vil framleis være hovudelementet i breibandspolitikken. Offentlege styresmakter vil leggje til rette for konkurranse, og har ei viktig rolle i å syte for kostnadseffektiv utbygging av breiband over heile landet.

Som nemnt ovanfor er det i Noreg god dekning på kapasitetar opp til 4/0,5 Mbit/s. Dette kjem av både teknologisk utvikling, marknadsstyrt utbygging, offentleg tilrettelegging og tilskot og lokalt dugnadsarbeid. Stortinget har sidan 2006 løyvd over 1 mrd. kroner i tilskot til utbygging av breiband. Om lag 750 mill. kroner er løyvde over Kommunal- og regionaldepartement sitt budsjett og overført til fylkeskommunane. Desse midlane har vore øyremerkte til utbygging av breiband innanfor det distriktpolitiske verkeområdet. Resultatet av innsatsen i fylkeskommunane blei hausten 2012 kartlagt og vurdert av konsultentselskapet Nexia. Kartlegginga syner at tilskota har medverka til mindre skilnader i breibandsdekninga mellom kommunane. Rapporten syner at fylkeskommunane så langt har nytta 485 mill. kroner av tilskota til gjennomførte breibandsprosjekt, og at dei har utløyst totalt 1,1 mrd. kroner i breibandsinvesteringar etter medfinansiering frå andre private og offentlege aktørar.

Bruk av kapasitet varierer mykje mellom enkeltindivid og verksemdar, og bruk og behov heng saman med tilbod av tenester. Eit interessant mål er likevel medianverdien for kapasitet blant breibandsabonentane. Medianverdien er i rask vekst.

Av dekningsundersøkinga ser vi at tilbodet av høge kapasitetar har auka raskt dei siste åra. Nytt av høgastigheitsbreiband er enno låg fordi få spør etter kapasitetar frå 20 Mbit/s og oppover, men behovet for kapasitet er i vekst. Eit sentralt spørsmål er korleis tilbodet vil utvikle seg i små marknader. Det er ikkje lett å svare på. Den teknologiske utviklinga går raskt. Tidlegare var faste linjer den einaste måten å få fram breiband med høg kapasitet på, men innan både mobilteknologi og satellittsamband går utviklinga mot stadig høgare kapasitetar raskt. I denne samanhengen er utlysinga av ledige radiofrekvensar ein viktig faktor. Når auksjonen av dei ledige frekvensane etter slokking av det analoge kringkastingsnettet er gjennomført, ligg det til rette for at teleaktørane kan tilby eit langt betre tilbod av mobilt breiband, også i område med små marknader og store avstandar.

Det blir i meldinga peikt på at ei viktig utfordring i tida framover likevel ligg i å betre dekningsgraden for dei minste arbeidsmarknadene. Ein offensiv distrikts- og regionalpolitikk krev gode vilkår for å stimulere bulyst og næringsetableringar og gje gode teneste- og underhaldningstilbod over heile landet. Då vil også breiband med tilstrekkeleg kapasitet og til same pris som i dei store arbeidsmarknadene vere ein faktor. I somme område vil det krevje så høge investeringar i infrastruktur at kommersielle aktørar ikkje finn det lønsamt å byggje ut, uavhengig om det gjeld mobilt eller fast breiband. Utviklinga innan satellittbreiband gjev stadig høgare kapasitetar, men satellittskugge blir eit problem nokre stader. Satellittbreiband kan heller ikkje nyttast til all nettaktivitet, verken privat eller i næringslivet, på grunn av forseinka overføring.

Kommunal- og regionaldepartementet vil difor, i samarbeid med Samferdselsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kyrkjedepartementet, vurdere bruk av tilskot også i åra framover for å stimulere til utbygging av breiband med høg kapasitet i små marknader. Det blir peikt på i meldinga at det er viktig at offentlege tilskot ikkje seinkar eller reduserer investeringar hjå andre aktørar, men tvert om sikrar utbygging av breiband som elles ikkje hadde blitt realisert. Moglege tilskot må difor berre retast mot område der det ikkje vil kome eit tilstrekkeleg marknadsbasert tilbod. Tilskota bør òg vere teknologinøytrale. Slike prosjekt vil ikkje berre utløyse utbygging i dei minste marknadene, men kan òg stimulere til ei raskare fornying av breibandsnettet i område mellom utkantane og dei større arbeidsmarknadene. Tilskot til breiband blir gjevne av kommunar og fylkeskommunar, og det er viktig å sikre at slike tilskot er i samsvar med reglane for offentleg støtte.

4.2 Komiteens merknader

Komiteen vil fremheve at et godt transportsystem rundt om i landet er nødvendig for å nå de distriktspolitiske målene om likeverdige levekår og frihet til å bosette seg der man vil. Et pålitelig transporttilbud er nødvendig for næringslivet, for verdiskaping og for å utnytte de menneskelige og naturbaserte ressursene som finnes i landet.

Komiteen støtter meldingens vektlegging av virkningen transportsystemet har for regionale arbeidsmarkeder som grunnlag for bosetting og regional utvikling. Komiteen er enig i at det er potensial for å koble arbeidsmarkeder sammen mange steder i landet. Komiteen merker seg at Samferdselsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet vil samarbeide om å utvikle metoder og verktøy for å vurdere i hvilken grad en investering bidrar til kobling av arbeidsmarkeder.

Komiteen viser videre til at regjeringens helhetlige transportpolitikk er omtalt i Nasjonal transportplan (NTP) for 2014–2023. Komiteen viser videre til de respektive partiers merknader i innstillingen til stortingsmeldingen om Nasjonal transportplan, Meld. St. 26 (2012–2013), som er ventet avgitt 11. juni 2013.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at regjeringen har lagt fram en nasjonal transportplan der det legges opp til en økning på om lag 167 mrd. kroner (inkl. kompensasjon for mva.) i planperioden, sammenlignet med en videreføring av nivået i saldert budsjett 2013. Det gir en samlet planramme på 508 mrd. kroner. Flertallet støtter regjeringens mål om å bedre framkommeligheten og redusere avstandskostnadene for å styrke konkurransekraften i næringslivet og for å bidra til å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. I distriktene er det beregnet sparte transportkostnader på veg på om lag 47 mrd. kroner. De bedriftsøkonomiske transportkostnadene for næringslivet som følge av vei- og jernbaneinvesteringene er beregnet til å bli redusert med vel 78 mrd. kroner. Flertallet peker på at dette vil bety økt konkurransekraft og større muligheter for å etablere lønnsomme arbeidsplasser og sikre bosettingen i hele landet. Flertallet støtter opp om regjeringens differensierte transportpolitikk som legger opp til at veksten i persontransporten i byene skal tas med kollektiv, sykkel og gange, mens vei og luftfart er viktigst i distriktene. Det settes av 26 mrd. kroner til en særskilt innsats for å løse transportutfordringene i storbyene. De byene som strekker seg lengst i forhandlingene med staten om nye bymiljøavtaler vil få den største andelen av disse pengene.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet mener at en god og hensiktsmessig infrastruktur er et vesentlig virkemiddel når det gjelder styrking av distriktene. Derfor finner disse medlemmer det påfallende at det i løpet av de siste åtte årene ikke er blitt satset vesentlig sterkere på den nasjonale infrastrukturen, særlig europaveier og riksveier. Næringslivet er avhengig av god leveringsdyktighet, noe som blant annet er avhengig av rask og effektiv transport av gods. Norske europaveier og riksveier oppfyller langt fra de normer som kreves for effektiv transport.

Bedre veier vil være særlig viktig for næringslivet i distriktene og sikringen av lokale arbeidsplasser.

Disse medlemmer vil påpeke at regjeringen fremhever at næringslivet trenger et pålitelig transporttilbud for å stimulere verdiskaping og for å utnytte de menneskelige og naturbaserte ressursene som finnes i landet. Koblingen av arbeidsmarkeder kan være et viktig grep, både for å gjøre mindre arbeidsmarkeder større og for å spre vekst fra sentrale til mindre sentrale områder og slik sørge for en mer balansert regional utvikling. Regjeringen vil følge opp perspektivet med fremtidige prosesser i forbindelse med NTP.

Disse medlemmer mener at bredbånd er en annen type infrastruktur som ofte kan være like nødvendig som et pålitelig transporttilbud for å sikre tilgang til tjenester og mulighet for full samfunnsdeltakelse over hele landet. Et godt utbygd bredbånd, men også telefoni og annen digital infrastruktur, er derfor sentralt for å sikre likeverdige levekår i hele landet. Regjeringen vurderer bruk av tilskudd også i årene fremover for å stimulere til utbygging av bredbånd med høy kapasitet i små markeder.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti vil ha en moderne, pålitelig og robust jernbane med god konkurransevne overfor andre transportmidler. Det er viktig at jernbanen drives effektivt, med produktivitetsmålninger og dokumentasjon både på vedlikehold og investeringer. Disse medlemmer noterer seg at regjeringen ikke ønsker å gjennomføre nødvendig modernisering, hensiktsmessig organisering og finansiering av Jernbaneverket.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at fremtidens velferdssamfunn er avhengig av de prioriteringene som gjøres i dag. Disse medlemmer mener at infrastruktur er et viktig virkemiddel for å sikre vekst og velferd for fremtidige generasjoner. Disse medlemmer viser til at Norge, med lange avstander og spredt bosetting, er avhengig av et godt utbygd veinett med høy standard. Disse

medlemmer viser til at riksveiene er viktige veier i Norge både i og mellom regionene og for å binde landsdeler sammen. Disse medlemmer vil i den sammenheng særlig fremheve europaveiene.

Disse medlemmer viser til Høyres alternative transportplan (HTP) og mener at staten må ta en langt større andel av investeringene ved helt essensiell kollektivutbygging i de største norske storbyområdene. Hvis vi overlater finansieringsbyrden til fylkene alene, risikerer vi at fremtidig fremkommelighet i byområdene blir svært dårlig. Disse medlemmer viser til at finansieringsutfordringene er et reelt problem.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti viser til at det dessverre, i store deler av landet, er et dårlig utbygget og vedlikeholdt fylkesveinett. Dette medlem viser også til at regjeringen selv erkjenner dette på side 115 i Nasjonal transportplan, der det står: «Det har oppstått et betydelig forfall på fylkesveinettet.»

Dette medlem viser til at Statens vegvesen har dokumentert at det vil koste opp mot 75 mrd. kroner å fjerne forfallet på fylkesveiene. Dette medlem viser til at regjeringen i forbindelse med Meld. St. 26 (2012–2013) Nasjonal transportplan (NTP) 2014–2023 har foreslått en økning på 10 mrd. kroner i rammeoverføringene til fylkene, som i all hovedsak først skal komme om fem år – i siste del av planperioden. Samtidig fjernes ordningen med rentekompensasjon for transporttiltak. Dette medlem understreker at dette ikke vil være tilstrekkelig for å løse de svært prekære behovene for utbedring av fylkesveinettet.

Dette medlem etterlyser en styrket statlig innsats for utbedring av fylkesveinettet, og viser til sine merknader om dette i innstillingen til Meld. St. 26 (2012–2013) Nasjonal transportplan 2014–2023, som er ventet avgitt 11. juni 2013.

Kobling av arbeidsmarkeder

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at by og land har et skjebnefellesskap og en gjensidig avhengighet av hverandre. Velfungerende bykjerner bidrar til utvikling for hele regioner, samtidig som sterke distrikter også er et viktig grunnlag for regionens totale konkurransedyktighet. Flertallet mener en godt fungerende infrastruktur bidrar til at det er enklere å utnytte distriktenes fortrinn, og legger grunnlag for vekst og velferd i hele landet.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til Statens vegvesens E39-rapport: Delprosjekt samfunn, Victor Normans SNF-analyse av E39 og SNF Arbeidsnotat 33/12, som viser at det er store

mernytte-gevinster å hente ved en sammenkobling av ulike bo- og arbeidsregioner. Disse medlemmer ser at en slik sammenkopling gir regioner større robusthet som gir grunnlag for en vesentlig større vekst. I dag tar det over 20 timer å kjøre E39 fra Kristiansand til Trondheim. Turen inkluderer blant annet syv ferjestrekninger. I fremtiden kan det bli mulig å få dette til uten ferjer, og redusere reisetiden med opp mot ni timer. En slik sammenbinding vil kunne gi Vestlandet en helt ny hverdag. Det vil hele landet tjene på. Ferjefri E39 vil bety at vekstkraften fra byene langs kysten når lenger ut og knyttes sammen, og mobiliteten i arbeidskraften vil øke. Dette er et av de viktigste distriktpolitiske grepene man kan ta. Samtidig vil det for de som lever med denne begrensningen hver dag, bety en helt ny hverdag.

IKT-politikk

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at regjeringen denne våren har lagt fram en egen stortingsmelding om IKT og verdiskaping, jf. Meld. St. 23 (2012–2013) Digital agenda for Norge. Videre la regjeringen i 2012 fram et digitaliseringsprogram som omfatter IKT i offentlig sektor spesielt. IKT-sektoren er i seg selv en viktig og voksende sektor med høy verdiskaping. Enda viktigere er det hvordan IKT kan bidra til innovasjon, effektivisering, forenkling og bedre samordning både i forvaltningen og i næringslivet, og slik legge grunnlaget for økt verdiskaping og bedre tjenester i hele landet. IKT berører alle sektorer i samfunnet. En samordnet og helhetlig IKT-politikk er derfor helt nødvendig. Flertallet understreker at IKT-politikken skal legge til rette for, og støtte opp om, verdiskaping og digital omstilling innen viktige områder og sektorer.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til det store uutnyttede potensialet for norsk næringsliv som finnes for innovasjon, økt produktivitet, forbedret konkurransekraft og muligheter til økt verdiskaping ved riktig fremtidig bruk og organisering av IKT i det offentlige, ikke minst ved samarbeidet på tvers av forvaltningsområder og forvaltningsnivåer. Disse medlemmer peker i den sammenheng på at produktivitetssøkningen i norsk næringsliv er fallende og at den er særlig sterkt fallende i offentlig sektor. I tillegg er Norge i OECD-sammenheng bare gjennomsnittlig når det gjelder innovasjon og svakere enn gjennomsnittet, når det gjelder IKT-innovasjon. Disse medlemmer mener derfor regjeringen burde vært langt mer offensiv på hvordan en samordnet IKT-politikk i det offentlige kunne utløst effektivitetsgevinster i offentlig forvaltning og gitt positive ringvirk-

ninger for næringslivet ellers. Disse medlemmer viser til at særlig Riksrevisjonen har pekt på samordning av forvaltningsnivåenes bruk av IKT-systemer som det tiltaket som vil ha mest virkning for å effektivisere offentlig sektor. Disse medlemmer mener at for å oppnå en slik effektivitetsvirkning for offentlig sektor vil det være nødvendig å se på hvordan IKT-teknologi kan benyttes til endring og effektivisering av forvaltningen, ikke minst i den sektorovergripende samhandlingen mellom forvaltningsområder og nivåer. Disse medlemmer mener at dette er en problematikk som er helt nødvendig å løse hvis vi skal opprettholde dagens velferdssamfunn samtidig som vi ser fallende produktivitetsøkning og sviktende innovasjon i Norge, og en stadig økende offentlig sektor i en tid hvor det private næringslivet sliter med sviktende konkurransekraft bl.a. som følge av et kostnadsnivå som er 70 pst. høyere enn hos våre handelspartnere i Europa.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti peker på at IKT er en essensiell del i arbeidet for en mer effektiv forvaltning. Dette medlem mener det er behov for bedre koordinering mellom statlige etater, mellom stat og kommuner, og kommunene imellom ved utvikling og implementering av nye IKT-løsninger, for å sikre at systemene «snakker sammen», og for å forhindre at det utvikles systemer med overlappende funksjonalitet. Dette medlem ønsker en reell samling av det politiske og administrative ansvaret for alle store, statlige IKT-prosjekter i ett departement, for å sikre bedre samkjøring av prosjektene. Dette medlem mener det bør være føringer for overordnede veivalg, for eksempel felles applikasjoner på tvers av statlige enheter og sentralisering av databaser og forvaltning. Det bør også gjøres vurderinger av potensialet for å samkjøre store prosjekter som har overlappende funksjonsområder eller bruke standardiserte verktøy fremfor skreddersøm.

Dette medlem mener det bør være bedre styring av det enkelte prosjekt. Det må etableres insentiver for kostnadseffektive løsninger som er rimelige å forvalte. Departementet som gis ansvar for overordnet IKT-styring bør inngå i prosjektorganisasjonen med et eierperspektiv og være en pådriver for at midlene brukes optimalt.

Videre mener dette medlem at det må stilles mer gjennomgående krav om at det skal gjennomføres kost-nytte-analyser ved initiering av et prosjekt, slik at kostnader og kompleksitet i prosjektene kan begrenses. Det bør også være føringer for gjennomføring av prosjekter når det gjelder prioritering av krav, standardisering, anskaffelse og gevinstrealisering. Dette medlem viser til sine merknader i Innst. 180 S (2012–2013).

Bredbåndsutbygging

Komiteen understreker at et godt utbygd bredbånd, telefoni og annen digital infrastruktur er sentrale forutsetninger for å sikre tilgang til tjenester og mulighet for full samfunnsdeltakelse og bolyst i hele landet.

Komiteen støtter meldingens signaler om fortsatt å bidra til å øke mobildekning og bredbånd med tilstrekkelig kapasitet. Det er god dekning av lavere bredbåndskapasiteter i hele landet, mens det for høyere kapasiteter er større geografiske forskjeller. Komiteen merker seg at regjeringen også i årene som kommer vil vurdere bruk av tilskudd for å stimulere til spredning av bredbånd med høy kapasitet i små markeder. Det er viktig at offentlige tilskudd ikke reduserer investeringer fra andre aktører, men sikrer utbygging av bredbånd som ellers ikke ville blitt realisert. Mulige tilskudd må derfor bare rettes mot områder der det ikke vil komme tilstrekkelig markedsbaserte tilbud.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til revidert nasjonalbudsjett, Prop. 149 S (2012–2013), der regjeringen foreslår å øke støtten til utbygging av bredbånd med 53,2 mill. kroner til 150 mill. kroner for 2013 som ledd i arbeidet med å sikre at alle husstander i Norge skal ha et bredbåndstilbud av grunnleggende god kvalitet.

Flertallet viser til at det i NOU 2013:2 Hindre for digital verdiskaping ble vist til at flere aktører påpekte manglende nasjonal regulering av graving som en betydelig barriere for utbygging av bredbånd. Flertallet viser til at samferdselsministeren har greid ut om departementets arbeid med forskrift om saksbehandling og ansvar ved legging og flytting av ledninger over, under og langs vei (ledningsforskriften) i et brev til transport- og kommunikasjonskomiteen datert 24. februar 2013. Flertallet ser fram til at ledningsforskriften med veileder kommer på plass raskt.

Komiteens medlemmer fra Høyre vil i denne sammenheng peke på at en ny nasjonal graveforskrift ennå ikke er på plass, noe disse medlemmer mener er uheldig. Det vises i denne sammenheng til representantforslag fra Høyre om bredbåndsutbygging, Dokument 8:88 S (2012–2013). I representantforslaget vises det til NOU 2:2013 Hindre for digital verdiskaping som oppsummerte situasjonen slik:

«De siste årene har mange aktører påpekt at manglende nasjonal regulering for graving har vært en betydelig barriere for utbygging. Samferdselsdepartementet presenterte i november 2012 en evaluering

av ulike løsninger for en nasjonal graveforskrift. Evalueringens anbefalinger går i retning av mer effektiv graving i landets kommuner. (...) Regjeringen må sørge for å få på plass den nasjonale graveforskriften og dessuten sikre enkel tilgang til master for utbygging av både faste og trådløse nettverk.»

Det vises videre til at det i representantforslaget ble lagt vekt på at usikkerhet knyttet til såkalt microtrenching må fjernes. Microtrenching er en betegnelse på en billig metode for å legge bredbånd i forbindelse med blant annet veiarbeid. I NOU 2:2013 Hindre for digital verdiskaping fremkom følgende:

«Det er likevel spørsmål knyttet til hvorvidt regelverket åpner eller blokkerer for såkalt microtrenching, noe som ville gjort bredbåndsutbygging vesentlig rimeligere. Et uklart og differensiert regelverk er etter Digitalutvalgets mening en viktig barriere for bredbåndsutbyggingen.»

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti peker på at gode kommunikasjonsløsninger, som reduserer avstandsulempene, er viktig for en positiv utvikling i hele landet. Dette medlem mener staten har et ansvar for å finansiere utbygging der det ikke er sterkt nok marked til at det er forretningsmessig lønnsomt. Det må også stilles strenge krav til at for eksempel telefon/mobilnett/Internett skal fungere i krisesituasjoner, blant annet ved å kreve tilstrekkelig batterikapasitet på basestasjonene.

Dette medlem vil trekke frem interessante arbeidsplasser som et av de aller viktigste virkemidlene for å styrke bosettingen i distriktet. Personer med høyere utdanning må kunne finne relevante arbeidsplasser også i distriktet. Høyere utdanning skal ikke bety at man «må» velge å bosette seg i tettsteder eller byer.

Dette medlem peker på at kommunikasjontechnologien åpner for mer fleksibilitet, det samme gjør økt bygging av samferdselsprosjekter som korter ned avstander. Dette medlem mener det er behov for at statlige arbeidsplasser skal flyttes ut, og opprettes, i distriktet. Byer og tettsteder vil være «motorer» for regional utvikling, og en satsing på disse vil også komme distriktene rundt til gode. Dette medlem mener det må legges til rette for at pendlere skal få gode reisevilkår. I tillegg til et godt utbygd kollektivtilbud er pendlerfradraget et viktig distriktpolitisk virkemiddel. På denne måten kan arbeidstakerne finne det lønnsomt å bo ute i distriktet og pendle inn til større tettsteder.

Dette medlem viser til at det er en sammenheng mellom vekst og offentlig/privat pengebruk. Dette medlem peker på at staten er en sterk utbygger i Norge. Det er derfor viktig også i et distriktpolitisk perspektiv å sørge for at de statlige sat-

singene blir gjort i de områdene man ønsker utvikling.

5. Rammevilkår for ein aktiv distrikts- og regionalpolitikk

5.1 Sammendrag

Regjeringa vil

- føre vidare den geografisk differensierte arbeids-gjevaravgifta og dagens kompensasjonsordningar
- føre vidare eit stort verkeområde for investeringsstøtte
- vurdere forenklingar i det distriktpolitiske verkeområdet og alternative måtar å fordele dei distrikts- og regionalpolitiske verkemidla på

5.1.1 Viktige internasjonale rammevilkår

Reglane for samhandel med andre land finst i ei rad ulike avtalar. WTO, EØS-avtalen og bilaterale handelsavtalar gjennom EFTA-samarbeidet er døme på slike. Det blir i meldinga peikt på at den viktigaste er EØS-avtalen frå 1994. Noregs samband med Europa er handsama i Meld. St. 5 (2012–2013) EØS-avtalen og Norges øvrige avtaler med EU.

5.1.1.1 STØRST MOGLEG NASJONALT HANDLINGSROM

I Meld. St. 5 (2012–2013) er regjeringa oppteken av at Noreg skal bruke det handlingsrommet som ligg i EØS-avtalen, og vere tidleg ute, ha klare prioriteringar og drive aktiv påverknad for å fremje norske interesser. Regjeringa vil også aktivt bruke handlingsrommet i samband med implementering av regelverk, og vurdere EØS-relevans så tidleg som mogleg. Dette er viktig for å unngå presedensverknader ein ikkje ynskjer. Det er viktig at det saklege verkeområdet i EØS-avtalen ikkje blir utvida i strid med nasjonalt definerte interesser.

Regelverket for offentlig støtte legg dei ytre rammene for bruk av dei offentlege verkemidla retta mot næringslivet.

Innanfor regionalpolitikken arbeider norske styresmakter på to ulike måtar for å sikre interessene til private og offentlege verksemder. Den eine måten gjeld utforminga av regelverket for offentlig støtte, der regjeringa ynskjer å utnytte handlingsrommet som ligg innanfor EØS-regelverket for å sikre nasjonale interesser. Den andre måten er å gjere det mogleg for norske aktørar å samarbeide over landegrensene i regionalpolitiske program.

I prinsippet er det ikkje lov å gje offentlig støtte til bedrifter, men det finst ei rekkje unntak frå dette

generelle prinsippet. Regionalpolitisk grunngeven støtte er eit viktig unntak.

Det blir i meldinga peikt på at det regelverket som i dag eksisterer for regionalstøtte, gjev Noreg eit klart avgrensa, men viktig handlingsrom. Det er ikkje minst ei følgje av eit langsiktig politisk arbeid for å fremje norske interesser ved å gjeninnføre differensiert arbeidsgjevaravgift. Regelverket gjev dermed eit handlingsrom som gjer det mogleg å oppretthalde eit høgt ambisjonsnivå i distriktpolitikken.

Regelverket blir avtalt for sju år om gongen. Gjeldande reglar for regionalstøtte gjeld ut 2013. EU-kommisjonen arbeider no med å revidere desse reglane. Etter planen skal EU-kommisjonen vedta retningslinjene for sommaren 2013. Deretter skal EFTAs overvaksingsorgan, ESA, vedta reglane for dei tre EØS-landa i EFTA. Regjeringa følgjer desse prosessane tett, for å sikre eit godt handlingsrom for ein aktiv distrikts- og regionalpolitikk. Etter at regelverket er vedteke, vil notifisering og forhandlingar med ESA finne stad. Departementet ventar at eit nytt verkeområde for investeringsstøtte er klart hausten 2013. Det same gjeld avgrensinga av ordninga med differensiert arbeidsgjevaravgift.

5.1.1.2 REGJERINGA VIL FØRE VIDARE DEN GEOGRAFISK DIFFERENSIERTE ARBEIDSGJEVARAVGIFTA

Regjeringa meiner at differensiert arbeidsgjevaravgift er det viktigaste distriktpolitiske verkemidlet. Ordninga er treffsikker og effektiv for å nå målet om auka sysselsetjing og busetnad i landsdelar og område med særskilde utfordringar.

EØS-reglane gjev i første rekkje avgrensingar knytte til den geografiske storleiken på verkeområdet for differensiert arbeidsgjevaravgift. Regelverket er utforma slik at område med sær låg folketettleik kan få driftsstøtte (til dømes redusert arbeidsgjevaravgift) for å hindre eller redusere nedgang i folketalet. Slike område er definerte som landsdelar (NUTS II-nivå) med mindre enn åtte innbyggjarar per km² og nedgang i folketalet. I tillegg kan det geografiske verkeområdet omfatte tilstøytande område dersom dei tilfredsstillar dei same kriteria. Meir enn 16 pst. av befolkninga bur i dag innanfor det området som er omfatta av redusert avgift (folketal per 1. januar 2012).

Regjeringa arbeider aktivt for at dei kriteria som er nemnde ovanfor, skal først vidare i det nye regelverket som skal gjelde frå 2014. Regjeringa er godt nøgd med at Kommisjonen tar sikte på å vidareføre kriteria som ligg i regelverket i dag, og som er grunnlaget for det eksisterande geografiske verkeområdet. Regjeringa vil arbeide aktivt for at kriteria blir vidareførte og vil ha som mål å sikre eit best mogleg

resultat i forhandlingane med ESA om den differensierte arbeidsgjevaravgifta frå 2014.

5.1.1.3 PROVENYNØYTRALITET OG KOMPENSASJON FOR AUKA AVGIFT

Det blir i meldinga vist til at arbeidsgjevaravgifta blei innført i 1967, og den geografiske graderinga i 1975. Etter pålegg frå ESA måtte Noreg leggje om den graderte arbeidsgjevaravgifta frå 1. januar 2004. Avgifta skulle aukast gradvis til ho var lik over heile landet. Det blei samstundes etablert alternative verkemiddel som kompensasjon til dei områda som var råka. Desse kompenserande verkemidla kunne Noreg føre vidare utan at det kom i strid med EØS-avtalen, og dei blei finansierte direkte over statsbudsjettet. Mellom anna blei satsane innanfor frisummen i sonene II til IV (bagatellmessig støtte) førte vidare, ein ny budsjettpost for næringsretta utviklingstiltak (kap. 551, post 61) blei oppretta, og offentleg sektor blei kompensert gjennom ulike budsjettpostar. Omlegginga var provenynøytral, det vil seie at midla som blei ført tilbake til distrikta, svarte til den auka avgifta. Stortinget slutta seg til prinsippet om provenynøytralitet. Det blir i meldinga peikt på at dette er eit viktig prinsipp som medverkar til gode rammevilkår for næringslivet i distriktskommunar og kompenserer for lange avstandar til marknaden.

Dersom geografien i dagens differensierte arbeidsgjevaravgift blir ført vidare, vil regjeringa også føre vidare dei alternative verkemidla. Regjeringa legg til grunn at ordninga skal vere om lag provenynøytral, og at utgangspunktet for vurdering av nivået skal vere satsane før omlegginga i 2004. Om forhandlingane med ESA fører til at det geografiske området blir endra frå 2014, blir også slike endringar tekne med i utrekninga av provenynøytraliteten.

Kompensasjonsmidlar løyvde over kap. 551, post 61 blir nytta i eit nært samarbeid mellom næringslivet, kommunane og fylkeskommunane. Midlane, som fram til no er løyvde over departementet sitt budsjett, har medverka til auka innsats til infrastrukturtiltak, verdiskaping, marknadsføring og profilering. Fleire kommunar har valt å setje av midlane til samferdselsprosjekt, hamneutbygging og kulturhus. I tillegg har mange fylkeskommunar gjort store investeringar i breiband og utbygging av mobilnettet. Dette er prosjekt som ikkje ville ha blitt realiserte utan desse midlane.

5.1.1.4 REGJERINGA VIL FØRE VIDARE EIT STORT GEOGRAFISK VERKEOMRÅDE FOR INVESTERINGSSTØTTE

I meldinga blir det peikt på at ein viktig del av handlingsrommet for regionalpolitikken er høvet til å gje investeringsstøtte til bedrifter i distrikta. Det er etter regelverket i dag mogleg å gje slik støtte i fylke

(NUTS III-nivå) med færre enn 12,5 innbyggjarar per km². Det er også opna for ein viss fleksibilitet i utforminga av verkeområdet slik at sterke regionar/kommunar i fylke som tilfredstiller kriteriet kan bli bytte ut med svake regionar/kommunar i fylke som ikkje tilfredstiller kriteriet. Ein slik fleksibilitet i avgrensinga av verkeområdet er avgjerande for å kunne møte dei distriktpolitiske utfordringane ved å gje støtte der behova er størst.

Regjeringa arbeider aktivt for at desse kriteria skal først vidare i det nye regelverket. Det er målet til regjeringa i forhandlingane med ESA å oppnå eit best mogleg resultat for nytt verkeområde for investeringsstøtte frå 2014.

5.1.1.5 REVIDERT VERKEOMRÅDE KAN GJE EI ANNA GEOGRAFISK FORDELING AV DEI DISTRIKTS- OG REGIONALPOLITISKE MIDLANE

Det geografiske verkeområdet for investeringsstøtte dannar i stor grad ramma for det distriktpolitiske verkeområdet. Dagens geografiske verkeområde for dei distriktpolitiske verkemidla er delt i tre soner. Sone III og IV svarer til verkeområdet for distriktsretta investeringsstøtte og omfattar til saman 285 kommunar. Sone II er verkeområde for tilretteleggjande tiltak. Sone II omfattar 20 kommunar og 2,5 pst. av folketalet. Sone I er den delen av landet som ligg utanfor verkeområdet. Sone I omfattar 124 kommunar og litt over 71 pst. av folketalet.

Verkeområde og soner er område med særlege utfordringar. Dei samla utfordringane er definerte ved distriktsindeksen. Distriktsindeksen er sett saman av indikatorar som speglar geografi, demografi, arbeidsmarknad og levekår. Kvar indikator er vektet. Det er viktig at sonene dekkjer samanhengjande område. Sonene kan difor innehalde kommunar med noko ulikt nivå på distriktsindeksen. Departementet vil bruke dei same kriteria og indikatorane ved utrekninga av ein ny distriktsindeks.

Det geografiske verkeområdet (sone II–IV) blir nytta til fordeling av dei distriktpolitiske verkemidla som blir løyvd til fylkeskommunane over budsjettet til departementet. Fordelinga er basert på talet på innbyggjarar i kvar sone, og der kvar sone har ei bestemt vekt.

Med eit nytt verkeområde for investeringsstøtte og ny utrekning av distriktsindeksen kan det skje endringar i soneinndelinga og dermed i fordelinga av distrikts- og regionalpolitiske verkemiddel. Departementet vil nytte høvet til å vurdere forenklingar i det distriktpolitiske verkeområdet og alternative måtar å fordele dei årlege midlane til fylkeskommunane på. I dag ligg prinsippa for fordelinga fast i sju år. Dette sikrar ein langsiktig innsats i dei einskilde områda, men kan òg gje lite fleksibilitet til å fange opp endringar i løpet av perioden.

Departementet ynskjer framleis å kanalisere mest ressursar til landsdelar og område med særskilde utfordringar. Samla sett skal fordelinga av midlane gje ein klar distriktsprofil. Departementet kjem attende med ein nærare omtale av eventuelle endringar i budsjettet for 2014.

5.1.2 *Fylkeskommunen er ein viktig aktør for regional utvikling*

I St.meld. nr. 12 (2006–2007) Regionale fortrinn slo regjeringa fast at fylkeskommunane skal vere dei sentrale regionale utviklingsaktørane. Gjennom forvaltningsreforma fekk fylkeskommunane nye oppgåver og verkemiddel for å styrkje arbeidet med regional utvikling.

5.1.2.1 REGIONALE UTFORDRINGAR KREV REGIONALE LØYSINGAR

Det blir i meldinga vist til at føremålet med arbeidet for regional utvikling er å fremje ei heilskapleg og vilja samfunnsutvikling i eigen region. Korleis kvar einskild fylkeskommune vel å leggje til rette for regional utvikling, varierer med dei konkrete utfordringane i regionen.

Med utgangspunkt i at ulike regionale utfordringar og potensial krev regional tilpassing, blei hovuddelen av dei distrikts- og regionalpolitiske verkemidla i programkategori 13.50 overført til fylkeskommunane i 2003. På nasjonalt nivå er målet med løyvinga at summen av det regionale utviklingsarbeidet til fylkeskommunane skal gje ei balansert nasjonal utvikling som medverkar til å nå dei distrikts- og regionalpolitiske måla.

5.1.2.2 EIT DISTRIKTS- OG REGIONALPOLITISK OPPDRAG

I meldinga blir det vist til at for å bidra til dei overordna måla for distrikts- og regionalpolitikken er midlane frå departementet i hovudsak retta mot område og landsdelar med særlege utfordringar. Innsatsen er vidare retta inn mot auka verdiskaping, sysselsetjing, eit internasjonalt konkurransedyktig næringsliv, gode lokale og regionale rammevilkår for næringslivet og kompetanseheving i befolkninga, og det å utvikle attraktive regionale og lokale senter for innbyggjarane og næringslivet. Desse midla utgjer den distrikts- og regionalpolitiske ekstrainsatsen.

Det distriktpolitiske oppdraget

Innanfor det distriktpolitiske verkeområdet har fylkeskommunane fått i oppdrag å finansiere tilskot, lån og garantiar til bedrifter og entreprenørar gjennom Innovasjon Noreg. Oppdraget går vidare ut på å løyve midlar til kommunale grunnlagninvesteringar for næringsverksemd som til dømes kaier og vassverk. Der marknaden ikkje er stor nok for kommer-

sielle aktørar, har fylkeskommunane fått midlar til utbygging av breiband og mobildekning. Departementet har òg lagt til rette for at fylkeskommunane skal kunne bidra til å utvikle kompetansetiltak utanfor større byregionar, og for finansiering av tiltak for lokal samfunnsutvikling. Fylkeskommunane får òg midlar til kommunale og regionale næringsfond.

Det blir i meldinga peikt på at for å sikre effektiv bruk av midlane må fylkeskommunane ha eit relativt stort handlingsrom både når det gjeld kva føremål som kan støttast og kor i fylket innanfor verkeområdet midlane kan nyttast. Midlar kan nyttast utanfor verkeområdet når dette ikkje bryt med notifiserte vilkår, dersom tiltaket gjev positive resultat for næringsliv eller befolkning innanfor verkeområdet. Det må vere konsensus i den regionale partnerskapen dersom midlane skal ha eit anna geografisk nedslagsfelt enn det distriktpolitiske verkeområdet.

Det regionalpolitiske oppdraget

Alle fylkeskommunane får midlar til regional utvikling over programkategori 13.50, også dei som har få eller ingen kommunar innanfor verkeområdet i det heile.

Det er ein del av det regionalpolitiske oppdraget å ta initiativ til samarbeid mellom sektorinnsatsar og eigne innsatsar. Fylkeskommunane har òg som oppgåve å hjelpe kommunane i arbeidet med næringsutvikling, samfunnsutvikling og attraktivitet. Næringsutvikling blir i meldinga peikt på som ein sentral del av det regionale utviklingsarbeidet, og departementet er oppteke av at fylkeskommunane støttar opp om entreprenørskaps- og innovasjonsarbeidet i næringslivet, til dømes gjennom styring og medfinansiering av regionale forskingsfond og statlege program for innovasjon. Som oppdragsgjevarar for Innovasjon Noreg kan dei finansiere etablerartilskot og inkubatorstipend, og løyve midlar til omstilling i heile landet. Det blir i meldinga peikt på at innanfor regional utvikling har fylkeskommunane ei viktig oppgåve i å støtte utviklingsarbeid over landegrensene gjennom Interreg.

I St.meld. nr. 25 (2008–2009) Lokal vekstkraft og framtidstru streka regjeringa under at det var naudsynt å styrkje den regionale utviklingsrolla til fylkeskommunane med få eller ingen kommunar innanfor verkeområdet, og å gjere dei betre i stand til å møte regionale utfordringar. Dette blei følgt opp i budsjettet for 2010 då botnplanken blei auka frå 2 mill. kroner til 3 mill. kroner.

5.1.2.3 REGIONALT UTVIKLINGSARBEID – PARTNARSKAP, SAMARBEID OG PLANLEGGING

Alle fylkeskommunane har fått eit oppdrag knytt til dei distrikts- og regionalpolitiske verkemidla.

Oppdraget varierer mellom fylka. Rolla fylkeskommunane har som regionale utviklingsaktørar er vidare enn dette oppdraget, og er nærare omtalt i Meld. St. 12 (2011–2012) Stat og kommune – styring og samspel.

Samfunnet er prega av eit mangfald av verdiar og kryssande interesser.

Regjeringa legg vekt på at fylkeskommunane skal vere med på å utvikle ei felles forståing for arbeidet med regional utvikling, gjennom partnerskap, samarbeid og samhandling med aktuelle aktørar. Viktige samarbeidsaktørar for fylkeskommunane er Innovasjon Noreg, fylkesmannen, kommunane, næringslivet, frivillige organisasjonar, Sametinget og andre offentlege aktørar.

Det blir i meldinga vist til at plan- og bygningslova er ein viktig reiskap for fylkeskommunane i innsatsen for å styre utviklinga i den retninga dei ynskjer. Lova legg til rette for eit langsiktig og heilskapleg arbeid, på tvers av sektorar og politikkområde. Fylkeskommunane har ansvar for å koordinere dette arbeidet.

Samarbeidet om å utvikle regionale planar og strategiar må vere basert på ei felles forståing av dei ulike rollene til aktørane. Fylkeskommunane og kommunane er eigne politiske forvaltningsnivå, medan regionale statlege aktørar arbeider etter retningslinjer frå overordna styresmakter. Det er viktig at dei statlege aktørane klargjer og nyttar dei handlingsromma som finst for regional tilpassing av innsatsen på sine område. Her har fylkesmannen eit særleg ansvar for å bidra til å samordne regional stat.

Internasjonalt samarbeid som del av regionalt utviklingsarbeid

I meldinga blir det vist til at internasjonalt samarbeid på tvers av landegrensar er viktig for å løyse felles utfordringar, og for å medverke til læring, kompetanseutvikling, erfaringsutveksling, nettverksbygging og politikktutvikling. Det internasjonale samarbeidet, til dømes gjennom EU-programmet Interreg, kan vere ei god tilnærming. Noreg delteke i tolv Interreg-program i perioden 2007–2013.

Innsatsen frå fylkeskommunane i dette arbeidet er viktig, særleg i det grenseregionale samarbeidet med dei nordiske nabolanda våre. Dei regionale utfordringane varierer og dei einskilde programma har difor ulik tematisk vekt. Så langt i perioden har norske aktørar delteke i om lag 450 prosjekt. Fylkeskommunane har i inneverande periode engasjert seg sterkt i ei rekkje prosjekt som regional utviklingsaktør i samverknad med kommunar, næringsliv og organisasjonar. Prosjekta har, gjennom samarbeid med andre land og regionar, sett spor etter seg.

Noreg har delteke i Interreg sidan 1995. Arbeidet med å utvikle nye program for perioden 2014–2020

er i gang. Departementet har lagt opp til eit nært samarbeid og dialog med fylkeskommunane.

5.2 Komiteens merknader

Komiteen vil framheve den differensierte arbeidsgiveravgiften som et særleg viktig distriktpolitisk virkemiddel som kompenserer næringslivet for noen av ulempene med lav folketetthet og lange avstander. Ordningen er treffsikker og effektiv for å nå målet om økt sysselsetting og bosetting i landsdelar og områder med særskilte utfordringer.

Komiteen har merket seg at regelverket for offentlig støtte er til revidering i EU og at gjeldende regler for regionalstøtte gjelder ut 2013. Komiteen støtter opp om regjeringens arbeid for å videreføre ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift og for et stort geografisk virkeområde for investeringsstøtte.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, støtter opp om fylkeskommunene som de sentrale regionale utviklingsaktørene. Flertallet understreker at arbeidet skal skje gjennom partnerskap, samarbeid og samhandling med aktuelle aktører som Innovasjon Norge, Fylkesmannen, kommunene, næringslivet, frivillige organisasjoner, Sametinget og andre offentlige aktører.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at fylkeskommunene har en sentral rolle som pådriver og initiativtaker for å møte utfordringer som er knyttet til den regionale utviklingen. Dette flertallet peker på at det er store forskjeller i utfordringer og potensial i ulike deler av landet, noe som krever regional tilpassing. Dette flertallet støtter derfor at størsteparten av Kommunal- og regionaldepartementets midler til distrikts- og regionalutvikling går til fylkeskommunene. Dette flertallet viser også til de overordnede målene for distrikts- og regionalpolitikken og støtter at midlene til fylkeskommunens distrikts- og regionalpolitiske oppdrag i hovedsak er rettet mot det distriktpolitiske virkeområdet. Også fylkeskommuner med få eller ingen kommuner innenfor virkeområdet får midler til regional utvikling. Midlene kan brukes for å utløse det regionale verdiskapingspotensialet og for å utvikle attraktive regioner og sentra for folk og næringsliv i alle deler av landet.

Dette flertallet viser til at fylkeskommunene gjennom forvaltningsreformen fikk nye oppgaver og virkemidler for å styrke arbeidet med regional utvikling. Dette flertallet mener fylkeskommunenes viktige rolle i distrikts- og regionalpolitikken

er et eksempel som viser behovet for et regionalt forvaltningsnivå mellom kommune og stat.

6. Innsats for næringsutvikling og verdiskaping

6.1 Sammendrag

Regjeringa vil

- føre ein offensiv innsats for verdiskaping og sysselsetjing i heile landet
- sikre gode rammevilkår for dei ressursbaserte næringane
- at verkemiddelaktørane i større grad skal arbeide proaktivt, særleg i dei områda der utfordringane er størst
- at verkemiddelaktørane sitt distriktpolitiske oppdrag skal gå fram endå tydelegare overfor norske og utanlandske gründerar og investorar
- vidareutvikle den landsomfattande infrastrukturen for innovasjon og nyskaping
- etablere ein internettportal der all gründerrelevant informasjon er samla

6.1.1 Kunnskapsdriven global konkurranse

6.1.1.1 NORSKE REGIONAR ER DEL AV DEN GLOBALE ARBEIDSDDELINGA

Produksjonen av varer og tenester skjer i ei stadig meir konkurranseutsett og global arbeidsdeling. Stordrift og nisjeproduksjon lever side om side, og produksjonen kan skje på ulike stader.

Fleire år med høgare lønsvekst i Noreg enn hjå handelspartnarane våre har vore med på å gje eit høgt kostnadsnivå. I tillegg har krona gjennomgåande styrkt seg dei siste åra.

Noreg har likevel ein gunstig næringsstruktur i ei tid der råvareprisane har gått opp. Spesielt næringar som leverer til petroleumssektoren, har hatt ei god utvikling.

Låge renter og god inntektsvekst har medverka til større etterspurnad i hushalda. Dette bidreg igjen til veksten i tenestenæringane, som står sterkast der marknadene er størst – det vil seie i byane.

Ein ser no konturane av ei todeling av næringslivet fordi den tradisjonelle industrien, reiselivet i distrikta og primærnæringane har problem med kostnadsnivået.

Den globale arbeidsdelinga gjer at den internasjonale konkurransen blir større. Det legg i neste omgang press på norsk næringsliv for kontinuerleg forbetring. Høge løningar i Noreg samanlikna med andre land gjer at norsk næringsliv må konkurrere gjennom å vere raske til å omstille seg og ha eit stort innslag av kompetanse, nyskaping og kvalitet. Dette fører igjen til at det er stort press på og behov for å

omstille seg til eit meir kunnskapsbasert og internasjonalt orientert næringsliv.

6.1.1.2 TODELING AV NORSK NÆRINGS LIV HAR GEOGRAFISKE KONSEKVEN SAR

Trass i finanskrisa har det vore ei god utvikling i norsk økonomi dei seinaste fem åra. Det har vore vekst i den private sysselsetjinga i alle storbyregionane. Tenestenæringane er dominerande i dei store byane, og har hatt sterk vekst dei siste tiåra. Det er også god vekst i det private næringslivet i store delar av Distrikts-Noreg.

Mjkje av veksten kjem av at det har vore ei positiv utvikling i det eksportretta, ressursbaserte næringslivet.

Dersom ein visualiserer utviklinga, kan vi sjå ein mosaikk med sterke og svake område side om side. Dette er eit bilete vi finn i alle delar av landet.

Næringsstrukturen forklarar likevel ikkje alle variasjonane mellom ulike regionar. Det er klare klyngetendensar i eksportintensitet, og nokre område har verksemder som har lukkast betre enn andre stader med å kople seg på dei næringane der Noreg står sterkt globalt. Eksport avlar eksport, og jo meir spesialisert eit næringsliv er, desto større eksport har det. Eldsjeler og gründerar kan òg ha stor innverknad på utviklinga i mindre arbeidsmarknader.

6.1.2 *Næringsretta innsats på mange sektorområde*

6.1.2.1 DEN SAMLA NÆRINGSRETTA INNSATSEN I NOREG ER OMFATTANDE OG SÆRS VIKTIG

Det er mange ulike faktorar som avgjer kva for entreprenørskaps- og innovasjonsaktivitet ein får. I meldinga blir det peikt på at gründerane og verksemdene er viktigast av alt. Offentlege tiltak bidreg på ulikt vis. Stabile og gode rammevilkår for eit mest mogleg konkurransedyktig næringsliv er truleg det viktigaste, som kronekurs, rentenivå, skatte- og avgiftsregime, lover og reglar, tilgang til marknader og tilrettelegging av regelverk og offentlege tenester. Det same gjeld infrastruktur for transport og mjuk infrastruktur for utdanning og forskning.

Den direkte næringsretta innsatsen består av ei rad ulike tiltak. Over statsbudsjettet blir det gjeve næringsstøtte på fleire ulike måtar, med eit totalt omfang på om lag 22,2 mrd. kroner i 2012.

I tillegg får næringslivet skattelette på ulike måtar. Den mest omfattande ordninga er den differensierte arbeidsgjevaravgifta, som utgjorde 7,1 mrd. kroner i redusert proveny i 2012.

6.1.2.2 RESSURSBASERTE NÆRINGAR ER VIKTIGE I DISTRIKTS-NOREG

Busetnad og verdiskaping i Distrikts-Noreg har i stor grad teke utgangspunkt i nytting av naturressur-

sane. Distrikta har framleis mange av fortrinna sine knytte til nærleik til naturressursane og historisk kunnskap om korleis dei effektivt kan nyttast. Landbruks- og matpolitikken, fiskeri- og havbrukspolitikken, olje- og energipolitikken og politikk for marine næringar, reiselivet og mineralnæringa tek alle utgangspunkt i nytting av naturressursane og er sentrale for å nå måla om busetjing og verdiskaping i distrikts- og regionalpolitikken. Verdiskaping basert på natur- og kulturarven er omtalt i kapittel 8.1.3 i meldinga.

Matproduksjon for framtida

I Meld. St. 9 (2011–2012) Landbruks- og matpolitikken legg regjeringa til grunn fire overordna mål: mattryggleik, landbruk over heile landet, auka verdiskaping og berekraftig landbruk. For å nå målet om landbruk i heile landet ynskjer regjeringa å setje i verk ein meir regionalt tilpassa landbruks- og matpolitikk. Dette skal skje gjennom ein tydelegare distriktsprofil i dei nasjonale ordningane, oppretting av regionale bygdeutviklingsprogram som forsterkar regionaliseringa av utviklings- og investeringsverkemidla og ein meir områderetta innsats. Frå eit sysselsetjingsperspektiv er landbrukspolitikken særleg viktig for utviklinga i mindre arbeidsmarknader med ein stor del sysselsette i landbruket og mindre aktivitet i andre næringar.

Verdikjedene i landbruket er blant dei mest komplette i norsk næringsliv, og omfattar alt frå produksjon av innsatsvarer og næringsmiddelindustri til forskning og forbrukarar. For å få til innovasjon og verdiskaping regionalt er det viktig med god samhandling mellom forvaltninga, næringslivet og kunnskaps- og forskingsmiljøa. Landbruket er eit døme på ein sektor der ein desentralisert struktur med forskings- og kompetansmiljø bidreg til kunnskapsbasert utvikling og innovasjon i næringa (jf. kap. 6.3.4 i meldinga).

Landbruks- og matmeldinga peikar på at det er eit stort potensial for å vidareutvikle bygdenæringar med utgangspunkt i bredda av landbruksressursane. I landbruks- og matpolitikken er det både sentrale og regionale verkemiddel for å stimulere til løftet for bygdenæringane, mellom anna gjennom å prioritere investeringsmidlar innanfor dei fylkesvise Bygdeutviklingsmidlane. På nasjonalt nivå er Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv sentralt.

Den nasjonale strategien Inn på tunet er kvalitets-sikra og tilrettelagde velferdstenester med garden som arena og skal følgjast opp med ein eigen handlingsplan i 2013.

Verdas fremste sjømatnasjon

Regjeringa har ein visjon om at Noreg skal vere den fremste sjømatnasjonen i verda. Regjeringa legg

i vårsesjonen 2013 fram ei melding til Stortinget om dette.

Akvakultur er eit av dei matområda som veks raskast i verda og i det komande tiåret er det berekna at den totale produksjonen frå fiske og havbruk vil vere større enn produksjonen av storfe, svin og fjørfe. Veksten i havbruket medverkar til ny sysselsetjing og busetjing langs den lange kysten vår. Fiske og havbruk var i 2011 den næringa som sysselsette flest menneske i område med spreidd busetnad.

Stø kurs for maritime næringar

Arbeidet til regjeringa for dei maritime næringane er greidd ut om i strategien Stø kurs (2007). Målet er at Noreg skal vere ein verdsléiande maritim nasjon. Å styrkje maritim kompetanse gjennom utdanning, forskning og innovasjon er sentralt her. Regjeringa vil leggje fram ein oppdatert maritim strategi våren 2013.

Målretta satsing på sterke næringsklyngjer og kompetansmiljø gjev potensial for vekst, verdiskaping og sysselsetjing i maritime næringar i mange lokalsamfunn langs kysten. Totalt sysselset dei maritime næringane om lag 100 000 personar i Noreg. Mange av verksemdene er lokaliserte utanfor dei store byregionane.

Større ringverknader frå petroleumsnæringa

Regjeringa la i 2011 fram petroleumsmeldinga Meld. St. 28 (2010–2011) En næring for framtida. Petroleumsverksemda på norsk sokkel har skapt arbeidsplassar over heile landet. Når nye, lønsame funn i framtida blir gjorde på norsk sokkel, vil Olje- og energidepartementet følgje opp utbyggingsplanane med sikte på å fremje lønsam produksjon av ressursane og samtidig sikre at det lokale og regionale næringslivet får høve til å delta som konkurransedyktige leverandørar til petroleumsverksemda.

Analysar viser at internasjonalisering har vore viktig for næringsutviklinga og sysselsetjinga i distrikta. Norwegian Oil and Gas Partners (INTSOK) er eitt av verkemidla til Olje- og energidepartementet for å auke internasjonaliseringa av næringa, og blir finansiert delvis av Olje- og energidepartementet og delvis av næringa sjølv.

Fornybar energi og utbygging av nett

Utbygging og drift av energianlegg som er baserte på fornybare energikjelder, er ei viktig verksemd i distrikta. Utbygging av vasskraft og vindkraft gjev eit viktig bidrag til grunneigarar og kommunar. Meir bruk av skogråstoff til bioenergi og leveranse av biovarme er eit grunnlag for næringsutvikling og verdiskaping. Med innføring av elsertifikatmarknaden blir

aktiviteten i Distrikts-Noreg i stor grad stimulert fram mot 2020.

For å gjere norsk energinæring endå meir slagkraftig internasjonalt, har Olje- og energidepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Utanriksdepartementet gått saman med norskbaserte bedrifter som arbeider med fornybare energikjelder som vasskraft, vindkraft, og solenergi og etablert foreininga Norwegian Renewable Energy Partners (INTPOW), etter mønster av INTSOK.

Dei planlagde nettinvesteringane i åra framover skapar grunnlag for større aktivitet i leverandøriindustrien.

I arbeidet med prosjektet Ørskog-Sogndal har Statnett hatt som strategi å dele opp delar av prosjektet i fleire pakker for å kunne leggje til rette for lokale leverandørar. Både norske og internasjonale aktørar har fått kontraktar i prosjektet. Olje- og energidepartementet ser positivt på denne utviklinga.

Reiselivssatsing

Reiselivsstrategien til regjeringa Destinasjon Norge (2012) har som mål å få ei meir produktiv næring, fleire heilårsarbeidsplassar og fleire unike reiselivsprodukt. Strategien varslar ei større omlegging av struktur og oppgåvefordeling i destinasjonsselskapa i Noreg. Saman med fylkeskommunane og kommunesektoren vil Nærings- og handelsdepartementet setje i gang eit prosjekt som skal profesjonalisere og effektivisere reisemålsselskapa i Noreg.

Strategi for mineralnæringa

Regjeringa vil leggje fram ein strategi for mineralnæringa der hovudmålet er ei verdiskapande og lønsam næring med god vekstkraft. Bakgrunnen for strategien er ein større global etterspurnad etter mineral og metall.

Kultur og næring

Det blir i meldinga peikt på at kulturnæringane spelar ei stadig viktigare rolle i økonomien, mellom anna på grunn av den generelle velstandsauken som har gjort etterspurnaden etter kultur større og gjeve grunnlag for eit mangfald av ulike kulturføretak. Regjeringa vil våren 2013 leggje fram ein ny handlingsplan om næringsverksemd i kulturnæringane.

Kultur spelar også ei viktig rolle i distrikts- og regionalpolitikken. Kommunar, byar og regionar over heile landet nyttar kultur som ein del av arbeidet med å utvikle attraktive lokalsamfunn for innbyggjarar, besøkjande og næringslivet.

Sikring av naturressursane for fellesskapen

Norsk økonomi har både historisk og i vår tid i hovudsak vore tufta på nytting av verdifulle naturres-

sursar. Eit overordna mål har vore å sikre dei store verdiane for fellesskapen gjennom eigarskap, konsesjonsreglar og skattereglar. Desse ordningane er blant dei eldste distriktpolitiske verkemidla som har vore nytta i Noreg, og dei har medverka til vekst og utvikling i lokalsamfunn og distrikt.

For dei landbaserte naturressursane er fellesskapen representert både ved stat, fylkeskommune og kommune. Vasskraftutbygging er eit døme på at ein har søkt å sikre delar av verdiskapinga i dei kommunane og lokalsamfunna der ressursane finst.

6.1.3 Ein distriktsretta innsats tilpassa behova til næringslivet

6.1.3.1 FYLKESKOMMUNANE LEGG GRUNNLAGET FOR REGIONAL SKREDDARSAUM

Næringsinnretninga i distrikts- og regionalpolitikken er eit grep for å tenkje langsiktig, og som skal verke langsiktig. Innsatsen er i all hovudsak næringsnøytral. Den bedriftsretta innsatsen skal vere retta inn mot landsdelar og område med særlege utfordringar. Desse områda er definerte som det distriktpolitiske verkeområdet. Den bedriftsretta innsatsen per sysselsett over budsjettet til Kommunal- og regionaldepartementet er langt større i mindre arbeidsmarknader enn i større. Innsatsen skal særleg vere innretta mot kapitalbehov, kompetanse, nettverk, entreprenørskap og innovasjon og prioriterer spesielle grupper som små og mellomstore bedrifter, kvinner, unge og innvandrarar. Innsatsen må tilpassast både dei nasjonale og dei langt meir omfattande sektoravgrensa tiltaka.

Fylkeskommunane står sentralt i næringspolitikken i Noreg

Utfordringane i arbeids- og næringslivet varierer mykje både i og mellom fylka. Det krev ein regional tilpassa næringspolitikk.

Det blir i meldinga peikt på at fylkeskommunen skal vere den leiande aktøren når det gjeld å gjennomføre ei slik differensiering av politikken. Det meste av midlane frå departementet til næringsutvikling blir kanalisert gjennom fylkeskommunane.

Arbeidsdelinga mellom ulike aktørar fungerer godt

Regjeringa har lagt nokre føringar for arbeidsdelinga mellom aktørane regionalt i bruken av regionale utviklingsmidlar. Fylkeskommunane har ansvar for det strategiske arbeidet med næringspolitiske verkemiddel. Både det strategiske arbeidet og iverksetjing av tiltak i kvart enkelt fylke skal skje gjennom samhandling med Innovasjon Noreg, SIVA, Forskningsrådet, fylkesmannen, Sametinget, kommunar og andre private og offentlege aktørar. Ved forvaltningsreforma fekk fylkeskommunane 49 pst.

eigarskap i Innovasjon Noreg, og dei regionale forskingsfonda blei oppretta.

Nærings- og handelsdepartementet la i Meld. St. 22 (2011–2012) Verktøy for vekst fram nye mål for Innovasjon Noreg og SIVA. Innovasjon Noreg skal utløyse bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønsam næringsutvikling og utløyse regionane sine næringsmessige moglegheiter. Innovasjon Noreg skal bidra til fleire gode gründerar, fleire vekstkraftige føretak og fleire innovative næringsmiljø.

SIVA er, gjennom sin egedoms- og innovasjonsverksemd, staten sitt verkemiddel for tilretteleggjande eigarskap og utvikling av bedrifter og nærings- og kunnskapsmiljø i heile landet. SIVA har eit særleg ansvar for å fremje vekstkrafta i distrikta.

Noregs forskingsråd skal arbeide for å fremje innovasjon i næringsliv og offentleg sektor i heile landet. Forskningsrådet har ei eiga avdeling for regional forskning og innovasjon med 13 regionale representantar som dekkjer heile landet. Forskningsrådet er nyleg evaluert med positive vurderingar.

Fylkeskommunane kan gje støtte til prosjekt, i hovudsak innanfor det distriktpolitiske verkeområdet, for at regionar og lokalsamfunn skal bli meir attraktive å bo i og flytte til. Dei kan òg finansiere tilrettelegging av gode rammer for næringslivet og for kompetanseheving. Fylkeskommunane skal ikkje gje støtte til investerings- og utviklingsprosjekt til ein-skilde verksemdar eller etablerarar. Tilskot, lån, garantiar og eigenkapital til slike formål skal forvaltast av Innovasjon Noreg.

Departementet ventar at fylkeskommunane, kommunane og dei nasjonale verkemiddelaktørane har ei føremålstenleg arbeidsdeling og samordning i tilfelle der dei i prinsippet kan støtte same type tiltak. Desse premissane er lagde til grunn for arbeidsdelinga når fleire aktørar støttar same type tiltak, jf. St.prp. nr. 51 (2002–2003) Virkemidler for et innovativt og nyskapende næringsliv:

- Tiltaket må vere brukarvennleg (ei dør inn).
- Det må vere effektivitet i styringa (unngå duplisering av ressursar og kompetanse eller profesjonalisering/habilitetsspørsmål).
- Ein må ha oversyn over tiltak og aktørar for å unngå overetablering i regionane (konkurransesvriding).

Aktørane skal ha stor fridom i forvaltninga av bedriftsretta midlar

Det blir i meldinga peikt på at for at fylkeskommunane skal kunne ta tak i lokale utfordringar og fortrinn, er det naudsynt med stor fleksibilitet i nyttinga av dei distrikts- og regionalpolitiske verkemidla. Fylkeskommunane har difor relativt stor fridom når

det gjeld å prioritere bruken av dei midlane som blir overførte frå departementet.

Midlane frå departementet skal nyttast innanfor ramma av nasjonale føringar og i tråd med regionale planar og strategiar. Forvaltning på alle nivå skal skje i samsvar med det statlege økonomiregelverket og konkurransereglane i EØS-området.

Aktørane skal støtte enkeltprosjekt av høg kvalitet

Verkemiddelaktørane skal tilpasse arbeidsforma og samansetjinga av program og tenester til behova på staden og i samhøve med fastlagde mål. Samstundes skal dei stille strenge krav til dei einstilte prosjekta som får støtte. Sjå nærare omtale i meldinga. I Meld. St. 22 (2011–2012) presenterte regjeringa åtte kriterium for god verkemiddelbruk som skal vere rettleiande for verkemiddel som blir lagde til Innovasjon Noreg og SIVA.

Mål- og resultatstyring

Eigarane og oppdragsgjevarane til Innovasjon Noreg har nyleg utarbeidd eit felles forslag til eit nytt mål- og resultatstyringssystem for selskapet. Måleparametrane skal bidra til å betre styringsinformasjonen og avgjerdsgrunnlaget. Eit tilsvarande system vil bli utvikla for SIVA.

Det blir i meldinga vist til at fylkeskommunane kan leggje strategiske føringar for midlane som mellom andre Innovasjon Noreg forvaltar for dei. Fylkeskommunane kan òg fastleggje fleire mål- og resultatkrav til forvaltninga av midlane, innanfor ramma av disponible budsjetttrammer og fastlagd målstruktur. Departementet legg til grunn at både føringar og mål- og resultatkrav blir drøfta og forankra i den regionale partnerskapen.

Også departementet løyver midlar til satsingar og program i Innovasjon Noreg, SIVA og Forskningsrådet. Strategiske føringar, proaktivt arbeid og mål- og resultatkrav til slike tiltak blir fastlagde i styringsdialogen mellom departementet og selskapa og i program, statsbudsjett og oppdragsbrev. Fylkeskommunane kan delta i slike nasjonale satsingar.

Innovasjon Noreg og SIVA skal kommunisere sitt distriktpolitiske oppdrag endå tydelegare til gründerar og verksemdar.

Verkemidla har ulike føremål, effektar og kostnader

Det blir i meldinga peikt på at dei bedriftsretta verkemidla over departementet sitt budsjett skal treffe verksemdar i ulike utviklingsfasar. Ein del av innsatsen er retta inn mot oppstarten av føretaka, til dømes etablerartilskot og investeringstilskot (Innovasjon Noreg) og infrastruktur gjennom inkubatorar og næringshagar (SIVA).

Gjennom undersøkingar om kundeeffektar og evalueringar får departementet kunnskap om korleis dei ulike ordningane verkar. Høgare sysselsetjing står sentralt i distriktpolitikken, og kundeeffektundersøkingane til Innovasjon Noreg tyder på at det er vesentlege skilnader i kostnaden per sikra eller skapt arbeidsplass.

6.1.3.2 TILGANG PÅ PRIVAT KAPITAL VARIERER MELLOM REGIONANE

Det blir i meldinga vist til at den private kapitalmarknaden er den viktigaste finansieringskjelda for næringslivet og at den spelar ei nøkkelrolle for verdiskaping. Kapital blir kanalisert inn i lønsame prosjekt, og risikoen knytt til prosjekta blir fordelt på dei aktørane som har best evne og vilje til å bere han. Finansieringsbehov, risiko med vidare varierer mellom bedrifter avhengig av utviklingsfase, storleik, type prosjekt og utvikling i lønsemd.

Bedrifter i mindre arbeidsmarknader har færre bankar og finansinstitusjonar å velje mellom, noko som gjev mindre konkurranse. Gjeldsfinansiering blir òg nytta i mindre grad her.

Utan offentleg innsats ville det vore vanskelegare å få lån i distriktsområde der panteverdiane er låge. Den offentlege støtta skal verke utløysande for det einstilte prosjektet, men samstundes vere lågast mogleg for slik å nytte midlane best mogleg.

Det blir i meldinga peikt på at offentlege låne- og tilskotsordningar skal medverke til å utløyse bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønsame prosjekt. Den offentlege innsatsen stimulerer til meir privat finansiering. Låne- og tilskotsordningane blir brukte til å delfinansiere utbyggings-, omstillings-, utviklings- og nyetableringsprosjekt som det er vanskeleg å finne tilstrekkeleg risikovilje til i den private kreditt- og finansmarknaden.

I særleg næringssvake område kan Innovasjon Noreg finansiere verksemdar med utelukkande ein lokal eller regional marknad, eller akseptere større risiko, særleg der andrehandsverdien av fast eigedom er låg.

I delar av landet og i fleire bransjar er det mangel på privat kapital og industriell eigarskap. Investeringar i eigedom kan binde opp kapital for eigarane. Dette gjer at risikoen kan auke og at det blir vanskelegare å utvikle bedrifta. Statlege SIVA Eiendom Holding AS driv kommersiell eigedomsverksemd over heile landet og investerer i industri- og innovasjonsparkar. Føretaka kan då bruke kapitalen sin og kapasiteten i leiinga til eiga strategisk utvikling, anten det gjeld produkt, produksjon, marknad eller kompetanse.

Eigenkapital

Investinor er eit statleg eigd investeringsselskap som skal oppnå avkastning i marknaden for investeringane sine. Investinor fekk som oppfølging av Meld. St. 13 (2010–2011) Aktivt eierskap – norsk statlig eierskap i en global økonomi over statsbudsjettet for 2012 tilført 1,5 mrd. kroner i ny eigenkapital, slik at selskapet framleis kan bidra til at det veks fram nye internasjonalt konkurransedyktige bedrifter.

I Meld. St. 22 (2011–2012) Verktøy for vekst – om Innovasjon Norge og SIVA SF varsla regjeringa at det skal opprettast inntil seks nye landsdekkjande såkornfond. Såkornfonda skal investere kapital og kompetanse i nye innovative og internasjonalt konkurransedyktige bedrifter.

Kompetansen til forvaltarane og potensialet for å utvikle nye, kompetente forvaltningsmiljø vil vere avgjerande for satsingsområda og korleis fonda blir forvalta. Det er eit mål å etablere fond i alle landsdelar. Fonda må godkjennast av EFTAs overvåkingsorgan, ESA, det må veljast ut forvaltarar og privat kapital må hentast inn før fonda er operative. Det første fondet skal etter planen vere operativt første halvår 2014.

6.1.3.3 TILTAK FOR INNOVASJON OG INTERNASJONALISERING SOM ER TILPASSA REGIONALE UTFORDRINGAR

Innslaget av innovasjon varierer mellom regionane

Uavhengig av storleik, næring og sentralitet har innovative verksemder ei meir positiv utvikling enn ikkje-innovative verksemder.

I ein kunnskapsbasert økonomi har større byar og folketunge arbeidsmarknadsregionar ifølgje teorien betre føresetnader for innovasjon. Sjå nærare omtale i meldinga.

I gjennomsnitt er det meir innovasjon i store regionar enn i små, men meir påfallande er det at variasjonen innanfor gruppene er så stor. Mange av dei mest innovative regionale næringsmiljøa finn vi i småbyområda.

Dei regionale skilnadene når det gjeld innovative bedrifter, er mindre enn føresetnadene for innovasjon skulle indikere. Skilnader i innovasjon er større mellom næringar enn mellom fylke.

Ulik dimensjonering for å stimulere til innovasjon

Med ulike føresetnader for innovasjon kan eitt og same verkemiddel ha ulik effekt i ulike bransjar og ulike geografiske område. For å stimulere til auka innovasjon i ulike arbeidsmarknader må dei distrikts- og regionalpolitiske verkemidla utformast og dimensjonerast ulikt.

Evalueringa av Innovasjon Noreg tilrådde ei ytterlegare prioritering av prosjekt med innovasjon på nasjonalt og internasjonalt nivå. Med eit krav om større innovasjonshøgde er det mange bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønsame prosjekt som ikkje vil kunne få finansiering frå Innovasjon Noreg. Bedrifter i mindre arbeidsmarknader er dei som blir hardest ramma. Fordelinga av midlar frå departementet er lagt opp til å treffe område og landsdelar med særlege utfordringar.

Ein rapport frå Oxford viser at det er mogleg å auke innovasjonshøgda i prosjekta ved at verkemiddelapparatet arbeider meir proaktivt med føretaka. Men potensialet er avgrensa på kort sikt, og det er stor fylkesvis variasjon som følgje av ulik næringsstruktur. Utfordringa for verkemiddelapparatet er at det må til meir ressursar, kapasitet og kompetanse for at ein slik strategi skal gje gode resultat.

Distriktskontora til Innovasjon Noreg har allereie starta ein prosess med utvikling av arbeidsformene sine i retning av meir proaktivitet og mobilisering. Innovasjon Noreg vil i større grad enn tidlegare dra inn ulik kompetanse i kundedialogen. I praksis fører dette òg til ei dreining frå ei prosjektretta til ei meir bedriftsretta arbeidsform.

Departementet vil byggje opp under dette arbeidet, og meiner at dette skal vere ein naturleg og integrert del av tenestene og programma til verkemiddelaktørane finansierte over budsjettet til departementet. Dette må òg bli sett i samanheng med samarbeidet med kommunane og deira førstelinjeteneste mot næringslivet (jf. kap. 3.1.6). Departementet og fylkeskommunane vil i 2013–2014 bidra til å gjennomføre eit prosjekt som skal utvikle arbeidsformene og innhaldet i dei distrikts- og regionalpolitiske verkemidla.

Internasjonalisering

Det finst vekstkraftige verksemder over heile landet. Regionar, bransjar og bedrifter som er eksportretta har det største potensialet for vekst i framtida.

Departementet ser positivt på at ein større del av dei distrikts- og regionalpolitiske verkemidla går til arbeidet for å gjere norske gründerar og bedrifter meir internasjonale. Målet er at fleire verksemder skal byggje opp ein internasjonal marknadskompetanse og bli internasjonalt konkurransedyktige. Mål om internasjonalisering må balanserast mot andre omsyn i det distrikts- og regionalpolitiske oppdraget.

6.1.3.4 INNOVASJONSNETTVERKA GJEV SAMARBEID OG KUNNSKAPSFLYT

Svært få bedrifter og entreprenørar utviklar seg berre med egne ressursar. Mykje av utviklingsarbeidet skjer i samarbeid og dialog med krevjande leverandørar og kundar. I aukande grad vil det vere behov

for å kombinere forskings- og erfaringsbasert kunnskap i bedriftsutviklinga.

Dei seinare åra har det vore ei aukande merksemd nasjonalt og internasjonalt på kva flyt av kunnskap og utviklinga av strategiske samarbeid har å seie.

I boka *Et kunnskapsbasert Norge* blir olje og gass, sjømat og skipsfart (inkludert leverandørar av varer og tenester) løfta fram som dei sterkaste internasjonale klyngjene i Noreg. Her er det eit tett samspel mellom utdanning, forskning og innovasjon, det såkalla kunnskapstriangellet. Næringsklyngjene har ofte eit regionalt tyngdepunkt, med forgreiningar nasjonalt og internasjonalt.

Mange av dei større og mindre norske næringsklyngjene har vakse mykje dei siste åra og hevdar seg godt i ein global marknad. Større regionar med eit meir variert næringsliv har større potensial for koplingar og samarbeid mellom ulike verksemdar, gjerne frå ulike bransjar. I regionar med store avstandar og lite variert næringsliv er det ei større utfordring å skape nettverk og samarbeid.

Innovasjonsnettverka

For å leggje til rette for samarbeid og flyt av kompetanse og kunnskap er det dei siste åra etablert landsdekkjande innovasjonsnettverk – ein infrastruktur for kompetanseutvikling, nettverksbygging, entreprenørskap og innovasjon – i regi av Innovasjon Noreg, SIVA og Forskingsrådet. Fleire departement og fylkeskommunar er med på å finansiere denne infrastrukturen, som er tilpassa utfordringane i kvar region.

Sentrale delar av nettverket for innovasjon er lokaliserte i nærleiken av universitet og høøgskular.

Til saman er det i dag god regional balanse i innovasjonsnettverka. Departementet har dei siste åra styrkt satsinga på innovasjonsinfrastrukturen. Eit nytt tiårig næringshageprogram blei sett i gang i 2011. Frå 2012 er inkubatorprogramma slått saman til ei ny felles satsing. VRI-programmet er halvvegs i programperioden. Alle programma blir evaluert fortløpande, og resultatane er så langt positive. Regjeringa vil difor kome attende med forslag om ei vidare utvikling av innovasjonsnettverka.

Forskning og utvikling

Kunnskap basert på forskning blir i meldinga peikt på som ei sentral kjelde til økonomisk vekst. Meir kunnskap i privat sektor er naudsynt for å konkurrere med aktørar frå andre land og for å absorbere FoU-resultat frå internasjonale og nasjonale aktørar. Noreg har ein godt utbygd infrastruktur for forskning og kunnskapsoppbygging.

Den relativt omfattande instituttsektoren i Noreg har mykje å seie for utvikling og bruk av kunnskap i

alle delar av landet. Institutta er ulike når det gjeld storleik, fagleg profil og internasjonalisering. Samhandlinga med andre FoU-institusjonar er viktig for kunnskapsflyt og god arbeidsdeling. Dette gjeld spesielt for dei mindre institutta utanfor dei største byregionane. Samstundes blir fagleg spesialisering stadig viktigare. Basisfinansieringssystemet for forskingsinstitutta er evaluert i 2012. Vurderinga til regjeringa kjem i den komande forskingsmeldinga.

Næringslivet i Noreg investerer relativt lite i FoU samanlikna med mange andre vesteuropeiske land. Næringsstrukturen er ei viktig forklaring på det.

Departementet meiner det er naudsynt at fleire bedrifter investerer i FoU. Differensiert innsats er viktig for å gjere FoU relevant for dei regionale innovasjonsprosessane.

Dei regionale forskingsfonda blei oppretta januar 2009, og skal styrkje regional forskning og innovasjon. Følgjeevalueringa av fonda viser at ordninga er godt forankra regionalt og sentralt og har utløyst omfattande aktivitet.

Bedriftene vil hente den forskinga som er mest relevant og som har høg kvalitet. Det vil i mange samanhengar innebere internasjonalt samarbeid. Bedrifter som har vore med i EUs 7. rammeprogram (2008–2014) er i stor grad lokaliserte rundt storbyane. I mange fylke er det svært få bedrifter som deltek. Spørsmålet om norsk deltaking i EUs 8. rammeprogram, Horisont 2020, vil bli lagt fram for Stortinget i ein eigen proposisjon.

Dei regionale forskingsfonda og den regionale innsatsen frå Forskingsrådet gjennom VRI og regionale representantar er viktig for å stimulere bedrifter til å jobbe meir systematisk med å utvikle ny kunnskap. Departementet vil sjå nærare på korleis den regionale organisasjonen til verkemiddelapparatet kan styrkje innsatsen for å mobilisere bedrifter til internasjonalt FoU-arbeid.

6.1.3.5 DEPARTEMENTET FØLGJER OPP RÅD FRÅ GRÜNDERAR

Eldsjele, entreprenørar og innovatørar blir i meldinga peikt på som viktige for nasjonal verdiskaping i framtida gjennom at dei skapar nye bedrifter og arbeidsplassar. Ein underskog av bedrifter må heile tida dyrkast fram til erstatning for dei som blir lagde ned. Det er potensial for entreprenørskap i heile landet, men potensialet varierer mellom regionane.

Det blir etablert om lag 50 000 nye verksemdar i Noreg kvart år. Dei aller fleste er verksemdar med få eller ingen tilsette, og det er få vekstetablerarar.

Det er regionale variasjonar i etableringsfrekvens. Om lag 25 pst. av entreprenørane er kvinner. Også her er det store regionale skilnader.

Etableringsfrekvensen varierer mykje mellom næringer. Med store skilnader i næringsstruktur er

dette ei viktig årsak til dei regionale skilnadene i etableringsfrekvens. Samstundes er det variasjonar mellom område med same folketal.

Om lag halvparten av dei nyetablerte føretaka blir borte i løpet av tre år. Det inneber at område med høg etableringsfrekvens også har høg frekvens når det gjeld avgang.

Departementet sette i 2011 ned eit råd av gründerar som blei bedt om å føreslå tiltak for å gjere situasjonen lettare for nyetablerarar. Rapporten var ferdig i 2012 og inneheld ei rekkje forslag, sjå boks 6.4 i meldinga.

Departementet gjev i dag økonomisk støtte til entreprenørskap både direkte og via fylkeskommunane til Innovasjon Noreg, SIVA og Ungt Entreprenørskap.

Gründerrådet føreslo mellom anna å etablere ein internettportal der all gründerrelevant informasjon er samla. Departementet har i statsbudsjettet for 2013 løyvd midlar til dette. Innovasjon Noreg har fått i oppdrag å utvikle ei ny nettbasert teneste, i nært samarbeid med Altinn.

Nærings- og handelsdepartementet har òg styrkt og laga ei ny innretning av den landsdekkjande ordninga med etablerartilskot som Innovasjon Noreg forvaltar.

På oppdrag frå Kommunal- og regionaldepartementet etablerte Innovasjon Noreg i 2011 ei eiga mentorordning for unge etablerarar (under 35 år). Sidan oppstarten har om lag 300 etablerarar fått dette tilbodet.

I Handlingsplanen for meir entreprenørskap blant kvinner (2008) har regjeringa som mål at kvinnedelen skal vere på 40 pst. Den kvinneretta innsatsen har gjeve gode resultat – talet på kvinneretta prosjekt har auka sterkt.

Innvandrarar har stadig meir å seie for utviklinga i folketalet. Departementet oppmodar fylka til å ta omsyn til desse sterke utviklingstrendane i planlegginga av det regionale utviklingsarbeidet. Det er òg sett i verk prøveprosjekt for fleirkulturelle verdiskaparar i Innovasjon Noreg. I tillegg vil departementet medverke til å utvikle eit nettbasert norskurs for innvandrarar.

I 2009 lanserte Kunnskapsdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet ein handlingsplan for entreprenørskap i utdanninga (2009–2014). Midtvegsevalueringa av planen viser at planen er godt følgd opp, og at dei aktuelle tiltaka er gjennomførte, mellom anna gjennom nye studieplassar i entreprenørskap og innovasjon og etterutdanning av lærarar i entreprenørskap. Ein nettstad for digitale verkemiddel vil bli etablert i løpet av 2013.

Ungt Entreprenørskap er ein viktig aktør for arbeidet med entreprenørskap i utdanninga og tilbyr

ulike program frå grunnskule til høgare utdanning. Ungt Entreprenørskap arbeider også med program som styrkjer samhandlinga mellom nærings- og arbeidslivet og skulane og dermed gjev kunnskap om og engasjement for lokalsamfunnet tidleg i utdanningsløpet. Regjeringa har nær firedobla løyvingane til Ungt Entreprenørskap – frå 7 mill. kroner i 2005 til 26 mill. kroner i 2012.

6.2 Komiteens merknader

Komiteen støtter opp om meldingens mål for den distrikts- og regionalpolitiske innsatsen for næringsutvikling og verdiskaping.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at den distrikts- og regionalpolitiske innsatsen for næringsutvikling og verdiskaping kommer i tillegg til den nasjonale næringspolitikken. Utfordringene og potensialene for næringsutvikling varierer fra sted til sted. Flertallet understreker derfor at en regionalt differensiert innsats er nødvendig for å få størst mulig verdiskaping ut av de offentlige midlene til næringsutvikling.

Flertallet vil peke på at ressursbaserte næringer er viktige i Distrikts-Norge. Bosetting og verdiskaping har i stor grad tatt utgangspunkt i utnyttelse av naturressurser. Landbruks- og matpolitikken, fiskeri- og havbrukspolitikken, olje- og energipolitikken og politikken for marine næringer, reiselivet og mineralnæringen tar alle utgangspunkt i utnyttelse av naturressursene. Flertallet mener politikken på disse områdene er sentral for å nå målene om bosetting og verdiskaping i distrikts- og regionalpolitikken. Flertallet vil i den sammenheng vise til blant annet Meld. St. 22 (2012–2013) Verdens fremste sjømatnasjon, regjeringens strategi for mineralnæringen (framlagt 13. mars 2013), regjeringens reiselivsstrategi (framlagt 11. april 2012) og regjeringens tiltakspakke for skog- og treindustrien som ble presentert 29. april 2013.

Flertallet mener landbruks- og skogpolitikken har en særlig viktig betydning i mange distriktskommuner. Flertallet viser til Meld. St. 9 (2011–2012) Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords, der regjeringen tar til orde for en mer regionalt tilpasset landbruks- og matpolitikk og for at den landbaserte matproduksjonen skal øke i takt med befolkningsutviklingen. Flertallet mener en differensiert landbrukspolitik er avgjørende for å nå dette målet og for å opprettholde bosetting i hele landet.

Flertallet viser videre til at skognæringene er blant våre viktigste distriktsnæringer. Sektoren står overfor store utfordringer som krever en aktiv politikk. Flertallet viser i den forbindelse til at regje-

ringen har lansert en tiltakspakke for skog- og treindustrien på til sammen 250 mill. kroner. I tillegg foreslås kapitalen i Investinor utvidet med 500 mill. kroner som øremerkes skog- og trenæringene.

Flertallet viser til at utfordringene i mindre arbeidsmarkeder er annerledes enn i større. Det har blant annet med næringsstruktur, små miljøer og større avstander å gjøre. Flertallet mener derfor at det er nødvendig med en ekstrainsats i områder med særskilte utfordringer, utover de generelle landsdekkende virkemidlene. Flertallet mener videre at den offentlige innsatsen må tilpasses de regionale forutsetningene, og at fylkeskommunene skal være den ledende aktøren i gjennomføringen av en slik differensiert distrikts- og regionalpolitikk. Flertallet understreker at både det strategiske arbeidet og iverksetting av tiltak i hvert enkelt fylke skal skje gjennom samhandling med Innovasjon Norge, SIVA, Forskningsrådet, Fylkesmannen, Sametinget, kommuner og andre private og offentlige aktører. Flertallet understreker betydningen av god samhandling og en godt fungerende arbeidsdeling mellom aktørene. Fleksibilitet og frihet i prioriteringen av de midlene som blir overført fra Kommunal- og regionaldepartementet til fylkeskommunene, er en forutsetning for å kunne ta tak i lokale utfordringer og fortrinn.

Flertallet viser til det private kapitalmarkedet som den viktigste finansieringskilden for næringslivet. Bedrifter i mindre arbeidsmarkeder har færre banker og finansieringsinstitusjoner å velge mellom, noe som gir mindre konkurranse. Flertallet peker på at uten offentlig innsats ville det være vanskelig å få lån i distriktsområder der panteverdiene er lave. Flertallet understreker videre at offentlige låne- og tilskuddsordninger skal medvirke til å utløse bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter og viser til at selv små midler kan virke utløsende for annen finansiering. Flertallet understreker at i særlig næringssvake områder kan Innovasjon Norge finansiere virksomheter med utelukkende et lokalt eller regionalt marked, eller akseptere større risiko, særlig der andrehåndsverdien av fast eiendom er lav.

Flertallet vil peke på betydningen av god flyt av kunnskap og ideer mellom virksomheter og mellom FoU-institusjoner og næringslivet. Nettverk, klynger og strategiske samarbeidsallianser gir grunnlag for næringsutvikling, verdiskaping, entreprenørskap og innovasjon over hele landet. Flertallet viser til at de siste årene er etablert landsdekkende innovasjonsnettverk i regi av Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet, der flere departementer og fylkeskommuner er med på finansieringen. Flertallet viser til at satsingen på innovasjonsinfrastrukturen er styrket de siste årene, blant annet med et nytt tiårig næringshageprogram fra 2011.

Flertallet vil peke på at Norge gjennom universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter har en godt utbygd infrastruktur for forskning og kunnskapsoppbygging. Flertallet viser til at de regionale forskningsfondene ble opprettet i 2009. I meldingen blir det vist til at følgeevalueringen av fondene viser at ordningen er godt forankret regionalt og sentralt og at de har utløst omfattende aktivitet. Flertallet vil peke på at de regionale forskningsfondene og den regionale innsatsen fra Forskningsrådet er viktig for å stimulere bedrifter til å jobbe mer systematisk med å utvikle ny kunnskap.

Flertallet viser videre til at regjeringen 5. mai 2013 la fram forslag til en vekstpakke med skattetiltak for næringslivet. Flertallet viser til at regjeringen med virkning fra 2014 vil gjennomføre tiltak som bedrer konkurransekraften, øker lønnsomheten og styrker investeringene i fastlandsbedriftene. Tiltakene er fullt finansiert, slik at skattenivået holdes uendret. Flertallet viser videre til at regjeringen samtidig foreslo forbedringer i petroleumsskattesystemet. Flertallet viser til at skattetiltak for fastlandsbedriftene omtales i revidert nasjonalbudsjett for 2013, mens regjeringen har varslet at forslag til lovendringer mv. vil bli fremmet i statsbudsjettet til høsten med virkning fra 2014. Flertallet viser til at skatteendringene for fastlandsøkonomien understøttes av endringer i petroleumsskattesystemet. Regjeringen foreslår at satsen i friinntekten reduseres fra 7,5 til 5,5 pst. for sokkelinvesteringer som påløper fra og med 5. mai 2013. Den samlede friinntekten reduseres dermed fra 30 til 22 pst. regnet nominelt over friinntektsperioden. Endringen fører til at oljeselskapene bærer en større del av kostnadene ved investeringene selv, noe som vil bidra til økt kostnadsbevissthet i oljesektoren.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet vil i all hovedsak ha en dreining av virkemiddelapparatet bort fra rene tilskuddsordninger og over til ordninger basert på insentiver gjennom lettelse i skatter og avgifter. Det er ikke tvil om at det er bedriftene selv som har de aller beste forutsetninger for å kunne vurdere hvilke behov en har, knyttet til nytenkning og innovasjon. Det er også fullt ut mulig, dersom en har økonomi til det, å kunne hente inn råd og praktisk hjelp i det private markedet knyttet til omstillingsprosesser, ekspansjon, markedsundersøkelser osv. I disse tilfellene vil det være mer nyttig med gode skattefradragordninger fremfor å måtte gå gjennom en rekke søknadsprosesser og møter for å få bistand fra det offentlige virkemiddelapparatet.

Så lenge skatte- og avgiftsregimet opprettholdes i dagens form, er disse medlemmer opptatt av at virkemiddelapparatet innrettes på en best mulig

måte for å ivareta næringspolitiske hensyn fremfor distriktspolitiske hensyn. Det som må være retningsgivende for virkemiddelapparatet må alltid være ideens mulighet til å kunne lykkes frem mot en mulighet for å kunne kommersialiseres, og ikke andre utenforliggende hensyn som bostedsadresse, kjønn, alder etc. I tillegg er disse medlemmer opptatt av at en må få mindre detaljstyring av virkemidlene og mer generell målstyring og resultatoppfølging. Disse medlemmer vil også påpeke viktigheten av at det offentlige virkemiddelapparatet ikke skal operere innenfor områder der en allerede har et velfungerende marked. Dette gjelder særlig i tilfeller der staten opptrer som långiver og særlig innenfor lavrisikomarkedet.

Disse medlemmer forutsetter at Innovasjon Norge blir mindre byråkratisk og mer næringsrettet, samt at Innovasjon Norge konsentrerer seg om virksomheter som ikke er i direkte konkurranse med ordninger som tilbys av andre finans- og næringsaktører. Disse medlemmer er opptatt av at Innovasjon Norge skal ha mer fokus på rådgivning og tilrettelegging for bedriftsetablering av norske virksomheter i utlandet i fremtiden. I denne sammenheng ser disse medlemmer for seg en evaluering av Innovasjon Norges utenlandske virksomhet, herunder utekontorene, med hensyn til målstyring og resultatoppfølging. Disse medlemmer forutsetter at de støtte- og tilskuddsordninger Innovasjon Norge forvalter, gjøres generelle og landsdekkende.

I forbindelse med Meld. St. 22 (2011–2012) Verktøy for vekst – om Innovasjon Norge og SIVA SF, ble det lagt opp til at Bygdeutviklingsmidlene (BU-ordningen) i fremtiden skal forvaltes av Innovasjon Norge.

Disse medlemmer vil at BU-ordningen trappes ned fordi den ivaretar distriktspolitiske hensyn, og ikke næringspolitiske. Disse medlemmer mener at det er viktig å satse på bedriftsutvikling og innovasjon over hele landet, men da ut fra det prinsipp at ordningene gjøres generelle og uavhengige av kommune- og fylkesgrenser. Dagens BU-midler er i stor grad å anse som tilskudd til landbrukssektoren eller virksomheter knyttet opp imot denne. Gjenværende midler fra ordningen ønsker disse medlemmer å innlemme i Innovasjon Norges generelle ordninger.

SIVA SF eier og driver 44 næringsparker, er medeier i 25 kunnskaps- og forskningsparker, 54 næringshager, 31 inkubatorer (6 mat og natur og 25 FoU) og 19 industri-inkubatorer og har i tillegg oppfølgingsansvar for 12 NCE (Norwegian Centres of Expertise).

Disse medlemmer er opptatt av at SIVA har klare og tydelige mål samt en tydeligere rolle som industritilrettelegger og -utvikler.

Disse medlemmer er opptatt av at Norge fremstår som et attraktivt sted å lokalisere virksomhet, herunder at utenlandske selskaper på lik linje med norske selskaper skal kunne benytte seg av de ordninger som de ulike virkemiddelaktørene i Norge har, såfremt de etablerer, registrerer seg og har økonomisk aktivitet i Norge.

Disse medlemmer er av den formening at for Norge kan utenlandske direkteinvesteringer bety både arbeidsplasser, økt kompetanse og bedre tilgang til utenlandske markeder.

I Innovasjonsmeldingen, Meld. St. 22 (2011–2012), ble det lagt opp til å opprette inntil seks nye såkornfond over tid. Disse medlemmer forutsetter at disse fondene skal organiseres på bedriftsrettet måte, at de blir landsdekkende og skal ivareta nærings- og innovasjonshensyn. Disse medlemmer forutsetter videre at fondsstyrene blir sammensatt av eksterne medlemmer med relevant kompetanse, uten direkte tilknytning til den offentlige forvaltning.

I forbindelse med regjeringens forslag til revidert nasjonalbudsjett for 2012, Prop. 111 S (2011–2012), ble det lagt opp til opprettelse og oppkapitalisering av to nye såkornfond i løpet av 2012. Disse medlemmer stiller seg positive til dette, men forutsatte at ett av disse såkornfondene ble øremerket for virksomheter som befinner seg i det som omtales som «pollenfasen». Dette vil si en veldig tidlig fase av utviklingen der det er svært vanskelig å fremskaffe privat kapital og behovet for rådgivning vil være stort. Det er også grunn til å tro at et slikt fond vil måtte ha et større tapsfond enn det som er utgangspunktet for de andre fondene. Disse seks såkornfondene som en legger opp til å etablere, skal lokaliseres til alle landsdeler.

Disse medlemmer er av den oppfatning at man må være mer opptatt av å etablere disse fondene i områder med nødvendig kompetanse og med et næringsliv og private som er villig til å gå inn med tilstrekkelig kapital for å «matche» den statlige kapitalen i fondene. Det er videre viktig å legge opp til at man rundt de forskjellige klyngene man har klart å bygge opp i Norge og som er av internasjonal betydning, sikres muligheter til nettopp å fremskaffe fondskapital slik at en vil kunne få den «spin off-effekten» man ønsker rundt nyetableringer og knopp-skyting ut fra disse miljøene. Disse medlemmer mener at disse forutsetningene er viktigere enn at man sprer fondene mest mulig ut ifra geografiske hensyn.

Disse medlemmer viser til at det allerede ett år før Innovasjonsmeldingen, Meld. St. 22 (2011–2012), ble fremlagt, var klart at de landsdekkende såkornfondene var i ferd med å gå tomme og at regje-

ringen var klar over situasjonen uten å ville gjøre noe med den.

Disse medlemmer viser til at det i april 2011 ble sendt ut en pressemelding fra regjeringen om at man ville etablere nye fond, et budskap som ble gjentatt i eierskapsmeldingen, Meld. St. 13 (2010–2011) i juni 2011.

Disse medlemmer viser til at det er helt nødvendig at den nye såkornordningen også er i stand til å tiltrekke seg privat kapital. Med den høye risikoen for investorer som finnes i nye innovative og internasjonalt rettede bedrifter, er det av avgjørende betydning at såkornordningen utformes slik at den kan tiltrekke seg privat kapital og kompetanse.

Ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) handlet det offentlige varer og tjenester for nesten 398 mrd. kroner i 2011, eller rundt 14,5 pst av BNP. Stats- og kommuneforvaltningens innkjøp utgjorde nesten 80 pst av de samlede innkjøpene i offentlig sektor i 2011. Innkjøpene i statsforvaltningen er beregnet til drøyt 168 mrd. kroner i 2011, og de statlige helseforetakene, universiteter samt høyskoler, Forsvaret, Statens vegvesen og Jernbaneverket er blant virksomhetene med de største innkjøpene. Kommuneforvaltningens innkjøp anslås til drøyt 145 mrd. kroner i 2011.

Disse medlemmer vil understreke at det er viktig å stimulere til økt innovasjon i offentlige innkjøp. Utstrakt bruk av offentlige anskaffelser av varer og tjenester kan være med å skape og utvikle ny næringsvirksomhet både lokalt og regionalt.

I denne sammenheng vil disse medlemmer bemerke at det vil kunne være et insitament for lokalt næringsliv å samarbeide da de sammen kan sikre seg kontrakter med det offentlige de ikke ville vurdere å legge inn anbud på og enda mindre sikre seg kontrakter om de sto alene. Dette i sin tur kan gi synergiefekter for bedriftene gjennom innovasjon og produktutvikling.

Disse medlemmer viser til at regjeringen vinteren 2013 har lagt frem en strategi for økt innovasjonseffekt av offentlige anskaffelser. Disse medlemmer hadde helst sett at denne saken hadde blitt fremlagt som en egen proposisjon eller stortingsmelding slik at disse strategiene hadde blitt forankret i Stortinget. Disse medlemmer vil bemerke at ved et fremtidig regjeringsskifte vil regjeringens strategi kunne bli tilsidesatt, noe som ikke er med på å sikre langsiktighet og forutsigbarhet for bedrifter som har avtaler med eller planlegger å inngå langtidsavtaler med det offentlige.

Disse medlemmer er opptatt av at offentlige næringsrettede støtte- og tilskuddsordninger ikke skal komme i strid med EØS-avtalens regler om forbud mot statsstøtte. Disse medlemmer mener at det offentlige virkemiddelapparatet ikke skal bidra til

konkurransesvridning, hvor mottakere av offentlige støtte-, tilskudds- eller låneordninger får konkurransefordeler i forhold til de næringsaktører eller virksomheter som ikke mottar slike midler, uavhengig av i hvilken fase næringsvirksomheten befinner seg.

Norges geologiske undersøkelser (NGU) estimerer at Norge har mineralforekomster i størrelsesorden anslagsvis 1 500 mrd. kroner, noe avhengig av verdensmarkedsprisene for ressursen. Næringen sysselsetter ca. 5 500 personer og omsetter for ca. 11 mrd. kroner og eksporterer for ca. 6,6 mrd. kroner i året. Dette er tall som med de rette rammebetingelser og forutsigbarhet kan økes betraktelig.

Disse medlemmer er klar over at bergindustrien er en næring som både krever fagkunnskap og store investeringer.

Disse medlemmer merker seg at det fireårige programmet (2011–2015) med geofysiske målinger fra fly og helikopter i Nord-Norge ble foreslått videreført i statsbudsjettet for 2013 innenfor en årlig budsjetttramme på 25 mill. kroner. Programmet inngår i satsingen «Nye byggesteiner i nord». Videre ble det foreslått bevilget ytterligere 10 mill. kroner slik at NGU i 2013 også kan starte kartlegging av mineralressurser i Sør-Norge.

Disse medlemmer konstaterer at dette er kartlegging som er viktig for framtidig verdiskaping innen mineralnæringen her i landet. Disse medlemmer ser positivt på at det bevilges midler til kartleggingsprogrammet Mineralressurser i Nord-Norge (MINN), men ser at dette med fordel også kan gjelde resten av Norge hvor det er et potensial.

Disse medlemmer er lite imponerte over kartleggingsgraden av geologien i Fastlands-Norge. Mens våre naboland Sverige og Finland har en kartleggingsgrad på henholdsvis 90 og 100 pst., har Norge en kartleggingsgrad i overkant av 20 pst. Disse medlemmer skulle gjerne sett at denne fremdriften hadde blitt intensivert.

Disse medlemmer mener at også Svalbard bør inkluderes i kartleggingsprosjektet i Nord-Norge. Disse medlemmer er av den formening at det i utvidelsen av det pågående kartleggingsprosjektet bør utarbeides plan for kartlegging for mineralforekomster på norsk kontinentalsokkel.

Disse medlemmer viser til at regjeringen vinteren/våren 2013 la frem en egen strategi for mineralnæringen.

Disse medlemmer hadde helst sett at denne saken hadde blitt fremlagt som en egen proposisjon eller stortingsmelding slik at denne strategien hadde blitt forankret i Stortinget.

Disse medlemmer vil bemerke at ved et fremtidig regjeringsskifte vil regjeringens strategi kunne bli tilsidesatt, noe som ikke er med på å sikre langsiktighet og forutsigbarhet for bedrifter som har

planer om å etablere seg eller utvikle sin virksomhet innen norsk bergindustri.

Disse medlemmer er av den formening at ansvar for kartlegging av mineralforekomster samt konsekvensutredning av om undersøkelser eller utvinning kan tillates, bør skje på nasjonalt nivå. Den konkrete tillatelse for undersøkelser eller utvinning bør skje så lokalt som mulig.

Disse medlemmer er av den formening at kommunene bør gis insitament for regulering og tilrettelegging for etablering og utvikling av bergindustri, gjennom at hele eller deler av den årlige avgiften for undersøkelsesrett og utvinningsrett tilfaller den kommunen som har de areal- og miljømessige utfordringene knyttet til undersøkelser og utvinning.

Norsk næringsliv består i all hovedsak av små og mellomstore bedrifter (SMB) som har kommet til som en følge av at en gründer har stor tro og pågangsmot for å kunne realisere sin idé og skape nye arbeidsplasser, og derigjennom økt verdiskaping og sysselsetting. Dette er ofte bedrifter som har et aktivt eierskap der også eier er nødt til å bidra i produksjonen for at bedriften skal kunne gå med overskudd. Det er nettopp denne typen bedrifter som virkelig rammes av et skjemavelde og krav til innrapporteringer som er så stort at det truer bedriftenes eksistens.

Disse medlemmer mener at de små og mellomstore bedriftene i dette landet er så viktige at man ønsker utarbeidet en egen stortingsmelding om dette feltet for nettopp å kunne diskutere hvordan Stortinget kan bidra til å gjøre hverdagen enklere for denne typen bedrifter. I tillegg til dette har en samlet opposisjon fremmet en rekke forskjellige forslag gjennom hele 2012 for nettopp å bidra til at SMB-bedriftene skal få en betydelig bedre og enklere hverdag. Det er her arbeidsplassene i hovedsak skapes og derigjennom de verdier som skal kunne brukes til å sikre velferden.

Disse medlemmer viser i denne sammenheng til Fremskrittspartiets representantforslag om at det skal utarbeides en stortingsmelding om rammevilkår for små og mellomstore bedrifter, jf. Dokument 8:50 S (2009–2010). Disse medlemmer viser til at regjeringen vinteren 2012 la frem en egen strategi for små og mellomstore bedrifter.

Disse medlemmer hadde helst sett at denne saken hadde blitt fremlagt som en egen proposisjon eller stortingsmelding slik at denne strategien hadde blitt forankret i Stortinget. Disse medlemmer vil bemerke at ved et fremtidig regjeringsskifte vil regjeringens strategi kunne bli tilsidesatt, noe som ikke er med på å sikre langsiktighet og forutsigbarhet for små og mellomstore bedrifter som har planer om å etablere seg eller utvikle sin virksomhet innen norsk næringsliv.

Disse medlemmer er av den formening at kommunene bør gis insitament for regulering og tilrettelegging for etablering og utvikling av næringsvirksomhet, gjennom at en større del av selskapskatten tilfaller kommunen hvor næringsvirksomheten er lokalisert.

Selv om Norge har kommet seg relativt godt gjennom den pågående finanskrisen som nå rammer våre viktigste handelspartnere med stor styrke, er det et faktum at denne krisen også påvirker norsk næringsliv negativt selv om dette skjer i langt mindre omfang enn det som er tilfellet i EU og USA. Tilbakemeldinger fra næringslivet viser pessimisme hva gjelder troen på vekst i bedriftenes omsetning og økonomisk vekst. Dette gjelder særlig for den eksportrettede delen av norsk næringsliv, og til tross for at Norge er i en helt annen situasjon enn andre europeiske land grunnet våre naturgitte forhold med stor olje- og gassaktivitet og store fond bygget opp over tid, noe som gjør det lettere å iverksette tiltak dersom det skulle være nødvendig.

Det er imidlertid et faktum at nasjonens viktigste verktøy for å møte de fremtidige økonomiske utfordringene er bedriftene selv. Dette innebærer at deres konkurransevne vil være helt avgjørende for hvordan de vil kunne møte morgendagens utfordringer.

Disse medlemmer viser i denne sammenheng til Fremskrittspartiets representantforslag om at det utarbeides en stortingsmelding om industriens rammebetingelser, jf. Dokument 8:101 S (2011–2012) samt representantforslag om rammevilkår for norsk skogbruk og treforedlingsindustri, jf. Dokument 8:93 S (2012–2013).

Siden 1949 er antallet gårdsbruk redusert fra 213 000 til 44 700 i 2012, noe som innebærer at i perioden 1949–2002 er gjennomsnittlig 8 bruk lagt ned hver dag. I perioden 1999–2008 er antall gårdsbruk blitt redusert med nesten 7 bruk hver eneste dag. Det totale jordbruksarealet i drift er likevel stort sett uendret, fordi jorda på de nedlagte brukene blir tilleggsjord på de gjenværende. Gjennomsnittsarealet per bruk er blitt firedoblet i perioden 1949–2012 fra 50 dekar til 220 dekar.

Disse medlemmer vil også vise til at sysselsettingen i jordbruket er kraftig redusert: I 1950 var over 20 pst. sysselsatt i jordbruk – i 2009 var andelen ca. 2,0 pst, jordbrukets andel av BNP er i dag ca. 0,5 pst.

Disse medlemmer mener landbruksnærings rammebetingelser preges av mange andre hensyn enn det rent næringsmessige ved at nærings- og distriktpolitikk blandes sammen. Den politiske styringen medfører sterkt begrenset næringsfrihet for den enkelte bonde gjennom et omfattende regelverk og stort byråkrati som er satt til å forvalte dette. Ek-

sempler er jordloven, konsesjonsloven og odelsloven.

Videre vil disse medlemmer vise til at landbruket er skjermet mot internasjonal konkurranse gjennom høye tollmurer og et kvotesystem for import. Dette er et system som er utviklet over år, men som nå kan stå for fall grunnet forhandlinger om større grad av handel også med landbruksvarer gjennom Verdens Handelsorganisasjon (WTO). Utviklingen bærer bud om en gradvis økt konkurranse for norske landbruksvarer.

Disse medlemmer mener utviklingen av en robust produksjon basert på markedsøkonomiske kriterier må ha topp-prioritet og må utvikles før importvernet faller. Det må straks gjøres noe med det jordbrukspolitiske styringssystemet og det juridiske grunnlaget for jordbrukspolitikken som i stor grad ble utformet i mellomkrigstiden under helt andre forhold. Resultatet av mer enn 70 år med en gjennomregulert landbruksnæring beviser at politikken har vært mislykket fordi den ikke har nådd målene knyttet til bosetting, sysselsetting og inntektsnivå. Videre har jordbrukspolitikken medført betydelige kostnader i form av offentlige utgifter, høye priser på matvarer og innskrenket næringsfrihet for bøndene.

Alle begrensninger og hindringer som er satt gjennom konsesjonsbegrensninger, administrative priser, produksjonskvoter og selektive støtteordninger, har vært ødeleggende for primærprodusentene. Skal en utvikle en konkurransedyktig og robust norsk landbruksproduksjon, må det skje en omlegging der deregulering, avbyråkratisering og konkurranse settes i høysetet.

Disse medlemmer mener et ledd i en modernisering vil være at landbrukspolitikken ikke lenger innlemmes i distriktspolitikken. Politikken der landbruket har ansvar for bosetting i distriktene har vært mislykket. Landbrukspolitikken har bidratt til å utarme distriktene og gjort dem mindre i stand til å utvikle et bærekraftig næringsliv og således medvirket til å forsterke sentraliseringseffekten. Konkurransesatt virksomhet i distriktene kjemper en hard kamp for å overleve i den internasjonale konkurransen. I den kampen må den i tillegg til egne kostnader bære en andel av kostnadene til en landbrukspolitikk som er en av verdens dyreste. Den førte politikk har gitt en skjev fordeling av ressurser i distriktene, med det resultat at lokalsamfunnene har fått for få alternativer gjennom et lite variert arbeidstilbud.

Disse medlemmer mener bestemt at det eksisterende jordbruksavtalesystemet, hvor produsentene legger opp sin virksomhet basert på støtte- og reguleringsordninger, må erstattes av et oversiktlig konkurransesystem. Konkurranse er den viktigste drivkraften for utvikling. Lover som begrenser eiendomsomsetning, inkludert bo- og drivepliktsbestem-

melser i odels- og konsesjonslovgivningen, må fjernes. Alle former for produksjons- og markedsreguleringer som begrenser eller hindrer konkurransen må avvikles. Produksjonskvoter og begrensninger i husdyrproduksjonen bør avskaffes og det bør åpnes for fri etablering i alle produksjoner.

Når det gjelder eiendomsrett, viser disse medlemmer til Fremskrittspartiets grunnlovsforslag om opphevelse av Grunnloven § 107 (Odels- og Aasædesretten), jf. Dokument 12:17 (2011–2012), samt representantforslag om oppheving av bestemmelser om prisfastsetting av konsesjonspliktige landbrukseiendommer, jf. Dokument 8:18 S (2010–2011).

Når det gjelder næringsfrihet viser disse medlemmer til Fremskrittspartiets representantforslag om oppsigelse av hovedavtalen for jordbruket, jf. Dokument 8:118 S (2009–2010).

Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at det i 2010 var 118 629 skogeiendommer i Norge. Av disse var om lag 26 887 skogeiendommer omfattet av kravet om boplikt. Ifølge NORSKOG er det færre enn 300 av skogeiendommene som er av en slik størrelse at de forsvarer ett årsverk.

Disse medlemmer er av den formening at dagens boplikt som er pålagt skogbruket, er til hinder for å skape lønnsom næringsvirksomhet.

St. meld. nr. 17 (1998–1999) Verdiskaping og miljø – muligheter i skogsektoren (Skogmeldingen) ble fremlagt vinteren 1998 og behandlet i Stortinget våren 1999. I forbindelse med Meld. St. 9 (2011–2012) Landbruks- og matpolitikken Velkommen til bords, ble skog- og trenæringen etter disse medlemmers mening nedvurdert og nedprioritert i forhold til de distriktspolitiske hensyn og hensyn til landbasert matproduksjon. Media har den siste tiden rettet oppmerksomheten mot rammevilkårene for skogbruk og treforedlingsindustrien i Norge.

Disse medlemmer er opptatt av at skal rammevilkårene for treforedlingsindustrien bedres, må det legges til rette for lønnsomhet i hele verdikjeden – alt fra uttak av råproduktet til foredlingsleddet. Disse medlemmer vil i denne sammenheng også vise til Fremskrittspartiets representantforslag om å beskatte inntekt fra skogforvaltning som kapitalinntekt, jf. Dokument 8:20 S (2010–2011).

Disse medlemmer er opptatt av å sikre at grunneier skal ha faktisk og juridisk rådighet over egen eiendom. Disse medlemmer vil videre i størst mulig grad legge til rette for at grunneier på best mulig måte skal kunne styrke sitt næringsgrunnlag med basis i egne ressurser.

Disse medlemmer er av den formening at å oppheve boplikten vil være med på å utvikle en sunn eiendomsstruktur samt være med og legge til rette for eierskap av større areal og en mer aktiv forvaltning.

Når det gjelder eiendomsrett, viser disse medlemmer til Fremskrittspartiets representantforslag om å oppheve konsesjonskravet for skogeiendommer, jf. Dokument 8:106 S (2011–2012) samt representantforslag om å oppheve boplikt for skogeiendommer, jf. Dokument 8:107 S (2011–2012). Disse medlemmer mener det er på høy tid at en får på plass en ny og oppdatert stortingsmelding som tar for seg rammevilkårene for hele verdikjeden innen skogbruks- og trefordelingsindustrien.

Komiteens medlemmer fra Høyre mener næringspolitikk er viktig. Et lønnsomt næringsliv skaper arbeidsplasser, inntekter og muligheter for bosetting. De viktigste utfordringene for den generelle næringspolitikken er

- stagnerende konkurranseevne i deler av norsk næringsliv
- et lite norsk eiermiljø og en merkbar kapitaltørke
- manglende satsing på innovasjon, spesielt næringsrettet forskning

Disse medlemmer viser til at utfordringene som den stagnerende konkurranseevnen forårsaker, ofte kommer til syne særlig i distriktene. For eksempel er norsk skogsindustri nå på vei under kritisk størrelse. Med den rød-grønne regjeringen er antallet arbeidsplasser i skogsindustrien redusert med ca. 40 pst. I samme periode har sysselsettingen vært stabil i Sverige. Om Södra Cell stenger vil arbeidsplassene være mer enn halvert under rød-grønt styre, fra 8 000 til 3 000. For skogsindustrien, som for annen industri, er generelle næringspolitiske virkemidler helt sentrale. Disse medlemmer viser til at fundamentet for vårt velferdssamfunn er den daglige verdiskapingen i alle landets små og større bedrifter. Det norske velferdssamfunnet er tuftet på prinsippet om at man må skape før man kan dele. Derfor er det viktig å arbeide for at norsk næringsliv kan skape gode verdier og trygge arbeidsplasser. Disse medlemmer viser til at Høyres hovedprioriteringer på denne bakgrunn er

- bedre skatte- og avgiftspolitik, forenklinger i skjemaveldet og investeringer i infrastruktur
- å styrke norske eiermiljø ved å gjøre det mer attraktivt å investere i norske bedrifter
- å styre offentlige midler mot tiltakene som har sterkest innovasjonseffekt

Disse medlemmer viser til at formuesskatten innebærer at den effektive skatten på kapitalavkastning i Norge er svært høy for enkelte typer kapital, den fører til skattemotiverte kapitalplasseringer ved at ulike typer kapital forskjellsbehandles, og den

svekker norsk eierskap. Disse medlemmer vil også lette belastningen ved generasjonsskifte i familieeide bedrifter ved å fjerne arveavgiften.

Landbruk

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at landbruket har en sterk tilknytning til tradisjonelle Høyre-verdier, som respekt for privat eiendomsrett, frihet til å drive næringsvirksomhet samt vern om kultur og natur. Høyre vil arbeide for å styrke eiendomsretten og for å gi bønder og skogbrukere større frihet til å forvalte egen eiendom. Høyres mål er et mer lønnsomt og fremtidsrettet jordbruk og skogbruk i hele landet og å stimulere til økt matproduksjon. Norsk landbruk kjennetegnes av en miljømessig bærekraftig produksjon og trygg mat. Sammen med en rask befolkningsvekst – vi er trolig flere enn 6 millioner nordmenn i 2030, er det behov for økt matproduksjon i årene som kommer. Samtidig synker antallet bønder. Det har blitt 6 000 færre bruk under den rød-grønne regjeringen. Disse medlemmer mener staten fortsatt skal gi økonomisk tilskudd til landbruket, men slike tilskudd må være mer målrettede og mindre byråkratiske enn i dag. Bonden er en selvstendig næringsdrivende, og trenger best mulige vilkår for å skape egne inntektsmuligheter. I Høyres alternative budsjett reduserer vi skattene for bønder. Samlet vil disse skatteforslagene føre til en kraftig økning i landbrukets investerings- og økt lønnsomhet i landbruket. Summen av skatteforslagene er ca. 800 mill. kroner. Disse medlemmer viser til at en forskningsrapport fra NILF viser positive effekter av Høyres landbrukspolitikk på lang sikt.

Sjømat

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at regjeringen nylig la frem den såkalte sjømatmeldingen. Sjømatmeldingen reverserer deler av den rød-grønne politikken, og bringer på mange måter norske fiskere tilbake til 2005, da Høyre gikk ut av regjering. Etter 8 år er feilen fra den såkalte struktur-frysen rettet opp, og regjeringen har nå landet på en meglingsordning for prisfastsettelse tilsvarende den Høyres fiskeriminister Svein Ludvigsen foreslo. Regjeringens førjulsforsøk på å stramme inn leveringsplikten er ikke fulgt opp i sjømatmeldingen. Isteden skal det nå nedsettes et offentlig utvalg. Disse medlemmer viser til at Høyre ønsker å bringe norsk fiskerinæring videre. Vi vil

- endre kvoteåret slik at det starter 1. september, for å oppnå større fleksibilitet og tilpasning til markedets ønske om fersk fisk året rundt
- ha en strukturordning for flåten i lukket gruppe under 11 meter

- ha en prøveordning for samfiske i åpen gruppe
- endre regelverket slik at generasjonsskifter kan skje på en mer ubyråkratisk måte
- Ved gjennomgang av leveringsforpliktelsene må det tas sikte på å gi industri og flåte større fleksibilitet i utnyttelsen av fiskeråstoffet, for slik lettere å oppfylle formålet med forskrift om fartøy med torsketråltilatelse. Da kan det være aktuelt å la industrien leie ut deler av kvotene med leveringsforpliktelser til kystfartøy, samtidig som slumpfiskordningen utvides.

Maritim næring

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at arbeidsplassene i den maritime næringen er spredt over hele landet og sysselsetter over 100 000 mennesker, hvorav 25 000 er sjøfolk. Halvparten av disse er offiserer. Høyres mål er en levedyktig skipsfartsnæring som både bidrar til verdiskaping langs kysten og gir livsgrunnlag for bedrifter i leverandør- og utstyrsindustrien. Det viktigste er å gi skipsfarten rammebetingelser som gjør det attraktivt å være lokalisert i Norge. Den maritime næringen er i stadig større grad kunnskapsbasert. Det er en enorm teknologiutvikling i skipsfarten. For eksempel bygges det stadig flere spesialskip der teknologi som dynamisk posisjonering gir nye muligheter. Utviklingen gjør at det også stilles stadig strengere krav til helse, miljø og sikkerhet. Kravet om kompetanse blir merkbart både for sjøfolk, rederier og utdanningsinstitusjoner. Kompetanseheving blir nøkkelen for å sikre en fremtid for skipsfarten, og Høyre vil legge til rette for at maritim utdanning skal lønne seg og at kvaliteten på maritim utdanning heves.

Reiselivssatsing

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at reiselivsnæringen er en stor og viktig næring som bidrar med mange fremtidsrettede arbeidsplasser over hele landet. For mange familieeide hoteller i distriktene er det viktig å få bort særnorske skatter på norsk kapital. Disse medlemmer viser til at Høyre og Kristelig Folkeparti ønsker å redusere formuesskatten.

Mineralnæringen

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at regjeringen nylig la frem en mineralstrategi. Store mineralressurser i norske fjell, samt et verdensmarked for mineraler som bare øker, legger grunnlaget for at mineralnæringen kan bli Norges neste store kunnskapsklynge etter energi, maritim og sjømat. Disse medlemmer mener næringens utfordring under den sittende regjering er at det i praksis ikke gis grønt lys

for nye mineralprosjekter. Det står bergindustriprosjekter «på vent» rundt om i landet, slik som Nussir og Sydvaranger Gruve. Disse medlemmer vil derfor hevde at statsråd Trond Giske tar munnen for full når han lover tidenes skattejakt. Det skapes også betydelige usikkerheter når det kommer motstridende signaler fra de ulike regjeringspartiene. Som en konsekvens av at Trond Giske sa et prinsipielt ja til sjødeponi, før Bård Vegard Solhjell sa et de facto nei neste dag, ble gruveaksjen Nordic Mining filleristet. Disse medlemmer er skuffet over at mineralstrategien ikke tar tak i de uavklarte forholdene knyttet til myndighetsutøvelsen på forskjellige forvaltningsnivåer og urfolks rettigheter, noe Høyre foreslo i Stortinget allerede i 2010.

Olje og gass

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at den norske petroleumsnæringen er en kunnskapsintensiv virksomhet som er av det ypperste i verden, uansett næring. Selv om ressursgrunnlaget i form av olje og gass er en forutsetning for petroleumsvirksomheten, er næringen i stor grad basert på kunnskap og kompetanse: kunnskap og kompetanse til å påvise ressursene og kunnskap og kompetanse til å utvinne den og levere den til markedet.

Disse medlemmer vil understreke viktigheten av denne næringen for bosetting og aktivitet både på Vestlandet og kanskje spesielt i nord.

Samtidig vil disse medlemmer understreke at olje- og gassaktiviteten utenfor kysten må følges opp med strenge krav til beredskap, helse, miljø og sikkerhet. Det er viktig å holde et daglig høyt fokus på disse områdene i alle operasjoner. Norge ligger langt fremme både forvaltningsmessig og når det gjelder industriens fokus og evne til å møte risikobildet, men dette arbeidet må være en kontinuerlig forbedringsprosess fra alle parter.

Disse medlemmer mener Nord-Norge er mulighetenes landsdel. Landsdelen er svært rikt utrustet med naturressurser og andre forhold som kan gi landsdelen en langt større verdiskaping og befolkningsvekst enn i dag. Fylkene Nordland, Troms og Finnmark danner en region med mange spennende særtrekk og ikke minst store muligheter for å videreutvikle blant annet kompetansebasert næringsliv.

Disse medlemmer vet at det i årene som kommer vil skje mye i nord. Petroleumsaktiviteten i Barentshavet er så vidt kommet i gang. Det har de siste årene blitt gjort flere lovende funn i åpnet område i Barentshavet, blant annet Skrugard og Havis. Ressurskartleggingen blant annet i det sørøstlige Barentshavet viser at det potensielt kan være store olje- og gassressurser der. Om 8–10 år kan det være

4–5 000 mennesker i sving for å drifte aktiviteten i Barentshavet.

Disse medlemmer viser til at det i Norskehavet er planer for investering på rundt 90–100 mrd. kroner i forbindelse med den planlagte utbyggingen av Aasta Hansteen-feltet. Så langt har Helgeland få ringvirkninger fra petroleumsvirksomheten. Det kan andre seg med utbyggingen av Aasta Hansteen og andre felt i det nordlige Norskehavet.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at en fremtidig åpning av havområdene utenfor Lofoten og Vesterålen for petroleumsvirksomhet kan legge grunnlaget for ny næringsvirksomhet og flere arbeidsplasser i denne delen av Nord-Norge.

Fylkeskommunenes rolle i næringsutviklingen

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at Høyre på lang sikt mener fylkeskommunene bør legges ned, og at fylkeskommunene ikke skal ha en rolle i næringsutviklingen. Disse medlemmer viser til at Høyres næringspolitikk fokuserer på tiltak som kommer næringslivet i hele landet direkte til gode. Målrettede og lokalt styrte offentlige støtteordninger kan ha en funksjon.

Det private kapitalmarkedet

Komiteens medlemmer fra Høyre er enige i at det private kapitalmarkedet er den viktigste finansieringskilden for næringslivet, og at den spiller en nøkkelrolle for verdiskapingen. Disse medlemmer viser til at hvem som eier bedriftene ikke er uten betydning for hvilken politikk som må føres for ikke å tappe disse bedriftene for verdier. Eiers rolle i norsk verdiskaping er en underkjent faktor i den norske velferdsstaten. Høyre mener formuesskatten diskriminerer norsk eierskap. Disse medlemmer viser til at privat eierskap er størst i nord og vest. I vestlandsfylkene Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal samt i hele Nord-Norge representerer det private eierskapet mer enn 70 pst. av næringslivets verdiskaping i fylket. Det private eierskapet er svært viktig i Distrikts-Norge.

Disse medlemmer viser til at Høyre i sitt alternative budsjett for 2013 bevilger 500 mill. kroner til såkornfond ut over regjeringens opplegg.

Disse medlemmer viser til at flere av endringene som ble foreslått i Meld. St. 22 (2011–2012) Verktøy for vekst – om Innovasjon Norge og SIVA, har Høyre tatt til orde for tidligere. Disse medlemmer viser til at Høyre mener at det også er uheldige sider ved innretningen av såkornfondene. Dagens såkornfondmodell har hatt som utilsiktet konsekvens at fondene til dels unngår tidligfaseselskaper og risiko. Det er en begrenset tidsramme på såkorn-

fondene, og det kan gi en altfor kort investeringshorisont.

Det er i stortingsmeldingen fortsatt noe uklart hvordan staten kan bidra til å styrke kommersialisering av forskning og ideer. En slik satsing er viktig for å kunne etablere flere internasjonalt konkurransedyktige vekstselskaper fremover. For eksempel er virkemidlene for inkubasjon og tidligfasekapital ikke styrket. I dag er det slik at enkelte gründer-selskaper betaler eksterne rådgivere for å skrive søknader om støtte, og regjeringen har lovet forenkling. Det er tvilsomt at foreslåtte forenklinger vil løse dette, og Høyre vil følge med og sørge for at det blir en faktisk forbedring. Disse medlemmer viser til at Høyre og Fremskrittspartiet i løpet av behandlingen foreslo å styrke Skattefunn-ordningen, men at dette ble nedstemt av regjeringspartiene.

Næringsklynger

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at satsing på næringsklynger er i tråd med den politikk Høyre gikk i spissen for fra tidlig 2000-tall.

Gründer-politikk

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at forenkling, forbedrede investeringsmuligheter og styrket egenkapital er viktige virkemidler i en gründerpolitikk. Disse medlemmer viser til at Høyre ønsker å redusere næringslivets kostnader ved administrative byrder med 25 pst. Vi har foreslått et investeringsfond for enkeltpersonforetak og vi mener skattelettelser i kombinasjon med fjerning av formuesskatten er viktig for å forbedre bedriftenes egenkapital. Særlig gjelder dette for yngre bedrifter som kan ha en høy papirverdi, men står uten muligheter til å betjene en høy formuesskatt.

Generell næringspolitikk

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti peker på at verdiskaping er grunnlaget for velferden, og at politikernes hovedoppgave er å legge til rette for gode og forutsigbare rammevilkår for å opprettholde og styrke verdiskapingen i samfunnet. Høy verdiskaping gir trygge arbeidsplasser og overskudd til fordeling til viktige fellesskaps-goder.

Dette medlem viser til at Kristelig Folkeparti ønsker et skattesystem som ikke ødelegger for entreprenørskap, innovasjon og vekst i næringslivet. Dette medlem viser til at Kristelig Folkeparti gjentatte ganger har foreslått å fjerne arveavgiften og formuesskatten på arbeidende kapital.

Dette medlem ønsker et velfungerende arbeidsmarked som balanserer hensynet til fleksibilitet i næringslivet og rettigheter for arbeidstakerne. Det

er nødvendig med virksom konkurranse i næringslivet for å få en god utnyttelse av ressursene i samfunnet og for å sikre mangfold og variasjon i næringslivet.

Dette medlem viser til at en aktiv næringspolitikk er avgjørende for å skape verdier, arbeidsplasser og god bosetting i landet. Dette medlem peker på at Norge drar stor fordel av å ha en sterk og innbringende oljenæring som gir muligheter til å styrke statsbudsjettet hvert år.

Samtidig er dette medlem urolig for situasjonen i innlandsnæringer som ikke er innenfor nedslagsfeltet til ringvirkningene fra oljenæringen. Konkurranssevnen til fastlandsindustrien har lenge vært stagnerende, og en sterk krone, økte lønnskostnader og stadig mindre konkurransedyktige skattebetingelser svekker eksportrettede bedrifters evne til å konkurrere.

Dette medlem viser til at blant annet skog næringen og skogindustrien har slitt de siste årene, og at antallet ansatte i skogindustrien er redusert med omtrent 40 pst. under denne regjeringen.

Dette medlem mener det er avgjørende at norsk næringsliv opprettholder konkurransekraften, og viser til Representantforslag 71 S (2012–2013) om tiltak for å styrke norsk industri, der Kristelig Folkeparti ber regjeringen foreta en gjennomgang av norsk industris rammevilkår, herunder avskrivningsreglene, og fremme forslag om tiltak som skal sikre at norske bedrifter opprettholder konkurransekraften.

Landbruk

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti ønsker et aktivt landbruk i alle deler av landet. Dette er avgjørende for å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret og et levende kulturlandskap. En forutsetning for rekruttering er at jordbruket gir en inntekt å leve av. Derfor er det viktig for dette medlem at forskjellene i inntekt mellom bønder og sammenliknbare yrkesgrupper reduseres.

Dette medlem viser til at det i Meld. St. 9 (2011–2012) Velkommen til bords (landbruks- og matmeldingen), ble lagt stor vekt på at inntekt er det viktigste virkemiddelet for å nå de landbrukspolitiske målene. Dette medlem er enig i dette. Videre registrerer dette medlem at yrkesutøvere i jordbruket i gjennomsnitt har hatt om lag samme krone-messige inntektsutvikling som andre grupper i samfunnet de siste årene, men likevel ligger inntektsnivået langt lavere enn hos andre yrkesgrupper. For å nå de landbrukspolitiske målene og sikre rekruttering til yrket vil dette medlem presisere at det må legges rammevilkår for næringen som gir bønder, som selvstendig næringsdrivende, muligheter til vesentlig å redusere inntektsforskjellene til andre grupper.

For øvrig viser dette medlem til Kristelig Folkepartis merknader til landbruksmeldingen i Innst. S. 234 (2011–2012).

Fiskeri

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti viser til at regjeringen før jul 2012 foreslo å skjerpe leveringsplikten betydelig. Dette medlem merker seg at regjeringen i Meld. St. 22 (2012–2013) Verdens fremste sjømatnasjon har gått tilbake på dette, og nå nedsetter et utvalg for å utrede dette. Dette medlem viser til at regjeringen med det har kommet med flere ulike signaler til næringen. Dette medlem understreker at dette utløser en uheldig usikkerhet for en næring som danner grunnlag for bosetting i en rekke kystkommuner.

For øvrig viser dette medlem til Kristelig Folkepartis merknader i innstillingen til sjømatmeldingen, Meld. St. 22 (2012–2013).

Maritim næring

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti vil understreke den svært viktige posisjonen den maritime næringen har både hva gjelder sysselsetting og verdiskapning langs kysten i Norge. Dette medlem viser til at næringen sysselsetter over 100 000 personer og skaper verdier for omtrent 150 mrd. kroner i året. Verdiskapingen i næringen har vokst med over 130 pst. fra 2000 til 2010. Dette medlem mener rederiene og deres eiere er motoren i den norske maritime klyngen. Samtidig har sjøfolkene en avgjørende funksjon som bærere av praktisk kunnskap, ikke bare om bord i skipene, men også på land.

Dette medlem viser til at norsk maritim næring er en svært konkurranseutsatt næring, som er avhengig av konkurransedyktige rammevilkår for fremdeles å være lokalisert i Norge. Dette medlem mener det er behov for å styrke konkurransekraften til den maritime næringen.

Dette medlem peker på at Norge fremdeles holder fast på den særnorske formuesskatten. Dette medlem mener formuesskatten er en næringsfiendtlig skatt, som hemmer verdiskapning, konkurransekraft og sysselsetting. Dette medlem mener formuesskatten på arbeidende kapital bør fjernes, og viser til Innst. 3 S (2012–2013) der Kristelig Folkeparti fremmet dette for Stortinget.

Dette medlem viser til Kristelig Folkepartis representantforslag, Dokument 8:74 S (2012–2013) om avvikling av arveavgift ved generasjonsskifte i familieeide bedrifter, der Kristelig Folkeparti foreslår å innføre en rett til arveavgiftsavskrivelse over 10 år ved generasjonsskifte i familieeide bedrifter. Hvis bedriften avvikles innenfor en tiårsperiode, skal

det svares en arveavgift som er redusert med en tidel for hvert år bedriften har vært drevet videre.

Dette medlem viser til at den norske maritime næringen er unik ved at den kan tilby et komplett maritimt miljø med aktører innen alle sektorer av næringen. Dette gir enorme fortrinn i konkurransen med et stadig sterkere maritimt miljø utenfor Norge, som for eksempel i Kina. Dette medlem viser til at det i hovedsak er omstillingsevne og innovasjon som har kjennetegnet den norske maritime klyngen.

Dette medlem vil videre peke på behovet for å styrke den maritime utdanningen. Dette medlem viser til at det, på grunn av den enorme veksten i maritim sektor, nå er mangel på arbeidskraft med maritim utdanning, og sektoren har derfor utfordringer med å rekruttere arbeidskraft med relevant utdanning og spesialisert kompetanse. I tillegg er det gang på gang påvist at utdannelsen er lite helhetlig, lite standardisert og til dels utdatert.

Dette medlem viser til Kristelig Folkepartis representantforslag, Dokument 8:57 S (2012–2013), der det foreslås en rekke tiltak for å styrke den maritime utdanningen.

Dette medlem mener nærskipfarten må styrkes. For å styrke norsk nærskipfart er det nødvendig å forbedre nærskipfartsflåtens rammebetingelser, gjøre norsk eierskap attraktivt, og sikre konkurransekraft innen Europa.

Dette medlem mener sjøtransporten kan løse viktige utfordringer innen samferdselssektoren. Analyser fra Transportøkonomisk institutt viser at en reduksjon i avgiftsnivået for sjøtransport er et viktig tiltak for å stimulere til økt overføring av transport fra land til sjø.

Dette medlem mener det trengs en helhetlig gjennomgang av avgiftspolitikken i sjøtransporten for å bedre og forenkle rammebetingelsene for nærskipstransporten.

Dette medlem viser til Kristelig Folkepartis representantforslag, Dokument 8:73 S (2012–2013), der det foreslås en rekke tiltak for å styrke nærskipfarten i Norge.

Små og mellomstore bedrifter

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti viser til at om lag 80 pst. av norske bedrifter har under fem ansatte. Disse bidrar med avgjørende verdiskaping for landet, og det er viktig med gode rammebetingelser som gir denne typen virksomheter muligheter til å overleve og vokse. Dette medlem peker på at småbedriftene er en viktig kilde til omstilling og nyskaping i norsk næringsliv. Dette medlem viser til at Kristelig Folkeparti i sitt alternative statsbudsjett foreslo å stimulere til innovasjon og utvikling ved å styrke

Forskningsrådets ordninger, BIA (Brukerstyrt innovasjonsarena) og Skattefunn.

Dette medlem viser til at familieeide bedrifter har en særlig utfordring ved generasjonsskifter. Dette medlem vil fjerne arveavgiften dersom neste generasjon driver bedriften videre.

Gründer og skjemaveldet

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti mener det er nødvendig å gi gründere gode vilkår for å starte egen virksomhet. Dette medlem mener det skal være enkelt å starte og drive egen virksomhet. Økt satsing på utdanning, forskning og utvikling er nødvendig for et næringsliv som skal bære kostnader for kommende generasjoner. Dette medlem mener også det er viktig å innføre bedre sosiale rettigheter for dem som starter egen drift, og for selvstendig næringsdrivende. Syketrygd og gode løsninger for omsorg for egne barn er for dårlig ivaretatt for selvstendig næringsdrivende sammenlignet med arbeidstakere.

Dette medlem mener det er behov for et enklere Norge med mindre skjemavelde og mindre byråkrati. Dette medlem understreker viktigheten av å avskaffe unødige lover og regler, og forenkle rapportering. Dette medlem mener det må være et mål å minske de administrative kostnadene som har oppstått på grunn av regler og skjemavelde, varig og med minst 25 pst.

Dette medlem viser til at norsk næringsliv bruker 54 mrd. kroner på rapportering som følge av norske regler og skjemabelastning. Det innebærer at for hver prosent rapporteringsbyrden reduseres, frigjøres 540 mill. kroner til gründervirksomhet og videreutvikling av norske bedrifter, noe som er bra både for bedriftene og for muligheten til å skape flere arbeidsplasser og dermed få flere i arbeid. Dette medlem mener ingen skal være nødt til å oppgi den samme opplysningen til det offentlige flere ganger.

7. Kompetanseheving i arbeidsmarknaden

7.1 Sammendrag

Regjeringa vil

- føre vidare ein spreidd struktur for høgare utdanning
- leggje til rette for godt samarbeid mellom utdanningsinstitusjonar, næringsliv og fylkeskommunar om regionalt tilpassa utdanningstilbod
- identifisere barrierane for etter- og vidareutdanning i små og mellomstore bedrifter med sikte på framtidige tiltak

- leggje til rette for eit godt system for desentralisert og fleksibel utdanning
- føre vidare arbeidet med å redusere fråfall i vidaregåande opplæring

7.1.1 *Kompetent arbeidskraft er avgjerande for samfunnsutviklinga*

7.1.1.1 KOMPETANSE OG KUNNSKAP ER NAUDSYNT

Det blir i meldinga peikt på at det fleire stader i landet er ei utfordring å rekruttere nok kompetent arbeidskraft. For folk som tek høgare utdanning har mobiliteten ofte samanheng med val av studiestad og overgangen til den første jobben. Det kan vere krevjande å flytte for dei som har etablert familie, særleg om det er to i hushaldet som er i arbeid. Det er difor to problemstillingar her – éi knytt til rekruttering av unge menneske til regionen og éi knytt til vidare kvalifisering av dei som alt bur og arbeider der. Desse blir stadig viktigare i små arbeidsmarknader ettersom stadig fleire unge veks opp i større byområde.

Kravet om stadig større produktivitet og innovasjon i både offentleg og privat sektor gjer det heilt avgjerande å ha tilsette med rett kompetanse. Kompetanse er både erfaringsbasert og utdanningsbasert. Det blir i meldinga peikt på at tilgang på dyktige fagfolk er svært viktig i alle typar verksemder. Mykje av konkurransevna i Noreg er knytt til prosessinnovasjonar. Her har ein lukkast godt. Fagopplæring er her viktig. Det same er opplæring som kan bidra til å skape større produktivitet.

Utdanningsinstitusjonane får ein regional meirverdi når dei leverer kandidatar med kunnskap som er relevant for det lokale arbeidslivet i regionen. På smalare kompetanseområde kan det vere ei utfordring å bygge opp sterke undervisnings- og FoU-miljø. Kompetansearbeidsplassutvalet peika på behovet for samarbeid mellom utdanningsinstitusjonane og ulike aktorar for å mobilisere dei menneskelege ressursane og bidra til kunnskapsutvikling for arbeidsmarknaden. I fleire innovasjonsprogram, som NCE og Forskingsløft i nord, er ein viktig aktivitet nettopp å etablere samarbeid mellom bedrifter, klyngrer og ulike utdanningsmiljø. Det finst fleire gode døme på at slikt samarbeid har ført til skreddarsydd kurs og utdanningar heilt i tråd med kva ulike bransjar og bedrifter treng.

Det er ein monaleg skilnad i utdanningsnivået i ulike regiontypar i Noreg. Regionale skilnader i næringsstruktur fører til ulikt behov for type utdanning og kompetanse. Behovet for kompetanse veks i alle typar næringer, og dei fleste nye kompetansearbeidsplassane kjem i eksisterande næringer som er i ferd med å omstille seg. Kompetansearbeidsplassar utgjer ein større del av alle arbeidsplassar i storbyregionar enn dei gjer i andre regiontypar.

Behov for etter- og vidareutdanning

I meldinga blir det vist til at omstilling og evne til innovasjon i verksemdene vil vere sentralt for at både det offentlege og næringslivet skal fungere best mogleg, ikkje minst på stader med omstillingsutfordringar og raske strukturendringar.

Etter- og vidareutdanning er viktig for tilgangen til relevant kompetanse i heile landet. Å stimulere vaksne til vidareutdanning er særleg viktig i område der ein slit med å rekruttere til ledige stillingar.

Ei undersøking gjord av NIFU syner at det er store variasjonar i kor mykje private og offentlege verksemder investerer i kurs, opplæring og formell vidareutdanning for sine tilsette. Det er også tydelege geografiske variasjonar i kompetanseinvesteringane.

Arbeidstakarar med høg formell utdanning er dei som i størst grad tek vidareutdanning. Det gjeld særskilt tilsette i offentleg sektor.

Kommunal- og regionaldepartementet vil starte eit arbeid for å få kunnskap om omfang og bruk av ordningar som stimulerer til kompetanseutvikling i bedrifter i det distriktpolitiske verkeområdet, og forklaringar på variasjonane når det gjeld investeringar i kompetanse frå næringslivet si side. Departementet vil òg hente inn kunnskap om kva tilbod mindre verksemder har for å få hjelp til å avklare kompetansebehov. Dette arbeidet skal ein mellom anna sjå i samanheng med arbeidet med nasjonale og regionale kompetansestrategiar, som OECD skal setje i gang i Noreg og som Kunnskapsdepartementet har ansvaret for å koordinere.

7.1.1.2 TILBOD OM EI DESENTRALISERT OG FLEKSIBEL UTDANNING GJER UTDANNING MOGLEG FOR FLEIRE

Det blir i meldinga vist til at tilbodet av desentraliserte og fleksible utdanningar gjer det mogleg å styrkje den formelle kompetansen sin, uavhengig av om ein bur i nærleiken av ein studiestad eller ikkje. Ein kan skilje mellom to ulike behov for desentralisert og fleksibel utdanning. På den eine sida har vi personar som på eige initiativ og ut frå egne interesser søker meir utdanning. Denne gruppa vil ha nytte av nettbasert fjernundervisning, gjerne kombinert med studentsamlingar på campus eller andre stader.

På den andre sida treng mange private og offentlege verksemder å utvikle kompetansen i eigen arbeidsstokk. Her kan det vere nyttig å organisere spesielle løysingar tilpassa det behovet verksemdene har, og arbeidstilhøva til dei tilsette.

Fleksible utdanningstilbod på Internett er ei framtidsretta løysing. Om lag 6 pst. av studentane studerer i dag utanfor campus. Fleire institusjonar, og då særleg høgskular, har på eige initiativ, og med hjelp frå Noregsuniversitetet, utvikla eit stort nettbasert undervisningstilbod. Gjennom eCampus-satsin-

ga til Kunnskapsdepartementet er målet å byggje ut ein felles IKT-arkitektur i UoH-sektoren som skal leggje til rette for nettstøtta og fleksibel utdanning i stor skala.

Kommunal- og regionaldepartementet legg vekt på at fylkeskommunane som regionale utviklingsaktørar kan medverke til utvikling og oppstart av nettbaserte og desentraliserte undervisningsløysingar i samarbeid med lokalt arbeidsliv og utdanningsinstitusjonar.

7.1.1.3 KOPLING AV TILBOD OG ETTERSPURNAD ETTER KOMPETANSE

I meldinga blir det peikt på at det er naudsynt med gode koplingar mellom behovet for kompetanse i arbeidslivet på den eine sida og tilboda om utdanning på den andre. Vidare er det viktig å stimulere til kompetanseheving i arbeidsstokken. Det blir i meldinga vist til at fylkeskommunen, kunnskapsinstitusjonar, det regionale næringslivet, arbeids- og velferdsetaten (Nav) og Innovasjon Noreg er viktige aktørar i den samanhengen.

Det er store variasjonar rundt om i landet i korleis dette skjer. Departementet har vore i kontakt med fleire av fylkeskommunane, og oppfatar at det finst funksjonar som kan vere nyttige å ha lokalt og regionalt. Sjå døme i meldinga. Det er ulike måtar å organisere desse funksjonane på.

Departementet vil hente inn meir kunnskap om korleis aktørane på regionalt nivå samarbeider om å kople tilbod og etterspurnad av kompetanse, mobilisering til utdanning i arbeidslivet og i befolkninga, og tilrettelegging for desentralisert utdanning.

7.1.2 *Universitet og høgskular har ei regional rolle*

Universitet og høgskular blir i meldinga peikt på som viktige senter i dei regionale og nasjonale kompetansmiljøa og forsyner offentleg og privat verksemd med utdanna arbeidskraft. Dei regionale høgskulane har vore avgjerande for auken i utdanningsnivået i heile landet.

Ei av årsakene til overvekta av unge vaksne i dei største arbeidsmarknadsregionane er flytting i samband med utdanning. Det er i dag berre små regionale skilnader i kor mykje folk utdannar seg.

Fleire undersøkingar av flyttemønsteret til studantar før og etter avslutta utdanning tilseier at ein spreidd utdanningsstruktur er særskild viktig for regional tilgang på høgare utdanna arbeidskraft, og avgjerande for den regionale balansen.

Tilhøvet mellom lokal rekruttering til studium i ein region og avsetjing til arbeidsmarknaden i same region seier noko om regionen importerer eller eksporterer arbeidskraft med høgare utdanning. Ei utgreiing frå Statistisk sentralbyrå viser at nesten 60

pst. av studentane blir buande og finn sin første jobb i den same arbeidsmarknaden som høgskulen eller universitetet dei har gått på ligg i.

7.1.3 *Utvikle tilbod tilpassa den regionale arbeidsmarknaden*

I meldinga blir det vist til at viktige eksport- og næringsklyngjer er avhengige av god tilgang på kvalifisert arbeidskraft for å sikre vidare vekst og utvikling.

Det blir vidare i meldinga vist til at det er viktig med samarbeid regionalt mellom lokale og regionale styremakter, utdanningsmiljø og næringsliv for å sikre utvikling av utdanningstilbod tilpassa den regionale arbeidsmarknaden. Det finst i dag fleire ulike samarbeidsarenaer for dette.

Med utgangspunkt i budsjettmidla frå Kommunal- og regionaldepartementet organiserer fylkeskommunane regionale partnerskap for regional utvikling. Fylkeskommunane har samstundes ansvar for vidaregåande opplæring og fagskuleutdanninga. Universitet og høgskular har, på oppdrag frå Kunnskapsdepartementet, etablert Råd for samarbeid med arbeidslivet (RSA-råda).

Som ledd i arbeidet med å utvikle eit meir kompetansedyktig næringsliv har Kommunal- og regionaldepartementet avsett 20 mill. kroner på budsjettet for 2013 til næringsretta kompetansebygging.

7.1.4 *Rettleiing og fråfall i vidaregåande opplæring*

Det at mange fullfører vidaregåande opplæring er særskild viktig for å ta vare på dei menneskelege ressursane i samfunnet på ein best mogleg måte. Utfordringa med høgt fråfall er høgt prioritert politisk og Kunnskapsdepartementet har gjort fleire analysar av årsakene. Element som er trekte fram for å forklare høgt fråfall, er mellom anna mangel på læreplassar, svakt grunnlag frå grunnskulen, utdanningsnivået til foreldra og avstand til lærestaden.

Mange tiltak er allereie sette i gang. Kunnskapsdepartementet sitt treårige prosjekt Ny GIV starta i 2010 og er retta mot å auke gjennomføringa av vidaregåande opplæring. Prosjektet legg grunnlaget for ein forsterka innsats regionalt. Fleire fylkeskommunar melder at Ny GIV alt har ført til tettare samarbeid med kommunane om overgangen mellom grunnskule og vidaregåande skule.

Mange vidaregåande skular har alt god kontakt og samarbeider med bedrifter og arbeidsliv i lokalmiljøet. I mange mindre arbeidsmarknader vil vidaregåande skule vere ein kompetansebase, spesielt innan yrkesretta fagutdanning. Skulen kan her vere ein viktig utviklingsaktør i lokalmiljøet gjennom å samarbeide med det lokale næringslivet.

Kunnskapsdepartementet og alle hovudsamanslutningane i arbeidslivet har undertekna ein samfunnskontrakt for å sikre fleire læreplassar. Det er eit mål å auke talet på læreplassar med 20 pst. i 2015 samanlikna med 2011, og å auke talet på vaksne som tek fagbrev. I kvart fylke skal det vere kontakt mellom fylkeskommunen som skuleeigar og lokalt arbeidsliv om oppfølginga av kontrakten på fylkesnivå. Partane skal møtast kvart år for å vurdere kor langt dei har kome i å nå målet.

7.2 Komiteens merknader

Komiteen støtter opp om meldingens mål for kompetanseheving i arbeidsmarkedet. Komiteen vil særleg framheve nødvendigheten av å videreføre en spredt struktur for høgere utdanning og behovet for å legge til rette for godt samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner, næringsliv og fylkeskommuner om regionalt tilpassede utdanningstilbud.

Komiteen vil peke på at en spredt utdanningsstruktur er svært viktig for regional tilgang på høgere utdannet arbeidskraft, og avgjørende for den regionale balansen. En utredning fra Statistisk sentralbyrå viser at nesten 60 pst. av studentene blir boende og finner sin første jobb i det samme arbeidsmarkedet som høgskolen eller universitetet de har gått på, ligger i.

Komiteen viser til at tilbudet av desentraliserte og fleksible utdanninger gjør det mulig å styrke sin formelle kompetanse, uavhengig av hvor man bor.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, peker på betydningen av å sikre utvikling av utdanningstilbud tilpasset det regionale arbeidsmarkedet. Flertallet viser til at Kommunal- og regionaldepartementet har avsatt 20 mill. kroner for 2013 til næringsrettet kompetansebygging. Midlene skal brukes til godt tilpassede, praksisnære og næringsrettede tilbud i fagskole, høgere utdanning og/eller etter- og videreutdanning. Næringslivet må bidra med ressurser sammen med andre regionale aktører, noe som også kan bidra til å sikre god forankring og etterspørsel etter tilbudet i næringslivet.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet og Kristelig Folkeparti viser til at økonomisk krise i Europa raskt også kan bli alvorlig for norsk næringsliv, og særleg for konkurranseutsatte bedrifter og arbeidsplasser. Siden Norge har et høgere kostnadsnivå enn mange konkurrentland, er det kun gjennom høgere kvalitet og mer innovative produkter og tjenester at Norge kan styrke sin konkurransekraft. Det er derfor viktig at det satses ambisiøst på å utvikle ny kunnskap gjen-

nom forskning og utvikling, og at resultatene av forskningen vektlegges.

Disse medlemmer mener at regjeringens forskningspolitikk ikke legger nok vekt på disse forholdene. Disse medlemmer viser til at Norge ligger lavest i Norden når det gjelder forskningsinnsats både i pst. av BNP og pr. innbygger, og er bekymret for at regjeringen ikke synes å mene alvor med målsettingen om at 3 pst. av BNP skal gå til forskning.

Disse medlemmer mener det er behov for en sterkere satsing på forskning og utvikling gjennom vekt på kvalitet, internasjonalisering, sterkere samarbeid mellom akademia og bedrifter, økt vekt på kommersialisering av forskningsresultater og økt satsing på forskning og innovasjon i næringslivet. Det er kvalitet og innovasjon som legger grunnlag for vekst og velstand i Norge, ikke distriktspolitiske tiltak.

I et lite land i verdens utkant er det ikke naturlig å tro at vi kan ha verdensledende forskningsmiljøer innen alle forskningsdisipliner. Disse medlemmer mener derfor at norsk forskningspolitikk bør prioritere områder der vi har kompetansefortrinn, næringsstrukturelle fortrinn, naturgitte fortrinn eller en kombinasjon av disse.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet viser til at det betyr at disse medlemmer ønsker å prioritere områder som olje og gass, maritim/offshore og marin, samt bioteknologisk forskning. (jf. resultatene fra «Et kunnskapsbasert Norge», av Torger Reve og Amir Sasson).

Et samfunns forutsetninger for å klare å gjøre forskningsresultater om til innovasjon er mange, og det finnes kompliserte sammenhenger. Noen felles kjennetegn for de samfunn, industrier og forskningsmiljøer som lykkes, finnes det imidlertid. Slike kjennetegn er kompetente forskningsmiljøer med god mottakskapasitet i industrien i form av høyt utdannet arbeidskraft og tilgang på risikovillig kapital. Dessverre kommersialiseres for få av nyvinningene i Norge. Årsakene til dette er sammensatt, men manglende koordinering av det statlige virkemiddelapparatet er én av dem. Det tenkes i for stor grad lokalt og regionalt, noe som går ut over kvalitet og levedyktig innovasjon.

Norsk nærings- og arbeidsliv er kompetansedrevet. Det krever at vi har utdanningsinstitusjoner som setter kvalitet i høysetet. Disse medlemmer vil vise til Stjernøutvalgets forslag om strukturen i høgere utdanning. Konklusjonene fra dette utvalget var at for å få høgere kvalitet på undervisning og forskning, må man gå i retning av mer samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon i sektoren. Evalueringer viser at det er viktig å utvikle meir profilerte og robuste fagmiljøer.

Hos Samordna opptak er antallet studier nær doblet de ti siste årene, fra 713 i 2001 til 1 321 i 2013. Dette er et enormt antall for et så lite land som Norge. I tillegg har vi en svært spredt og fragmentert struktur i UH-sektoren. Eksempelvis er det 39 institusjoner som tilbyr økonomisk-administrative fag, 28 skoler tilbyr sykepleierutdanning, 17 tilbyr sosiologi og 19 tilbyr lærerutdanninger. For et land med en befolkning tilsvarende St. Petersburgs synes det unaturlig med et så høyt antall skoler og studieretninger. Mye kan tyde på at norske universiteter og forskningsmiljøer er for lokale. Man må derfor se på strukturen på universitets- og høyskolesektoren. Kvalitet i tilbudet til studentene skal tillegges avgjørende vekt.

Videre vil disse medlemmer vise til Norges forskningsråds evalueringer, som slår fast at det regionale fokuset og den regionale ressursallokeringen i norsk forskning er for dominerende og medfører at miljøer som ikke når kritisk masse allikevel blir opprettholdt.

Disse medlemmer mener en større andel av forskningsmidlene bør allokere innenfor rammen av en større og bredere nasjonal konkurransearena. Nasjonal forskningspolitikk må ha som hovedmålsetting at størst mulig del av norske forskningsmidler går til miljøer som leverer internasjonalt relevant forskning og er kvalifiserte til å delta i internasjonalt forskningssamarbeid.

Disse medlemmer vil derfor legge ned de regionale forskningsfondene og heller styrke Norges forskningsråds nasjonale konkurransearenaer.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti mener det norske utdanningssystemet ikke er godt nok tilpasset en virkelighet der arbeidstakerne må ha mulighet til kompetanseheving gjennom hele yrkeslivet. Både offentlig og privat sektor er i stor grad avhengig av at de ansatte kan heve sin kompetanse. Disse medlemmer konstaterer at det ikke er noen selvfølge at høyere utdanningsinstitusjoner i Norge vil påta seg å tilrettelegge for desentraliserte utdanningstilbud. Samtidig er det en realitet at deler av Distrikts-Norge har et utdanningsetterlep og opplever at regioner med høyere utdanningsnivå har et klart konkurransefortrinn. En mer solid kunnskapsbase i norsk arbeidsliv er viktig for å sikre norsk konkurransekraft i fremtiden. Disse medlemmer mener målet må være et norsk utdanningssystem som på alle nivåer kan dekke behovet for livslang læring for hele befolkningen, hele livet, i hele landet.

Disse medlemmer viser til at den digitale verden er i stadig utvikling, og at ny teknologi gir nye muligheter for distanseundervisning og utdanningsløsninger som var utenkelig for bare noen få år siden. Disse medlemmer mener høyere utdanning

ikke har maktet å ta ut det potensial som ligger i IKT-baserte utdanningsløsninger. Selv om mange utdanningssteder opp gjennom årene har utviklet sine egne løsninger for å ta i bruk digitale læremidler som et tilbud til elever og studenter som ikke følger ordinært utdanningsløp, er det en stor utfordring at slike løsninger ofte ikke fungerer sammen med tilsvarende fra andre institusjoner.

Disse medlemmer mener universitets- og høyskolesektoren må ta et større ansvar for at norske arbeidstakere skal få hevet sin kompetanse der man arbeider og bor. Disse medlemmer har med stor interesse merket seg de muligheter interaktiv forelesning i sann tid gir for å bruke de beste lærerkraftene til å forelese for enkeltstudenter og studentgrupper over hele landet. Dette gir mulighet for å gi både ordinær grunnutdanning og etter- og videreutdanning til arbeidstagere der de bor, slik man bl.a. har sett Høgskolen i Telemark drive grunnskolelærerutdanning i Sør-Varanger kommune.

Disse medlemmer mener en strategi for et mer fleksibelt og desentralisert utdanningstilbud, støttet av moderne teknologiløsninger, er et viktig utdanningspolitisk spørsmål for kompetansenasjonen Norge. Behovet for kvalifiserte medarbeidere er stort både i offentlig og privat sektor over hele landet, og et desentralisert tilbud er et viktig bidrag til verdiskaping og trygge arbeidsplasser også i distriktene. Disse medlemmer viser til stortingsdebatten om Innst. 174 S (2012–2013), om Høyres representantforslag om et mer fleksibelt og desentralisert utdanningstilbud, jf. Representantforslag 4 S (2012–2013), der kunnskapsministeren påpekte følgende:

«Vi har en strategi, og den kommer til å bli ytterligere omtalt i meldingen som kommunal- og regionalministeren skal legge fram.»

Det er derfor med stor skuffelse disse medlemmer registrerer at fleksibel og desentralisert utdanning som et ledd i kompetansebygging i distriktene bare er omtalt i generelle vendinger og ikke peker på klare strategier for nytenkning og bruk av de digitale muligheter som i dag er tilgjengelige.

8. Politikk for område med særlige utfordringer og potensial

8.1 Sammendrag

Regjeringa vil

- fremje ein politikk som møter utfordringane og potensiala i små arbeidsmarknader
- jobbe på lag med kommunane for å førebyggje konfliktar og sikre ei berekraftig forvaltning av verdifulle naturområde utanfor verneområde

- føre vidare tiltakszona for Finnmark og Nord-Troms med om lag same samla innsats som i dag
- utvikle ein spesiell innsats for å betre kompetanse og nettverk, entreprenørskap og innovasjon i næringslivet i fjellområda

8.1.1 *Politikk for mindre arbeidsmarknader*

Mange område som består av mindre tettstader og som har spreidd busetnad, vil sjølv etter eventuelle investeringar i infrastruktur vere ein del av ein mindre arbeidsmarknad. Det blir i meldinga peikt på at slike område utgjer ein sær eigen og viktig del av det norske busetnadsmønsteret og har stor eigenverdi. Det er eit viktig trekk ved det norske samfunnet, som regjeringa ynskjer å oppretthalde. Det trengst difor ein særskild og aktiv innsats for å stimulere til vekst og utvikling i dei små arbeidsmarknadane, og verkemidla må ofte vere annleis enn for større arbeidsmarknadsregionar. Alle små arbeidsmarknader er i dag innanfor det distriktspolitiske verkeområdet.

8.1.1.1 STORE VARIASJONAR I UTVIKLINGA I SMÅ ARBEIDSMARKNADER

Rekordmange kommunar i landet har hatt ein auke i folketalet dei siste åra. Nær heile auken i talet på kommunar med vekst kjem av betre utvikling i det distriktspolitiske verkeområdet. Kommunane i dei største arbeidsmarknadene har i stor grad hatt vekst i folketalet i heile tiårsperioden. Utviklinga har blitt betre i alle regiontypar, men det er særleg i dei små arbeidsmarknadene i verkeområdet at vi finn område som framleis har nedgang i folketalet.

8.1.1.2 SAMLA OMTALE AV INNSATS RETTA MOT MINDRE ARBEIDSMARKNADER

Det blir i meldinga gitt ei samla omtale av innsats retta mot breiband, rammevilkår, næringsutvikling, utdanning og fjernarbeid.

Omtala omhandlar attraktive lokalsamfunn, og er i hovudsak omtala andre stader i meldinga.

8.1.1.3 MINDRE ARBEIDSMARKNADER OG SAMSPELET MED EIT VERDIFULLT NATURMANGFALD

Mange av dei mindre arbeidsmarknadene ligg i område med viktige natur- og kulturminneverdiar. Regjeringa vil jobbe på lag med kommunane for å førebyggje konflikhtar og sikre ei berekraftig forvaltning av ressursane, og gjennom dette leggje til rette for næringsutvikling som både drar nytte av, og tek nødvendig omsyn til naturmangfald, kulturminne og dei lokale landskapskvalitetane.

Forvaltning av område verna etter naturmangfaldlova

Dei mest verdifulle områda er verna i medhald av reglane i kapittel V i naturmangfaldlova. Dette gjeld nasjonalparkar, landskapsvernområde og naturreservat. Dei einskilde verneområda har eigne forskrifter som regulerer verksemd og bruk som er til skade for verneverdiane. Det er utarbeidd forvaltningsplanar for dei fleste av nasjonalparkane og dei andre store verneområda. Naturmangfaldlova, den einskilde verneforskrifta og forvaltningsplanen legg ramma for tiltak og bruk innanfor verneområda. Nasjonalpark- og verneområdestyra er tillagt forvaltningsmyndighet for nasjonalparkane og dei andre store verneområda.

God planlegging er naudsynt for å balansere utvikling og vern

Det blir i meldinga vist til at kommunal planlegging og forvaltning som tek utgangspunkt i lokal kunnskap og tradisjon er viktig for å forvalte unike verdiar, og for å få til ei god samordning av aktivitetar.

Størsteparten av arealet i Noreg er ikkje verna etter naturmangfaldlova kapittel V og blir forvalta etter reglane i plan- og bygningslova og etter lovverk for dei ulike sektorane. Utanfor verneområda ligg det òg naturområde som kan ha store verdiar. Her gjeld òg føresegna i kapittel II i naturmangfaldlova som gjer greie for kva for vurderingar ein er pliktig til å gjere der avgjerder får følgjer for naturmangfaldet.

Det er kommunane som er planstyresmakt. Fylkeskommunane har ansvar for å rettleie kommunane i planarbeidet. Fylkesmennene har saman med Direktoratet for naturforvaltning eit særskilt ansvar for å rettleie, hjelpe og lære opp kommunane i bruken av naturmangfaldlova.

Ordinær revisjon av kommuneplanen skjer vanlegvis éin gong kvar valperiode. Kommunale ynskje skal balanserast mot nasjonale og vesentlege regionale interesser. utfordringane er særskilte i ulike delar av landet. Presset på areala varierer. Potensialet for å få til verdiskaping er ulikt. Dette taler for at ein bør utvikle og føre vidare ei regional problemforståing, tilpassa dei regionale og lokale ressursane og utfordringane.

For å unngå motsegner og konflikt er det særskilt vesentleg at kommunane, fylkesmenn og fylkeskommunar så tidleg som råd legg til rette for dialog mellom partane.

Motsegnsinstituttet er naudsynt for å ta omsyn til nasjonale og regionale interesser, men det er behov for betre praksis. Regjeringa vil difor gå gjennom fordelinga av ansvar og rutinar i dei involverte departementa og motsegnsgorganane for å gjere ei heilskapleg vurdering av om praksisen er i tråd med intensjo-

nen i lova. KS skal vere involvert i prosessen. Regjeringa tek sikte på å gjere arbeidet ferdig før sommaren 2013.

Det er viktig for regjeringa å støtte opp om lokale og regionale tiltak som mellom anna bidrar til at potensialet for næringsutvikling knytt til verneområda og randsona til disse, blir nytta og utvikla på ein be- rekraftig måte.

Det kan oppstå interessemotsetnader mellom å ta omsyn til naturmangfaldet og næringsutvikling. De- partementet ynskjer å få meir kunnskap om korleis ein kan førebygge eventuelle konflikter i slike tilfel- le, og vil få utarbeidd ei utgreiing om lokal og regio- nal praksis i samband med lokal næringsutvikling, lokalt sjølvstyre og omsynet til naturmangfaldet.

Natur- og kulturarv som grunnlag for verdiskaping

I meldinga blir det peikt på at det er eit unytta po- tensial for verdiskaping basert på natur- og kultur- minne. Dette er eit fortrinn kommunar og småsam- funn må dra nytte av i næringsutviklinga. Særleg kan nasjonalparkar, verneområde og kulturhistoriske miljø spele ei stor rolle som attraksjonar i reiselivssa- manheng. Ved utvikling og tilrettelegging må ein ta omsyn slik at ikkje natur- og kulturverdiane som er grunnlaget for verdiskapinga, blir skada eller øyde- lagt. Kommunane har til dømes gjennom deltaking i nasjonalpark- og verneområdestyra no ein god mog- legheit til å sjå vernet i ein heilskapleg samanheng med bruk og næringsutvikling elles i kommunen.

Nasjonalparksenter og andre naturinformasjons- senter er viktige formidlingskanalar for å nå allmen- ta. Det er eit mål at nasjonalparksenter og andre na- turinformasjonssenter skal utviklast vidare og bli be- tre på formidling, og gje dei ei tydeligare rolle i lokal utvikling.

33 norske kommunar har fått status som nasjo- nalparkkommunar, og 5 tettstader har status som na- sjonalparklandsbyar. Ordninga er mellom anna etablert for å gjere nasjonalparkane meir kjende og styr- kje verdiskapinga i lokalsamfunna.

Det er viktig for regjeringa å støtte opp om lokale og regionale tiltak, og det er behov for ein meir sam- ordna og målretta innsats for auka verdiskaping med basis i natur- og kulturarv. Det er difor Miljøvernde- partementet og Kommunal- og regionaldepartemen- tet gjennomfører Verdiskapingsprogrammet for na- turarven.

Erfaringane frå dette programmet, Verdiska- pingsprogrammet på kulturminneområdet samt lik- nende program viser at det er mogleg å utvikle sam- arbeidet på lokalt og regionalt nivå der ein evnar å nytte dei mange potensiala som landskapet og natur- og kulturarven gjev.

Det er sett ned ei arbeidsgruppe på tvers av de- partementa som skal utarbeide eit forslag til ein na-

sjonal strategi for ein meir samordna og målretta inn- sats for verdiskaping basert på natur- og kulturarven. Noreg har slutta seg til Den europeiske landskaps- konvensjonen. Miljøverndepartementet koordinerer arbeidet med konvensjonen og det er nedsett ei Land- skapsgruppe der fleire relevante departement og di- rektorat deltek.

I reiselivsstrategien Destinasjon Noreg legg re- gjeringa til rette for ei betre utnytting av natur- og kulturarven i reiselivssamanheng. Dette kan skje gjennom å utvikle vidare nasjonalpark- og naturin- formasjonssenter, utarbeide ein merkevare- og kom- munikasjonsstrategi for nasjonalparkane, verdiska- ping i verdsarvområdene, utvikle vidare prosjektet Kultur- og naturreisa, og forbetre reiselivsprodukt. Samspelet mellom kultur og reiseliv blir spesielt følgt opp i regjeringa sin handlingsplan for kultur og næring.

8.1.2 Innsats for næringsmessig omstilling av lokalsamfunn

Det blir i meldinga vist til at omstilling er naud- synt for dynamikken i arbeidsmarknadene, og også ein del av ei naturleg utvikling. Samstundes er om- stilling særleg krevjande for mindre arbeidsmarkna- der og kan innebere store kostnader for lokalsamfunn og enkeltindivid.

Det blir i meldinga vist til at den norske økono- mien i stor grad har lukkast med ei effektiv omstil- ling, dersom vi ser på utviklinga i arbeidsløyse og yr- kesdeltaking.

Ei god omstilling handlar om å ta i bruk eksiste- rande ressursar, anten det er arbeidskraft, kompetan- se eller naturgjevne ressursar, for å skape nye verk- semder og nye arbeidsplassar. Det er relativt store re- gionale skilnader i graden av sysselsetjing og det er fleire andre moglege årsaker til desse regionale skil- nadene enn mindre vellukka omstillingsprosessar.

Trøndelag Forskning og Utvikling har evaluert langtidseffektar av ulike omstillingsprogram. Det overordna målet med desse programma er å bidra til betre nærings- og samfunnsutvikling i område med svært negativ utvikling. Evalueringa har sett på ef- fektar på nærings- og samfunnsutvikling i ti utvalde kommunar/regionar fem-åtte år etter programslutt. Evna til næringsutvikling er gjennomgåande styrkt og det er blitt ein betre kultur for nyskaping i regio- nen. Tiltaka har i dei fleste tilfella gjeve positive ef- fektar på sysselsetjinga, men effekten har variert i dei ulike områda.

Sjansane for at ei omstilling blir vellukka når ei krise oppstår er størst dersom kommunen og næ- ringslivet har satsa på eit langsiktig utviklings- og nyskapingarbeid. Tilgang på rett kompetanse og an- dre ressursar i lokalsamfunnet er avgjerande for å få fram nye næringsmiljø etter ein omstillingsprosess.

Det er òg viktig at omstillings- og nyskappingsarbeidet har brei lokal og regional forankring, slik at ein sikrar forståing av situasjonen og forpliktande eigarskap til prosessen. Både private og offentlege aktørar på tvers av forvaltningsnivå bør vere med på eit felles løft.

8.1.2.1 STATLEG INNSATS FOR LOKALT OMSTILLINGSARBEID

Det går fram av meldinga at mindre arbeidsmarknader er meir sårbare for endringar i nærings- og arbeidslivet enn større. Generelt vil det òg vere enklare å lukkast med omstillingsprosessar i større arbeidsmarknader.

Departementet gjev i dag tilskot til lokalt omstillingsarbeid mellom anna gjennom dei distrikts- og regionalpolitiske utviklingsmidlane som fylkeskommunane forvaltar. Midlane blir mellom anna fordelte ut frå skjøn og ut frå omsyn til omstillingsutfordringar i dei ulike fylka. I fordelinga av desse skjønsmidlane får departementet innspel frå fylkeskommunane om omstillingsbehovet i den einskilde kommunen.

Innovasjon Noreg er eit nasjonalt kompetansesenter for lokalt omstillingsarbeid.

Arbeids- og velferdsetaten (Nav) har eit særleg ansvar ved masseoppseiingar.

Frå tid til anna oppstår kriser i lokalsamfunna, som er av eit slikt omfang at det er naudsynt med ein ekstrainnsats frå staten utover dei ordinære utviklingsmidlane. Omfanget av krisa heng saman med storleiken på arbeidsmarknaden. Også i desse tilfella legg departementet til grunn aktiv medverknad frå regionale og lokale styresmakter for å sikre ei brei lokal og regional forankring til prosessen. Regjeringa presenterte i St.meld. nr. 21 (2005–2006) Hjarte for heile landet kriterium for når det kan vere aktuelt for staten å gå inn med ein ekstraordinær innsats.

8.1.2.2 SPESIALISERING GJEV GRUNNLAG FOR VEKST, MEN ÒG FOR SÅRBARHEIT

Jo meir spesialisert næringslivet er i ein region og jo større bedriftene er, desto meir eksport. Det blir i meldinga peikt på at det viser at regional spesialisering kan gje grunnlag for eksportbasert vekst, og det gjeld òg i mindre arbeidsmarknader. Men Menon peikar òg på at desse regionane er mest utsette dersom eksporten går ned. Regionar med låg eksport er også sårbare for auka internasjonal konkurranse ettersom globalisering og økonomisk integrasjon fører til at næringsar som tidlegare var skjerma og næringsar som konkurrerer med import blir meir konkurranseutsette. Det blir i meldinga pekt på Meløy kommune som eit døme.

Hjørnesteinsverksemda blir mindre viktig når graden av sårbarheit studerast på regionalt nivå. Tele-

marksforskning visar at næringsstrukturen då er viktigaste forklaringsfaktor.

8.1.3 *Politikk for nordområda*

Nordnorsk næringsliv er prega av positiv utvikling og optimisme. Samstundes kjem todelinga av norsk næringsliv tydeleg til syne i denne landsdelen.

Nytting av geologiske ressursar på land og i havet, energi, og nye næringsar baserte på marine og landbaserte ressursar og reiseliv blir stadig viktigare. Fiskeri har vore ein berebjelke i nord, men struktur- og endringar i flåteleddet og fiskeindustrien er òg ei viktig forklaring på nedgang i folketalet og sysselsetjinga i kystkommunar. Olje, gass og havbruk står fram som dei nye vekstnæringsane. Det er òg forventningar til mineralnæringsar i nord. Desse ressursbaserte næringsane er sterkt regulerte og treng løyve, kvotar eller konsesjonar frå nasjonale styresmakter for å kunne nyttast.

8.1.3.1 STORE SKILNADER I UTVIKLINGA I NORD-NOREG

Det generelle bilete er at Nord-Noreg er ein landsdel i positiv utvikling. Skilnadene i levekår mellom nord og sør er klart reduserte dei siste tiåra. Det er likevel store regionale variasjonar i utviklings- og trekka i landsdelen.

Nord-Noreg har eit senter- og busetnadsmønster som er prega av at ein relativt stor del av innbyggjarane er busette i små bu- og arbeidsmarknadsregionar. Ein langvarig nedgang i folketalet er snudd til vekst i dei tre fylka i landsdelen dei siste åra. Innvandring står for mesteparten av veksten, men landsdelen har òg eit positivt fødselsoverskot.

Særleg langs kysten er det likevel mange småsamfunn som har utfordringar når det gjeld å oppretthalde busetnaden, utvikle næringslivet og bygge kapasitet og kompetanse til lokalt utviklingsarbeid. Dei geografiske avstandane mellom arbeidsmarknadene i landsdelen er i hovudsak store, noko som gjer at ei kopling av arbeidsmarknader berre er realistisk i nokre få område.

Kombinasjonen av store geografiske avstandar og små verksemdar gjer samarbeid mellom verksemdene og mellom verksemdar og kunnskapsinstitusjonar krevjande. FoU-aktiviteten i Nord-Noreg er låg, spesielt i næringslivet. Universitets- og høgskulesektoren står for brorparten av FoU-aktiviteten i nord.

Sjømat, reiseliv og kraftkrevjande industri er viktige eksportnæringsar. Det samla bilete for arbeidsmarknaden syner at sysselsetjinga er høg, og at det mange stader er stor mangel på arbeidskraft. Næringslivet i fleire sektorar ventar vekst i produksjonsnivået og i sysselsetjinga, i tillegg til større investeringar i tida framover.

Det trengst kompetent arbeidskraft både med fagutdanning og med høgare utdanning. Samstundes er utdanningsnivået i Nord-Noreg lågare enn i resten av landet.

I 2011 pendla om lag 5 000 personar til landsdelen frå Sør-Noreg. Også utanlandsk arbeidskraft spelar ei viktig rolle når det gjeld å dekkje sysselsetjingsbehovet i nord. Det blir peikt på i meldinga at ei utfordring for landsdelen er å få desse personane til å busette seg fast slik at arbeidskrafta blir meir stabil og lokalsamfunna mindre sårbare.

8.1.3.2 AUKA KUNNSKAPSBASERT VERDISKAPING PÅ LAND

Politikken for nordområda har regjeringa presentert i Meld. St. 7 (2011–2012) Nordområdene. Visjoner og virkemidler. Eit overordna mål er å leggje til rette for større verdiskaping i nordområda. Dette må skje på ein måte som tek omsyn til miljø, klima og urfolk. Politikken handlar om eit breitt sett av tema; kunnskap, folkerett, tryggleik, samarbeid, miljø, havforvaltning, tryggleik på sjøen, fiskeri og havbruk, petroleumsverksemd og næringsutvikling. På bakgrunn av desse temaene har regjeringa lagt til grunn 15 strategiske prioriteringar. Sektorpolitikken spelar difor ei avgjerande rolle for større verdiskaping i nord. Regjeringa vil bidra til å byggje eit meir kunnskapsbasert næringsliv i nord.

Departementet rettar den distrikts- og regionalpolitiske innsatsen i Nord-Noreg mot næringsutvikling og verdiskaping på fastlandet.

Utviklinga i nord blir påverka av sektorpolitikk, makroøkonomisk politikk og internasjonale konjunkturar. I den distrikts- og regionalpolitiske innsatsen har regjeringa peikt på strategiske satsingar, og ei sterk prioritering av regionale utviklingsmidlar til fylkeskommunane. Føresetnader for auka verdiskaping er kunnskapsinfrastruktur, tilgang på arbeidskraft, eit konkurransedyktig næringsliv, ein fungerande infrastruktur og eit kommunalt nivå som har ressursar og kompetanse til å handtere store og små vekstprosessar.

Departementet støttar opp om innsatsen for å styrkje lokal samfunns- og næringsutvikling. Nord-Noreg er ein vekstregion i framtida, og då må det lokale og regionale nivået påverke, vere aktive og leggje til rette for vekst og utvikling i lokalt næringsliv og for å skape og oppretthalde attraktive lokalsamfunn. Fylkeskommunane spelar ei viktig rolle i å løyse utfordringane små kommunar har med å leggje til rette for store industri- og utbyggingsprosjekt.

Infrastruktur for kunnskap

Bruken av FoU i næringslivet og innovasjons- og nyskapingsevna er lågare i Nord-Noreg enn gjennomsnittet for landet. Det blir i meldinga peikt på at

ein innsats for å rekruttere kompetent arbeidskraft og for kompetanseheving og innovasjon difor er naudsynt. Det trengst eit tettare samspel mellom arbeidstakarar, næringsaktørane og kompetansemiljø i landsdelen.

Mykje av rekrutteringa av arbeidskraft til Nord-Noreg skjer gjennom utdanningsinstitusjonane i landsdelen. Demografiske analysar syner at institusjonane for høgare utdanning i landsdelen samla sett kan få store utfordringar når det gjeld å rekruttere studentar og tilsette. Eit tett samarbeid mellom institusjonane vil vere viktig for å ta vare på og utvikle sterke og attraktive fagmiljø. Her er den nasjonale SAK-strategien for høgare utdanningsinstitusjonar eit viktig verkemiddel. Råd for samarbeid med arbeidslivet (RSA) legg grunnlag for å utvikle eit felles strategisk og praktisk samarbeid om utvikling, innovasjon og verdiskaping på regionalt nivå. Samarbeidsorgana er særleg viktige i ein landsdel med store geografiske avstandar og mange små verksemdar.

Store avstandar og mange små arbeidsmarknader gjer fleksibel utdanning til ein viktig reiskap for å gjere utdanningstilbodet tilgjengeleg for befolkninga i landsdelen. For å styrkje det fleksible utdanningstilbodet i landsdelen ytterlegare, er institusjonane i nord prioriterte det første året (2012) av eCampus-programmet.

Kommunal- og regionaldepartementet har gjennom fleire år lagt til rette for ei offensiv kunnskapsbasert næringsutvikling i landsdelen. Det er mellom anna lagt vekt på å styrkje næringslivet og høgskule- og forskingsmiljøa gjennom eit meir forpliktande samarbeid. Frå 2009 har departementet sett av egne midlar til satsinga Forskingsløft i nord i regi av Forskingsrådet. Departementet legg opp til å føre vidare Forskingsløft i nord i tre nye år frå 2014. Departementet legg i siste fase av satsinga vekt på å auke orienteringa mot næringslivet gjennom nettverk og samarbeid mellom FoU-miljøa og næringslivet.

Dei regionale forskingsfonda, Forskingsløft i nord og VRI-programmet gjer saman ein brei innsats for å møte dei utfordringane landsdelen har med låg bruk av FoU. Innovasjonsnettverka i regi av Innovasjon Noreg, SIVA og Forskingsrådet skal leggje til rette for samarbeid og flyt av kompetanse og kunnskap.

Talet på etableringar av føretak i Nord-Noreg er om lag som i landet elles. For å stimulere ungdom til å etablere seg med egne føretak, løyver departementet midlar for å leggje til rette for at dei skal skaffe seg kunnskap, erfaringar og nettverk, særleg innanfor dei naturlege fortrinna i landsdelen: arktisk teknologi og reiseliv. Ungt Entreprenørskap samarbeider med grunn- og vidaregåande skule og lokalt arbeids- og næringsliv, medan Ung gründer i regi av

Innovasjon Noreg rettar seg mot målgruppa 18–35 år.

Kunnskapsinnhenting i nord

Som oppfølging av den oppdaterte forvaltningsplanen for Barentshavet og havområda utanfor Lofoten, jf. Meld. St. 10 (2010–2011) blir det gjennomført to kunnskapsinnhentingar om høvesvis verknadene av petroleumsverksemd i det nordaustlege Norskehavet og verknadene av ei større satsing på verdiskaping som til dømes reiseliv og verksemd relatert til fiskeri. Sammenstillingsrapporten frå kunnskapsinnhentinga om petroleumsverksemd blei lagd fram i Svolvear 23. november 2012.

For kunnskapsinnhentinga om reiseliv, fiskeri og anna næringsliv blei det i 2012 løyvd 30 mill. kroner over Nærings- og handelsdepartementet sitt budsjett til eit toårig prosjekt.

Ringverknader av petroleumsnæringa og energisektoren

Det blir i meldinga vist til at utbreiinga av petroleumsnæringa nordover har skapt ringverknader i Trøndelag og Nord-Noreg. Den auka tilgangen til interessante leiteområde som regjeringa har lagt opp til gjennom forvaltningsplanen for Barentshavet og havområda utanfor Lofoten, jf. Meld. St. 10 (2010–2011), og det nylege funnet av Skrugard/Havis vil medverke til nye feltutbyggingar. Det blir i meldinga peikt på at fysisk etablering av leverandørbedrifter i regionen vil medverke til auka sysselsetjing, kompetanse og oppbygging av faglege nettverk. Dette legg grunnlaget for å kunne bygge opp ein petroleumsindustri i Nord-Noreg.

Statnett, Statkraft og Innovasjon Noreg har sett i gang prosjektet LeverandørUtvikling til Energisatsing i Nord (LUEN). Gjennom prosjektet ynskjer selskapa å syte for at leverandørindustrien i Nord-Noreg skal kunne tilby tenestene sine til energisektoren.

Det er venta at det blir sett i gang store utbyggingsprosjekt innan olje og gass, energi og bygg og anlegg i nord. For at næringslivet i nord skal kunne ta oppdrag i samband med utbyggingar løyvde Kommunal- og regionaldepartementet i 2008 midlar til satsinga Arktisk teknologi (ARKTEK) i regi av Forskingsrådet.

Regjeringa har vedteke å opprette eit forskings- og kompetansesenter for petroleumsverksemd i nordområda og Arktis. Forskingsrådet har fått i oppdrag å få senteret etablert i løpet av 2013.

Mineralnæringa – potensial for auka aktivitet i nordområda

Den auka globale etterspurnaden etter malm, metaltall og mineral gjev auka moglegheiter for nærings-

utvikling og nye arbeidsplassar i nordområda. Både Finnmark og Nordland er blant våre fremste mineralfylke målt i årsverk. For å auke kunnskapen om mineralressursane i Nord-Noreg og for å leggje til rette for auka aktivitet i mineralnæringa har regjeringa både i 2011 og 2012 løyvd 25 mill. kroner til eit kartleggingsprogram for Nord-Noreg. Programmet blir ført vidare både i 2013 og 2014 slik at den samla økonomiske ramma for satsinga vil utgjere 100 mill. kroner.

Reiseliv i nord

Den nasjonale reiselivsstrategien frå 2012 peikar på vesentlege mål for reiselivsnæringa og legg eit godt grunnlag for vidare utvikling i næringa. Nord-Norsk Reiseliv AS blei etablert i 2009. Staten har bidrege med ei løyving på 50 mill. kroner, som skulle nyttast til å profilere og marknadsføre landsdelen i utlandet. Talet på overnattingsdøgn i Nord-Noreg har i perioden 2007–2011 auka med tolv pst., mot ein nedgang i landet elles. For å oppretthalde denne turismen, må reiselivsføretaka vere attraktive og konkurransedyktige. Departementet har difor løyvd fylkesovergripande midlar for å heve kompetansen i små reiselivsføretak i landsdelen i regi av Innovasjon Noreg.

Enklare ordningar for visum, og ein sterkare økonomi på russisk side kan vere eit grunnlag for auka turisme mellom Nord-Noreg og Nordvest-Russland.

Arktisk landbruk

Landbruks- og matdepartementet har styrkt satsinga på arktisk landbruk. I statsbudsjettet for 2013 er det løyvd tre mill. kroner til ei satsing på arktisk landbruk. Vidare er løyvinga til Sametinget til næringsføremål auka frå 2 til 4 mill. kroner i 2013, som eit ledd i satsinga på arktisk landbruk.

Rombasert infrastruktur

Rombasert infrastruktur har stor og aukande tyding for å ta i vare viktige samfunnsfunksjonar i nordområda. Gjennom ein langsiktig kompetanseoppbygging har fagmiljøa i Nord-Noreg teke ein leiande nasjonal posisjon når det gjeld forskning, teknologiutvikling, tenesteutvikling og -leveransar, samt etablering og drift av relevant infrastruktur.

Internasjonalt samarbeid

Gjennom Barentssamarbeidet får ei lang rekkje norsk-russiske samarbeidsprosjekt støtte kvart år. Barentssekretariatet har på 20 år støtta om lag 3 500 prosjekt mellom Noreg og Nordvest-Russland. Folktil-folk-samarbeidet har høg prioritet og er viktig for samarbeidet over grensa. I Nordområdemeldinga (Meld. St. 7 (2011–2012)) varsla regjeringa at ho vil

leggje større vekt på tiltak som kan styrkje den økonomiske samhandlinga for å betre grunnlaget for sysselsetjing og busetnad.

Den auka skipstrafikken i området kan gje positive ringverknader på norsk side gjennom behov for hamne- og servicetenester.

Utvikling av det norsk-russiske næringssamarbeidet og økonomisk samarbeid generelt står sentralt i nordområdearbeidet. Ei norsk-russisk arbeidsgruppe for regionalt og grensenært samarbeid tek i vare det regionale og bilaterale samarbeidet med Russland. Her er dei tre nordlegaste fylkeskommunane aktive deltakarar.

Fylkeskommunane i Nord-Noreg deltek også i Interreg-programma Nord og Nordleg Periferi, i Naboskapsprogrammet ENPI mot Russland og i det nordiske samarbeidet på Nordkalotten og i Kvarken. Programma finansierer prosjekt, som bidreg til utvikling og samarbeid mellom dei fire nabolanda i nord. Både offentlege styresmakter, private verksemdar og organisasjonar kan delta.

Departementet har nyleg fått utført ein studie av korleis den arktiske dimensjonen kan bli gjennomgangstema i den neste generasjonen Interreg-program i nord, og kanskje i særleg grad for Nordleg Periferi-programmet. Noreg fokuserer gjennom utanrikspolitikken og fleire sektorpolitikkområde sterkt på områda i nord.

8.1.3.3 VIDAREFØRING AV TILTAKSSONA FOR FINNMARK OG NORD-TROMS

Tiltakssona for Finnmark og Nord-Troms blei oppretta våren 1990, på bakgrunn av ei negativ utvikling i folketal og næringsliv på slutten av 1980-talet. Målet med tiltakssona er å medverke til å gjere området attraktivt for busetjing, arbeid og næringsverksemd.

Ordningane i tiltakssona utgjorde i 2012 om lag 3,2 mrd. kroner. Dei viktigaste ordningane er fritak frå arbeidsgjevaravgift, redusert personskatt, inga eller låg elavgift, sletting av studielån og særskilde tillegg i barnetrygda. I tillegg kjem ein styrka kommunøkonomi. Kommunane i tiltakssona får ein høgare sats i småkommunetilskotet og i Nord-Noreg- og Namdalstilskotet.

Departementet fekk Norut Alta til å gå igjennom tiltakssona og rapporten var ferdig i 2012. Analysen viser at utfordringane når det gjeld sysselsetjing og folketalutvikling framleis er store, men det er store regionale variasjonar.

Finnmark og Nord-Troms er og har vore svært avhengige av naturressursane. Fiskeria har vore ein berykta, men både på slutten av 1980-talet og seinare har det vore store kriser i næringa, særleg i fiskeindustrien. Om lag 60 pst. av sysselsetjinga i fiskeindustrien har forsvunne det siste tiåret. Samstundes

har det vore ein sterk vekst i sysselsetjinga knytt til andre ressursnæringar, som oppdrett og mineralnæringar, i tillegg til vekst i offentleg sektor og anna næring. Sjølv om arbeidsløysa har gått attende, har kyst- og innlandskommunane framleis høgare tal på ledige enn snittet i landet og i landsdelen. Samanlikna med Helgeland og Midtre Hålogaland går det samla sett relativt bra i sona, og det er store potensial knytte til mellom anna nytting av naturressursar. Den positive utviklinga er likevel lite robust.

Mangelen på kompetent arbeidskraft blir i meldinga peikt på som ei hovudutfordring i sona i dag. Heile 36 pst. av verksemdene har tilsett personar utan den etterspurde kompetansen. Den positive utviklinga og optimismen i dei ressursbaserte næringane tilseier at utviklinga med mangel på arbeidskraft vil halde fram.

Utviklinga i Finnmark og Nord-Troms blir påverka av langt fleire faktorar enn verkemidla i sona. Tilgjengelege ressursar – både finansielle ressursar (kapital), naturressursar og kompetansen i befolkninga – er viktig. Historiske tilhøve spelar òg inn. Ulike tilhøve utanfor sona har vel så mykje å seie. Dette kan vere marknadene for eksportprodukt (fiskeprisar og gassprisar, importreglar i viktige marknader og andre reguleringar o.a.), den generelle konjunktursituasjonen både nasjonalt og internasjonalt, rentenivå og så vidare.

Utfordringane knytte til store geografiske avstandar og lågt folketal gjer sona spesiell. Det blir i meldinga peikt på at innsatsen difor må vere annleis enn i område med større bu- og arbeidsmarknader, store verksemdar og sterkare nærings- og kompetansmiljø. Gjennomgangen av tiltakssona viser at sona har hatt ein modifierande effekt på lågkonjunktur.

Regjeringa meiner det framleis er behov for verkemidla i tiltakssona for Finnmark og Nord-Troms. Tiltakssona skal vere framtidsretta. Regjeringa vil at måla for sona og den samla innsatsen blir ført vidare om lag som i dag. Gjennomgangen av tiltakssona har peikt på at dei personretta verkemidla har størst effekt på rekruttering og stabilisering av busetnad. Regjeringa vurderer at ei betring av ordninga for nedskrivning av studielån kan vere eit bidrag til å møte kompetansebehovet i sona. Regjeringa vil vurdere eventuelle endringar i tiltaka i dei årlege budsjetta.

8.1.3.4 UTVIKLING I SAMISKE OMRÅDE

Dei samisk-norske kjerneområda i Nord-Noreg (STN-områda) er dei mest spreiddbygde områda i landsdelen.

Dei samisk-norske områda har hatt større utfordringar med nedgang i folketalet enn dei andre områda nord for Saltfjellet dei siste åra.

Sjølv om den innanlandske flyttebalansen varierer, har den langvarige trenden vore negativ i fleire ti-

år. Stor innvandring dei seinare åra har likevel medverka til at utviklinga er betre også i STN-området, og det er sjølv sagt også store variasjonar innan dei samiske områda.

Primærnæringane er framleis dei viktigaste næringane for sysselsetjinga i dei samiske kjerneområda. Desse næringane har likevel vore i nedgang det siste tiåret, samstundes som talet på sysselsette i tenestenæringane har auka. Dette er ei utvikling som utfordrar det samiske samfunnet fordi mykje av språket og tradisjonar er knytt til primærnæringane. For Sametinget har det difor vore viktig å satse på kultur- og næringsnæringar, både med tanke på sysselsetjing fordi dette er viktige kompetansearbeidsplassar, og fordi kultur- og næringsnæringane i seg sjølve gjev eit stort potensial for å praktisere samisk språk, tradisjonar og kulturuttrykk.

I meldinga blir det vist til at sjølv om større innvandring frå utlandet er positivt for utviklinga i folketallet i dei samiske områda, følgjer det også utfordringar med innvandringa. Med større innvandring blir det tilsvarende fleire utan kunnskap om og kompetanse i samisk språk, kultur og samfunn.

Samisk tamreindrift er heilt sentralt for busetnad og identitet i mange samiske område og har eit stort potensial for større verdiskaping. Landbruks- og matdepartementet vil fremje næringsverksemd basert på eksisterande ressursar i reindrifta. Næringa blir invitert til eit samarbeid om næringsutvikling basert på reiseliv og program for mellom anna læringsbaserte tenester. Landbruks- og matdepartementet vil at dei potensiala som reindrifta har til aktiv medverknad og innverknad gjennom reindriftslova av 2007, skal nyttast fullt ut.

Tilhøve i næringa og i samfunnet elles dannar grunnlaget for ei berekraftig reindrift. Landbruks- og matdepartementet vil leggje til rette for ein god dialog mellom reindrifta og andre samfunnsinteresser i dei ulike reinbeiteområda. Tilgang på beiteareal og eit reintal som er tilpassa beitegrunnlaget gjev økologisk berekraft, og er heilt avgjerande for at næringa også skal vere økonomisk og kulturelt berekraftig. Regjeringa vil byggje reindriftpolitikken på ei tredelt målsetjing om økologisk, økonomisk og kulturell berekraft, der økologisk berekraft står sentralt. I område med for høgt reintal må reintalet reduserast.

8.1.4 Politikk for fjellområda

Det blir i meldinga peikt på at fjellområda i Sør-Noreg er ein sentral del av det distriktpolitiske verkeområdet og blir dermed omfatta av dei særskilde distriktpolitiske ordningane. Dei naturgjevne tilhøva med lange distansar, klimatiske, naturmessige og topografiske tilhøve saman med store verna område gjev fjellområda ein del særskilte utfordringar og potensial for utvikling.

Departementet fekk i 2010 laga ei utgreiing om fjellområda i Sør-Noreg som viser at dei har dei same utfordringane som andre distriktsområde i Sør-Noreg.

Departementet har motteke innspel frå Fjellregionsamarbeidet og har også halde rådslag om fjellområda. Fjellregionsamarbeidet har, i sitt innspel, framheva verdien av kunnskap og kompetanse for å utvikle fjellområda.

8.1.4.1 DISTRIKTS- OG REGIONALPOLITIKKEN TREFFER UTFORDRINGANE OG STIMULERER POTENSIALA I FJELLOMRÅDA

Departementet legg stor vekt på at dei distrikts- og regionalpolitiske verkemidla skal gå til å støtte lokale og regionale initiativ. Viktige føringar for utvikling i fjellområda blir fastsette innanfor ulike sektorar. Særleg gjeld dette innanfor landbrukspolitikken, miljøvernpolitikken og samferdselspolitikken.

Fjellområda har mange område med viktige natur- og kulturverdiar, som er verna eller handsama på andre måtar ut frå nasjonale og internasjonale naturvernomsyn. Vern er eit viktig verkemiddel for å sikre natur- og kulturverdiane. I nokre tilfelle kan vern gjere det meir krevjande å arbeide med næringsutvikling. I andre tilfelle kan vernestatusen gje grunnlag for nytenking og nye moglegheiter, mellom anna knytt til utvikling av reiselivet.

Fjellområda har utfordringar, men også store potensial i samspelet mellom natur og kultur. For å nytte desse potensiala er det naudsynt med busetnad knytt til fjellområda. Det blir i meldinga vist til at det er viktig å utvikle nye og eksisterande verksemder som nyttar ressursane på ein berekraftig måte. Natur- og kulturressursane er viktige for næringsutvikling, men òg for trivsel og identitet.

Få og små senter og eit spreidd busetnadsmønster gjev få arbeidsplassar med grunnlag i kompetansebaserte næringar. Det blir i meldinga peikt på at det framover blir viktig å fremje samarbeid og nettverksbygging mellom aktørar i næringslivet og forvaltninga.

Fjellandbruket produserer råvarer av unik kvalitet, som også gjev moglegheiter for utvikling av andre varer og tenester, til dømes innan mat- og reiselivsområdet. Det blir i meldinga peikt på at ein må få fram og støtte opp under lokale initiativ og sikre samarbeid mellom næringsmiljø, forskning og forvaltning. I landbruks- og matmeldinga (Meld. St. 9 (2011–2012)) slo regjeringa fast kor viktig landbruk og landbruksrelatert verksemd er for utviklinga i fjellområda og i randsonene til verneområda.

Bygdeutviklingsmidlane (BU-midlane) er tradisjonelt det viktigaste økonomiske verkemidlet for å stimulere næringsutvikling i landbruket. Som ledd i ei områderetta satsing i mellom anna fjellområda vil

Landbruks- og matdepartementet leggje til rette for lokal forvaltning av BU-midlar.

I tillegg til dei ordinære distriktpolitiske verkemidla er det fleire nasjonale verdiskapingsprogram, strategiar og handlingsplanar som også kan nyttast i fjellområda. Verdiskapingsprogrammet for naturarven, det nye Verdiskapingsprogrammet for lokale og regionale parkar, bulystsatsinga og MERKUR-programmet er nokre døme. Innanfor dei landbrukspolitiske verkemidla er særleg Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv relevant.

8.1.4.2 STYRKING AV NETTVERK OG SAMARBEID I FJELLOMRÅDA

Kommunal- og regionaldepartementet sett i verk ein spesiell innsats for å styrkje grunnlaget for næringsutvikling og verdiskaping i fjellområda. Det er sett av 10 mill. kroner i tilskot til fylkeskommunane i 2013. Satsinga skal etter planen vare i fem år.

Med mange like utfordringar på tvers av fylke, regionar og kommunar er det behov for å byggje nettverk som kan stimulere til meir samarbeid og kunnskapsutvikling over fylkesgrensene. Mange fylke har vedteke regionale planar som klargjer tilhøve mellom bruk og vern av fjellområda.

Departementet legg vekt på eit godt samarbeid mellom fylkeskommunar, kommunar, fylkesmenne og andre aktørar om utfordringar og moglegheiter i fjellområda, til dømes i oppfølging av planar og handlingsprogram. Som ledd i den nye satsinga vil departementet mellom anna setje i gang ei utgreiing for å få eit oversyn over ressursgrunnlaget og dei nasjonale interessene som ligg i fjellområda.

8.2 Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, støtter opp om regjeringens mål for politikken for områder med særlige utfordringer og potensial.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti, peker på at mindre arbeidsmarkeder har andre forutsetninger for vekst og utvikling enn større. Dette flertallet mener derfor at arbeid med attraktive lokalsamfunn, utbygging av bredbånd, differensiert innsats for næringsutvikling, fleksibel utdanning og tilrettelegging for fjernarbeid er særlig viktige innsatsområder for mindre arbeidsmarkeder.

Dette flertallet støtter videre strategien i meldingen om å jobbe på lag med kommunene for å forebygge konflikter og sikre en bærekraftig forvaltning av verdifulle naturområder.

Dette flertallet viser til at fjellområdene i Sør-Norge er en del av det distriktpolitiske virkeom-

rådet med en del særegne utfordringer og muligheter, blant annet knyttet til det å balansere bruk og vern av viktige natur- og kulturverdier.

Et tredje flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener det er viktig å videreføre tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms med om lag samme samlede innsats som i dag.

9. Statleg lokaliseringsspolitikk

9.1 Sammendrag

Regjeringa vil

- arbeide for ei jamnare regional fordeling av statlege arbeidsplassar
- vidareutvikle ein statleg tenesteproduksjon, som i størst mogleg grad sikrar folk i alle delar av landet god tilgang på statlege tenester
- at lokaliseringa av statlege arbeidsplassar skal medverke til å byggje opp profesjonelle fagmiljø også utanom dei større pressområda i landet

9.1.1 Staten i geografien – sentralisering i sum

Ei rekkje omstillings- og fristillingsprosessar dei seinare tiåra har ført til ei endring i kva som er omfatta av statleg sektor.

Statlege arbeidsplassar er ikkje jamt geografisk fordelte. I høve til alle sysselsette er det fleire statsstilsette desto meir sentralt området er.

I sum har det dei siste tiåra skjedd ei sentralisering av statlege arbeidsplassar. Det har likevel vore vekst i talet på statlege arbeidsplassar i alle delar av landet dei siste ti åra, med unntak av dei mest spreiddbygde områda. Talet på tilsette i statsforvaltninga har auka med snautt 14 500 tilsette i perioden 2006–2011, noko som svarer til ein samla vekst på over 12 pst. Regjeringa har til samanlikning sidan 2005 gjort vedtak om at om lag 700–800 statlege arbeidsplassar skal lokaliseras utanfor Oslo. Dette talet er irekna Forsvaret. Talet er irekna lokalisering av både nye verksemder og flytting av verksemder ut av Oslo.

Utviklinga i staten dei siste åra samanlikna med utviklinga i sysselsetjinga totalt, syner ein relativt lik vekst i statlege arbeidsplassar for alle regiontypane med unntak av dei mest spreiddbygde områda. Samstundes har utviklinga i sysselsetjinga totalt vore positiv også i spreiddbygde område. Talet på statstilsette er her så lågt at det har relativt lite å seie for utviklinga i sysselsetjinga i desse områda. I Osloregionen har veksten i same periode vore om lag som snittet for heile landet. I prosent var veksten likevel større i fleire andre storbyregionar, og størst i Tromsø.

Den relative veksten i statlege arbeidsplassar har vore nokolunde jamn dei siste åra. Den ujamne fordelinga mellom regiontypar er ikkje blitt endra.

Auken i statlege arbeidsplassar i storbyregionar og mellomstore byregionar kan først og fremst forklarast med veksten i universitets- og høgskulesektoren. I tillegg har fleire store etatar, mellom anna politiet og skatteetaten, gjennomført omorganiseringar som har ført til færre, større og meir sentralt lokaliserte einingar.

9.1.2 *Teknologiske og organisatoriske potensial for stadiuavhengige arbeidsplassar*

Det blir i meldinga peikt på at ei moglegheit for å tenkje alternativt om lokalisering er å skilje mellom tenester som krev nærleik til brukarane, og administrative eller faglege funksjonar. Slike stadiuavhengige oppgåver kan lokalisrast utanfor dei store byområda og dermed medverke til å spreie statlege arbeidsplassar. Det krev auka merksemd om korleis handlingsrommet kan nyttast.

9.1.2.1 DESENTRALISERT ORGANISERING OG FJERNARBEID

Teknologien gjev større rom for å lokalisere tenesteverksemder kvar som helst i landet. Somme tenester fordrar framleis geografisk nærleik til mottakaren, som politi eller høgskular og universitet. Men utviklinga av digitaliserte tenester har gjort stadig fleire verksemder uavhengige av geografisk nærleik til tenestemottakarane. Samstundes har dei også blitt lettare tilgjengelege for publikum gjennom digitale løysingar. Departementet meiner det bør vere eit mål å vidareføre og utvikle ei desentralisert organisering av statleg verksemd også i tilfelle der oppgåveløysinga er endra.

Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) har undersøkt oppfatningar om desentralisert organisering i ulike statlege etatar. Informantane i undersøkinga såg utfordringar knytte til mellom anna robuste fagmiljø og kommunikasjon internt i verksemda for å kompensere for avstand.

Det blir i meldinga vist til at ei desentralisert organisering samstundes kan ha fordelar for verksemda. Fjernarbeid kan vere ei løysing for å halde på ei desentralisert organisering eller for ei meir systematisk utlokalisering av arbeidsplassar innanfor ei verksemd.

Ein kan òg vurdere lokaliseringa av statlege verksemder ut frå eit individperspektiv med tanke på potensialet for fjernarbeid. Det er opp til den einskilde statlege verksemda å leggje til rette for at arbeidstakarane kan jobbe utanfor arbeidsstaden, i hovudsak gjennom bruk av heimekontor. Ved hjelp av moderne teknologi kan arbeidsgjevaren som alternativ leggje til rette for kontorfellesskap for arbeidstakarane, til

dømes gjennom samlokalisering med anna offentleg eller privat verksemd. Dette kan vere eit godt alternativ til permanent heimekontor. Her kan samarbeid med kommunen vere relevant. Kommunal- og regionaldepartementet vil i samarbeid med Fornyings-, administrasjons- og kyrkjedepartementet vurdere behov for tiltak for auka bruk av fjernarbeid i statlege verksemder.

9.1.2.2 SMÅ VANSKAR MED Å REKRUTTERE RETT KOMPETANSE

Dei siste tiåra er ein del stadiuavhengige oppgåver flytta ut av Oslo-regionen. Det har skjedd ut frå både faglege og regionalpolitiske vurderingar. Asplan Viak har på oppdrag frå departementet undersøkt rekrutteringa til nyetablerte eller relokaliserte einingar i ordinær drift i arbeidsmarknader av ulik storleik. I alle dei undersøkte regiontypane har verksemdene rekruttert den kompetansen dei har behov for, men i dei mindre regionane opplever verksemdene større utskifting av medarbeidarane. Utgreiinga syner også at dei undersøkte verksemdene i alle regiontypar i stor grad har rekruttert arbeidskraft frå regionen dei er flytta til eller blei etablerte i.

Utgreiinga syner òg at det er mogleg å etablere høgkompetente verksemder på stader som til dømes Sogndal og Leikanger. Sjansen for god rekruttering er best der lokaliseringa forsterkar eksisterande kompetansmiljø. Utgreiinga seier ikkje noko om overgangsutfordringane ei flytting kan skape når berre eit fåtal medarbeidarar flytter med verksemda, men den syner få problem med rekruttering av kompetanse til nyetableringar eller til eksisterande verksemder.

Dei statlege arbeidsplassane i dei undersøkte verksemdene har i hovudsak kome i tillegg til arbeidsplassane som var der før, og har difor i liten grad fortrent andre. Asplan Viak peikar også på at presset på den lokale arbeidsmarknaden synest å vere ei kortvarig utfordring. Utvidinga av tilbodet av arbeidsplassar gjennom etableringa av dei statlege verksemdene kan gjere det lettare å rekruttere personar også til andre verksemder. Utgreiinga indikerer òg at statlege verksemder som rekrutterer arbeidskraft utanfor den lokale arbeidsmarknaden medverkar positivt til arbeidsmarknaden fordi det tilfører nye typar kompetanse.

9.1.3 *Reiskap for å styre lokaliseringa av statlege arbeidsplassar*

Retningslinjer for lokalisering av statlege arbeidsplassar og statleg tenesteproduksjon gjeld for institusjonar som ligg direkte under staten, slik som statlege forvaltningsorgan, etatar og forvaltningsverksemder. Retningslinjene er grunnlag for regjeringa sitt arbeid med å spreie statlege arbeidsplassar. Dei fastset mål for lokaliseringspolitikken og lokali-

serings- og avvegingskriterium og utgreiingskrav i samband med lokalisering av statlege arbeidsplassar og statleg tenesteproduksjon.

Det er ikkje nyetableringar eller omorganiseringar som har hatt størst innverknad på den geografiske fordelinga av statlege arbeidsplassar. Endringane skjer i all hovudsak gjennom vekst eller nedbygging i eksisterande verksemdar. Dette skjer gjennom årlege budsjetta og sektorvise avgjerder om utvikling av verksemdene. Det er difor viktig at desse avgjerdene er i tråd med og støyr opp under politikken for lokalisering av statlege arbeidsplassar.

Mange avgjerder som påverkar statleg lokalisering i sum, blir tekne i etatane utan politisk handsaming i departement eller regjering. Det er viktig at regjeringa har verktøy i lokaliseringspolitikken som fangar opp utvidingar i eksisterande verksemdar. Det må skje ved at også lokaliseringspolitikken som eit tverrsektorielt mål blir teken vare på i styringa av underliggjande etatar. Hovudprinsippa for styring av underliggjande verksemdar er at departementa skal styre etter mål og resultat og ikkje etter aktivitetar og talet på tilsette i ulike delar av verksemda. Dette krev særskild merksemd frå regjeringa og departementa for å sikre oppfølging av mål som går på tvers av sektorane. Regjeringa vil ha større merksemd om stegvise endringar i stadiuavhengige oppgåver og arbeidsplassar i eksisterande verksemdar for å nå dei lokaliseringspolitiske måla.

Departementa har difor eit viktig ansvar for å sikre at underliggjande verksemdar medverkar til å nå måla for lokaliseringspolitikken gjennom ei geografisk lokalisering av oppgåver og arbeidsplassar, både når det gjeld nye einingar, og når det gjeld stegvise endringar. Det er særleg viktig at departementa sikrar at underliggjande verksemdar er merksame på korleis utviklinga i lokalisering av stadiuavhengige oppgåver kan vere med på å byggje opp profesjonelle fagmiljø også utanom dei større pressområda. Dette må vere ein integrert del av arbeidet med å utvikle organiseringa av verksemda, tilpassa skilnader mellom sektorane i eksisterande lokaliseringsmønster og oppgåver. Målet er at lokaliseringspolitikken i aukande grad skal vurderast i samband med den stegvise utviklinga av stadiuavhengige oppgåver i eksisterande verksemdar, på linje med andre omsyn. Departementa følgjer opp arbeidet i styringsdialogen, medan Kommunal- og regionaldepartementet vil formidle erfaringar og kunnskap om ulike løysingar for lokalisering av stadiuavhengige oppgåver.

Ved konkret lokalisering av statlege verksemdar er det viktig at den støyr opp under utviklinga av attraktive byar og stader, ikkje påverkar miljøet negativt og medverkar til å redusere miljøutslépp, jf. rikspolitiske retningslinjer for areal- og transportplanlegging.

9.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til meldingens mål for statleg lokaliseringspolitik. Komiteen mener det er viktig å arbeide for en jevnere regional fordeling av statlege arbeidsplassar. Statleg tenesteproduksjon må vidareutvikles på en måte som i størst mulig grad sikrer folk i alle delar av landet god tilgang på statlege tenester. Komiteen støtter at lokaliseringa av statlege arbeidsplassar skal medvirke til å bygge opp profesjonelle fagmiljøer også utanom de større pressområdene i landet.

10. Økonomiske og administrative konsekvensar

10.1 Sammendrag

Nye tiltak i stortingsmeldinga som har økonomiske konsekvensar blir dekte innanfor gjeldande budsjetttrammer. Tiltaka er alt omtalt i departementet sin budsjettproposisjon for 2013.

Dersom geografien i dagens differensierte arbeidsgivaravgift blir vidareført, vil regjeringa også vidareføre dei alternative verkemidla. Regjeringa legg til grunn at ordninga skal vere om lag provenynøytral og at utgangspunktet for vurdering av nivået skal vere slik satsane var før omlegginga i 2004. Om forhandlingane med ESA fører til at det geografiske området blir endra frå 2014, vil også slike endringar bli tekne med i utrekninga av provenynøytraliteten. Forslag til løyvingar for å imøtekomme dei økonomiske konsekvensane av eventuelt endra verkeområde eller endra satsar for arbeidsgjevaravgift vil bli fremja som ein del av den ordinære budsjettprosessen. I samband med dei årlege budsjettprosessane kan det òg vere aktuelt å gjere mindre justeringar på innretninga av kompensasjonsmidlane.

Dei ulike tiltaka i meldinga har samla sett små administrative konsekvensar og blir dekte innanfor gjeldande budsjetttrammer.

10.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til meldingens mål og har for øvrig ingen merknader.

11. Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og råer Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Meld. St. 13 (2012–2013) – om Ta heile Noreg i bruk – Distrikts- og regionalpolitikken – vedlegges protokollen.

Oslo, i kommunal- og forvaltningskomiteen, den 4. juni 2013.

Aksel Hagen
leder

Heidi Greni
ordfører

Trykk: 07 Media AS - 2013
www.stortinget.no